**İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

# HALİÇ'TE; KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİNİN YER SEÇİMİ, KÜMELENME EĞİLİMİ VE KENTSEL YENİLEŞME İLE KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİ ARASINDAKİ ETKİLEŞİM

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Fatma Gözde KÖSEOĞLU**

**Anabilim Dalı : Şehir ve Bölge Planlaması**

**Programı : Bölge Planlama Programı**

**HAZİRAN 2010**

## ÖNSÖZ

Haliç bir kültür adası haline gelirken, gerek bölgedeki kentsel yenileşme sürecinde gerekse bölgede yer alan sanayi yapılarının fonksiyonlarındaki dönüşüm sürecinde; kültür endüstrilerinin yer seçimlerinde etkili olan faktörleri, bu endüstrilerin kümelenme eğilimlerini, kültür endüstrilerine ilişkin fonksiyonların süreçte üstlendikleri rolleri yani; kentsel yenileşme süreci ile kültür endüstrileri arasındaki etkileşimi ortaya koymayı amaçlamayan bu çalışmanın sonucunda; bölgede yer alan kurum ve kuruluşları buraya çeken sebepler, bu kümelenme potansiyellerinin ve kültür endüstrilerinin kentsel yenileşmeyi tetikleyici etkisi, söz konusu dönüşüm sürecinde kültür endüstrileri ile kentsel yenileşme arasındaki döngüsel sürecin yanında, aynı zamanda bölge sakinlerinin süreci algılayışları da çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar arasında yer almıştır.

Hayatımın bundan sonrasına yön verebileceğine inandığım bu tez çalışmasının ortaya çıkma sürecinde bana destek olan; değerli tez danışmanım Doç. Dr. Tüzin BAYCAN LEVENT'e, aileme ve tüm dostlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Haziran 2010

Fatma Gözde KÖSEOĞLU

Şehir Plancısı

**İÇİNDEKİLER**

**Sayfa**

**ÖNSÖZ** ..... **iii**
**İÇİNDEKİLER** ..... **v**
**KISALTMALAR** ..... **vii**
**ÇİZELGE LİSTESİ** ..... **xi**
**ŞEKİL LİSTESİ** ..... **xiii**
**ÖZET** ..... **xv**
**SUMMARY** ..... **xvii**
**1. GİRİŞ** ..... **1**
**2. KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİ** ..... **3**
2.1 **K**ültür **E**ndüstrisi **K**avramının **D**oğuşu ve **D**eğişimi ..... **3**
2.2 **K**ültür **E**ndüstrilerinin **G**ünümüz **K**entleri **İ**çin **Ö**nemi ..... **9**
2.3 **K**ümelenme **E**ğilimi ve **K**ültür **A**dalarının **O**luşumu ..... **12**
2.4 **K**ültürel **K**ümelenmenin **M**ekansal **Y**ansıması **O**larak **K**entsel **Y**enileme ..... **17**
2.4.1 Kentsel yenileş(tir)me kavramı ve sanayi alanlarında dönüşüm ..... **17**
2.4.2 Kültür adaları oluşumunun kentsel yenileşmeyi tetikleyici etkisi ..... **22**
2.4.3 Kentsel yenileme süreciyle endüstri yapılarında fonksiyonel dönüşüm ..... **23**
2.5 **D**eğerlendirme ..... **25**
**3. İSTANBUL'DA KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİ** ..... **27**
3.1 **İ**stanbul'da **K**ültürel **Y**aşamını **M**eydana **G**etiren **U**nsurlar ..... **27**
3.2 2010 **A**vrupa **K**ültür **B**aşkenti **İ**stanbul ..... **29**
3.2.1 Avrupa kültür başkenti tanımı ve avrupa kültür başkentleri ..... **29**
3.2.2 Kültür endüstrisi olarak avrupa kültür başkenti olma süreci ..... **31**
3.3 **F**arklı **Ö**lçeklerde **Ö**ngörülen **K**ültür **P**olitikaları ..... **32**
3.3.1 DPT beş yıllık kalkınma planları ..... **33**
3.3.2 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı ..... **34**
3.3.3 İstanbul'un 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı ..... **35**
3.3.4 Değerlendirme; kültür politikaları penceresinden Haliç'te kültür endüstrileri ..... **37**
**4. HALİÇ'İN BİR KÜLTÜR ADASINA DÖNÜŞÜMÜ** ..... **39**
4.1 **T**arihsel **S**üreç **İ**çinde **H**aliç'in **K**ent **İ**çin **Ö**nemi ve **K**imliği ..... **39**
4.2 **T**arihsel **S**üreçte **H**aliç'te **U**ygulanan **P**lanlama **Ç**alışmaları ve **D**önüşüm ..... **42**
4.2.1 Tarihsel süreçte Haliç'te uygulanan planlama çalışmaları ..... **42**
4.2.1.1 Prost Planı - 1937 ..... **42**
4.2.1.2 1950-1960 arası dönem ..... **43**
4.2.1.3 Piccinato Planı ve planlı kalkınma dönemi ..... **44**
4.2.1.4 Plana dayanmayan müdahaleler, 1984-1989 ..... **46**
4.2.2 Haliç Kıyıları Master Planı ..... **47**

4.3 **H**aliç'te **D**önüşüm; **S**anayi **İ**şlevinden **K**ültürel **F**onksiyona **D**önüşüm **P**rojeleri ..... **52**
4.3.1 Feshane'den Feshane Uluslararası Meslek Fuarları Merkezi'ne ..... **52**
4.3.2 Hasköy Tershanesi ve Lengerhane'den Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi'ne ..... **53**
4.3.3 Silahtarağa Elektrik Fabrikası'ndan Santralistanbul'a ..... **55**
4.3.4 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne ..... **57**
4.3.5 Sütlüce Mezbahanesi'nden Sütlüce Kongre Ve Kültür Merkezi'ne ..... **59**
4.3.6 Haliç tershaneleri ..... **60**
**5. HALİÇ'TE; KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİNİN YER SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER, KÜMELENME EĞİLİMİ VE KENTSEL YENİLEŞME İLE KÜLTÜR ENDÜSTİRLERİ ARASINDAKİ ETKİLEŞİMİN ARAŞTIRILMASI** ..... **61**
5.1 **Ç**alışma **A**lanı ve **T**ekniği ..... **61**
5.2 **K**atılımcılara **İ**lişkin **İ**statistikler ..... **63**
5.3 **Y**apılan **G**örüşmelerin **Y**orumlanması ..... **65**
5.3.1 Kentsel yenileşmenin getirdikleri ve kullandığı araçlar ..... **66**
5.3.2 Kültür endüstrilerinin yer seçiminde etkin olan faktörler ve kümelenme ..... **74**
5.3.3 Kültür politikalarının kültür endüstrilerinin yer seçimindeki rolü ..... **83**
5.3.4 Eski sakinlerin kentsel yenileşme algısı ..... **85**
5.4 **H**aliç'te **K**ültür **E**ndüstrilerinin **Y**er **S**eçimi, **K**ümelenmesi ve **K**entsel **Y**enileşme **İ**le **K**ültür **E**ndüstrileri **A**rasındaki **E**tkileşimin **D**eğerlendirilmesi **87**
**6. SONUÇ** ..... **91**
**KAYNAKLAR** ..... **97**
**EKLER** ..... **101**

## KISALTMALAR

**ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
**AR-GE** : Araştırma Geliştime
**ÇDP** : Çevre Düzeni Planı
**DCMS** : Department of Culture, Media and Sport
**DPT** : Devlet Planlama Teşkiletı
**GSYH** : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
**IBB** : İstanbul Büyük Şehir Belediyesi
**STK** : Sivil Toplum Kuruluşu
**MAKSDER** : Mobilya Aksesuarı Sanayicileri Derneği
**MÜSİAD** : Müslüman Sanayici İşadamları Derneği
**UNCTAD** : United Nations Conference on Trade and Development

## ÇİZELGE LİSTESİ

**Sayfa**

**Çizelge 5.1 :** Derinlemesine görüşme yapılan kurumlar. ..... 64
**Çizelge 5.2:** Derinlemesine görüşme yapilan kişilerin puanladiği faktörler. ..... 82
**Çizelge 5.3 :** Puanlama sonuçları. ..... 83

## ŞEKİL LİSTESİ

**Sayfa**

**Şekil 3.1 :** İstanbul'da kültür endüstrilerinin yoğunlaştiği kültür üçgeni.....29
**Şekil 4.1 :** Sütlüce'nin görüldüğü eski bir gravür..... 39
**Şekil 4.2 :** Haliç'ten eski bir görüntü..... 40
**Şekil 4.3 :** Haliç'ten eski bir görüntü..... 41
**Şekil 4.4 :** Haliç master plan raporu haliç projeleri..... 48
**Şekil 4.5 :** Haliç projeleri çok zamanli entegrasyon ve mevcut durum..... 51
**Şekil 4.6 :** Feshane Ulusarası Meslek Fuarları Merkezi..... 53
**Şekil 4.7 :** Rahmi Koç Sanayi Müzesi..... 54
**Şekil 4.8 :** Silahtarağa Elektrik Fabrikası'nın eski bir görüntüsü..... 55
**Şekil 4.9 :** Silahtarağa Elektrik Fabrikası'nın eski bir görüntüsü..... 56
**Şekil 4.10 :** Santralistanbul'dan bir görüntü..... 57
**Şekil 4.11 :** Kadir Has Üniversitesi ..... 58
**Şekil 4.12 :** Sütlüce Kongre ve Kültür Merkezi. ..... 59
**Şekil 5.1 :** Derinlemesine görüşme yapılan kurumların bulunduğu bölgeler.....62
**Şekil 5.2 :** Derinlemesine görüşme yapilan kurumlarin faaliyet alanlari. ..... 63
**Şekil 5.3 :** Derinlemesine görüşme yapilan kurumlarin semtlere göre dağilimi. .... 64
**Şekil 5.4 :** Derinlemesine görüşme yapilan kurumlarin semte geliş yillari..... 65

## HALİÇ'TE; KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİNİN YER SEÇİMİ, KÜMELENME EĞİLİMİ VE KENTSEL YENİLEŞME İLE KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİ ARASINDAKİ ETKİLEŞİM

## ÖZET

Bu çalışmada, derinlemesine görüşme yöntemi ile yapılan alan çalışması yardımıyla Haliç Bölgesi'nin bir kültür adasına dönüşüm süreci incelenmiştir. İlk etapta literatür incelemesinin ve daha önce bölgeye yönelik olarak yapılan planlama çalışmalarının araştırıldığı bu tez çalışmasının daha sonraki etaplarında alan çalışmasına geçilmiş olup, hem elde edilen sonuçların literatür taraması ile karşılaştırması yapılmış hem de sonuçların bölgeye yönelik yapılmış olan planlama çalışmaları ile bağlantısı kurulmaya çalışılmıştır. Alanda gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucunda; kültür endüstrilerinin Haliç çevresinde yer seçmelerinde rol oynayan faktörler tespit edilmiş, kümelenme eğilimi göstererek öbekler halinde Hasköy, Sütlüce, Cibali-Fener-Balat çevresinde yerleştikleri ortaya konmuş, kültür politikalarının ve politik sürecin de desteklediği dönüşüm süreci boyunca; kültür endüstrileri ile kentsel yenileşme arasında kesintisiz bir etkileşiminin meydana geldiği saptanmıştır. Yapılan alan çalışmaları, yazılı kaynakların ortaya koyduğu bilgileri doğrular ve pekiştirir nitelikte olduğu gibi; aynı zamanda Haliç Bölgesi'nde daha karmaşık bir yapıyı, kentsel dönüşüm ve kültür endüstrileri arasında bir etkileşim, çift taraflı bir sebep sonuç ilişkisi olduğunu da işaret etmektedir. Öte yandan kentsel yenileşme ile kültür endüstrilerinin kendine has kümelenme eğilimi arasındaki bu çift taraflı etkileşimde birbiri ile bağlantılı ve birbirini aktive eden birçok farklı sürecin gerçekleştiği anlaşılmıştır. Çalışmanın diğer bir özgün sonucu da; bölge sakinlerinin kentsel yenileşme sürecinden duydukları kaygı ve endişeyi de ortaya koyması olmuştur. Çalışmanın tüm bu ortaya koydukları planlama disiplini açısından ele alındığında, gerek planlama disiplinini gerekse sosyal bilimleri yakından ilgilendiren ve kentsel yenileme süreçlerinde faydalanılabilecek sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür.

## HALİÇ; LOCATION CRITERIA AND CLUSTERING APTITUDES OF CULTEREL INDUSTRIES, THE INTERACTION BETWEEN CULTEREL INDUSTRIES AND URBAN REGENERATION


## SUMMARY

In this study, the regeneration process of Haliç, from industrial zone to a culturel milieu, has been investigated, by the help of in-dept interviews. The first phase of the study that contains evaluation of the iterature and previous planning studies regarding to the area, has been compared with the futher phases which includes the results of these in-dept interviews. As a result of in-dept interviews; the factors that affected the location of culturel industries in Hasköy, Sütlüce, Cibali-Fener-Balat and clustering attitudes of these industries, have been betrayed. Also a continuous interaction between culturel industries and urban regeneration, has been confirmed, that has been supported by political process and culturel policies. The field works; not only have been predicated and confirmed the written sources but also have indicated a much more complicated structure which is based on the interaction and causal connection between the urban regeneration and culturel industries. On the other hand; ithas been seen that , there are so many different processes which are connected to the each other, also which effect and active the others. Also the anxiety of people against the regeneration process, has been another genuine result of the study. The importance of the study for the planning discipline and the social science; has been seen as a product of the evaluation of the results, which may be used in urban regeneration processes, by the view of urban planning.

# 1. GİRİŞ

Tez çalışması; Haliç bir kültür adası haline gelirken, gerek bölgedeki kentsel yenileşme sürecinde gerekse bölgede yer alan sanayi yapılarının fonksiyonlarındaki dönüşüm sürecinde; kültür endüstrilerinin yer seçimlerinde etkili olan faktörleri, bu endüstrilerin kümelenme eğilimlerini, kültür endüstrilerine ilişkin fonksiyonların süreçte üstlendikleri rolleri yani; kentsel yenileşme süreci ile kültür endüstrileri arasındaki etkileşimi ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yakın bir geçmişe kadar sanayi bölgesi olma özelliğini koruyan Haliç'te bölgenin ıslahına edilmesine yönelik yürütülen Kentsel Yenileşme çalışmaları ve mevcut sanayi tesislerinin değerlendirilmesi ve yeniden işlevlendirilmesiyle, bugün Haliç Bölgesi kültür ve sanat faaliyetlerinin yer aldığı bir kültür adası haline dönüşmektedir. Bölgede yer alan birçok sanayi tesisine yeni kültürel fonksiyonlar kazandırılmıştır ve birçoğunun da dönüşümü devam etmektedir. Çalışma sonucunda; bölgede yaşanan bu süreçte kültür endüstrilerinin rolleri, kümelenme eğilimlerinin yanı sıra politik sürecin ve kültür politikalarının kentsel yenileşme üzerindeki yönlendirici etkisi ve bölge sakinlerinin kentsel yenileme algılarının da değerlendirilebilmesi hedeflenmektedir.

Çalışma kapsamında öncelikle literatür taramasından faydalanılarak; Kültür Endüstrileri tanımları ve terimin ilk ortaya atıldığı dönemlerden bugünlere tanımında ve içeriğindeki değişim açıklanacak, yazılı kaynakların kültür endüstriler, bu endüstrilerin kümelenme eğilimi ve kentsel yenileşme süreçlerine ilişkin ortaya koydukları değerlendirilecektir. Ardından İstanbul kentinde kültür endüstrileri ve bu yönde uygulanmaya çalışılan farklı ölçeklerde planlar ile kültür politikaları masaya yatırılacaktır. Bir sonraki aşamada ise; Haliç'te uygulanan planlar ve bölgede sanayi yapılarının fonksiyonlarındaki değişim ve mimari dönüşüm süreci ele alınacaktır.

Haliç'te kültür endüstrilerinin yer seçimi ve kümelenme eğilimine ilişkin olarak literatürün önümüze koyduklarının bölgede yaşanan süreç ile ne ölçüde örtüştüğü, yaşanan değişimin ve bölgenin bir kültür adasına dönüşümünün nasıl gerçekleştiği,

çalışmanın geldiği aşamaya kadar üzerinde durulan kültür politikaları, bölgeye ilişkin planlama çalışmaları ve mimari dönüşüm projelerinin nasıl roller üstlendiğinin açıklanabilmesi için bölgede derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilecek, halen devam etmekte olan bu kentsel yenileşme süreci yerinde ve sürecin içinde olanlarla fikir alışverişi yapılarak incelenecektir.

Tez çalışmasının sonucunda gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ile; bölgede yer alan kurum ve kuruluşları buraya çeken sebepler ve kümelenme potansiyelleri ile kültür endüstrilerinin kentsel yenileşmeyi tetikleyici etkisi, dönüşüm sürecinde kültür endüstrileri ile kentsel yenileşme arasındaki etkileşim ve döngüsel süreç yanında, aynı zamanda bölge sakinlerinin süreci algılayışları da değerlendirilecektir.

# 2. KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİ

## 2.1 Kültür Endüstrisi Kavramının Doğuşu ve Değişimi

"Kültür endüstrisi" terimini açıklarken, terimi ortaya atan ve öte yandan acımasızca eleştiren Frankfurt okulu mensuplarının tanımlamalarını anlamak gereklidir ancak yeterli değildir. Aynı zamanda kavramın değişen dünya, değişen kentler ve toplumların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi, zaman içinde değişen kültür endüstrisi algısının doğru şekilde kavranması ve bugünün kentleri için sahip olduğu önemin anlaşılması gerekmektedir.

"Kültür endüstrisi" terimi ilk kez 1947'de, Amsterdam'da Adorno ve Horkheimer'ın birlikte yayınladığı Aydınlanmanın Diyalektiği adlı kitapta kullanılmıştır. İlk etapta "kitle kültürü" terimini kullanılsa da, kültür endüstrisi kavramının savunucularını memnun etmemesi için ve anlatılanı daha doğru bir şekilde ortaya koymak için "kültür endüstrisi" ifadesi seçilmiştir. Böylece kültür endüstrisinin; kitlelerin doğurduğu ve kendiliğinden ortaya çıkan bir şey olduğu; halk sanatının çağdaş biçimi olduğu şeklinde yorumların ortaya atılması engellenmek istenmiştir.

Bu sürecin içinde kitlelerin tüketimine yönelik tasarlanmış ve bu tüketimin doğasını büyük oranda belirleyen ürünler planlanmış bir işleyişle üretilmektedir. Kültür endüstrisi, tüketicilerini bilerek ve isteyerek kendisine uydurmakta, binlerce yıldır birbirinden ayrı duran yüksek ve avam sanat dallarını, bu onların zararına bile olsa, bir araya gelmeye zorlamaktadır. Kültür endüstrisi eski olanla tanıdık olanı yeni bir nitelik kazandırarak buluştursa da, tüm bunlar göz önüne alındığında kültür endüstrisinin halk sanatının çağdaş biçiminden çok uzak bir noktada olduğu görülmektedir.

Kültür Endüstrilerinde kitleler asli değil talidir; sadece bir hesap nesnesi, mekanizmanın bir uzantısı konumundalardır. Adorno (1975) bu sürecin içinde müşterinin kültür endüstrisinin bizi inandırmaya çalıştığı gibi velinimet olmadığını, yalnızca sürecin nesnesi olduğunu vurgulayarak bu sürecin içinde etken değil edilgen bir rol oynadığı için müşterinin bile kandırıldığını ifade etmektedir.

Frankfurt okulu mensupları tarafından geliştirilen Kültür Endüstrisi kavramı, kitle ürünlerini kullanarak kullanıcıya ulaşmaktadır. Kitle iletişim araçları, orijinallikten ve estetikten uzak basit ve tüketimi kolay eğlence ve kültür ürünlerini kitle toplumuna sundukları için asıl işlevleri toplumsal olmaktan ziyade ekonomiktir. Kültür Endüstrisi kavramı da zaten ekonomik boyutunu kültürel ürünlerin üretilmesinden ve pazarlanmasından almaktadır. Başka bir deyişle; kitle iletişim araçlarının gelişmesi, kültürel ürünlerin üretimini ve pazarlamasını kolaylaştırması kültürün üretilen ve pazarlanan bir meta haline gelmesi sonucunu doğurmuştur. Kitle iletişim araçları kültürdeki değişmelerle kitle toplumunda ortaya çıkan açmazlara çözüm üretmek yerine, sorunun en önemli nedeni ve parçası olmuşlardır (Adıgüzel, 2001).

Adorno'ya göre (1975);

"Kültür endüstrisini ellerinde tutanlar arasında iktidar sahipleri olduğu gibi, verilen komutları yerine getirenler de yer almaktadır. İktisadi terimlerle ifade edilecek olursa, bunlar, iktisadi olarak en gelişmiş ülkelerde sermaye elde etmek için yeni fırsatların peşine düşmüştür veya düşmüştü. Gerçek anlamıyla kültür, yalnızca kendisini insanlara uydurmakla kalmadı; aynı zamanda, insanların içinde yaşadıkları taşlaşmış ilişkilere karşı da daima başkaldırdı ve böylece insanları onurlandırdı. Kültür endüstrisine özgü kültürel varlıklar, bundan böyle bir yandan da meta değil, düpedüz ve yalnızca metadırlar. Kültür endüstrisinde ilerleme olarak, onun sunduğu kesintisiz yeni olarak gösterilen şey, ezeli ve ebedi bir tekdüzeliğin kılık değiştirmesinden başka bir şey değildir; bu noktadan bakıldığında değişimler, kâr güdüsünün kültür üzerinde ilk kez hakimiyet kuruşundan bu yana ne kadar değişiklik gösterdiyse o kadar az değişiklik göstermiş olan bir iskeleti gizler."

Gelişmiş ülkelerde kültür yeni sermaye elde etmek için fırsat olarak görülürken, kültür endüstrisi ürünleri meta olarak ekonomik kazanç değeri haline gelmiştir. Kültür endüstrisi eski bir geçmişi olan ve gelecekte de öyle devam edecek olan tekdüzeliği yeni bir şeymiş gibi sunmaktadır.

Kültür Endüstrisindeki "endüstri" kavramı; ürünün standartlaştırılmasını ve dağıtım tekniklerinin rasyonalleştirilmesini ifade etmektedir. Her ne kadar "endüstri" kavramı bir üretim sürecini akla getirse de, aslında Kültür endüstrisi üretimden çok ticarete yönelik faaliyet göstermektedir. Kültür endüstrisinde teknik kavramı, sanat

yapıtlarındaki teknik kavramıyla aslında benzememektedir. Sanat yapıtlarında teknik, nesnenin kendi iç örgütlenmesini ve iç mantığını ilgilendirmekte iken kültür endüstrisindeki teknik, bir dağıtım ve mekanik olarak yeniden üretim tekniğidir; bu yüzden kendi nesnesine daima dışsal kalır (Adorno, 1975).

Tüketicilerin kendi bilinçlerinin de, kendilerine kültür endüstrisi tarafından sağlanan eğlence reçeteleriyle, gene kültür endüstrisi tarafından sunulan nimetler hakkında duydukları pek de

iyi gizlenmemiş şüphe arasında ikiye bölündüğü söylenebilir. "İnsanlar kandırılmak ister" deyişi, şimdiye dek kastettiği şeyin ötesinde bir gerçekliğe kavuşmaktadır. Onu kabul etmeseler, hiçbir anlamı olmayan tatminlere tutunmayı bıraktıkları anda yaşamlarının tümüyle çekilmez bir hale geleceğini hissetmektedirler (Adorno, 1975). İnsanların bilimsel olmadığını ve neye dayandığını bilmedikleri halde gazetelerde yer alan, günlük burç yorumlarına inanmaları, Adorno'nun bu ifadesine örnek teşkil etmektedir.

Öte yandan Adorno, kültür endüstrisinin esasında tüketicisi için özen göstermediği, tüketicinin ne verilirse almaya hazır olduğu ve kültür endüstrisinin bu yönünü bildikleri halde buna razı olarak, göz yumarak tüketmeye devam ettiklerini vurgulamaktadır. Çağdaş toplumun güçsüz bireylerinin, kültür endüstrisinin güç tekeli tarafından mahkum Edildiği ve kişilik zaaflarının öne çıkarılarak sömürüldükleri belirtilmektedir. Bu durum ise; insanların bilinç düzeylerinin geriye doğru yol almasına yol açmaktadır. Alaycı Amerikan sinema yapımcılarının, filmleri on bir yaşındakilerin düzeyini hesaba katarak yaptıklarını dile getirmektedirler ki amaçladıkları, yetişkinleri on bir yaşındaki çocuklara çevirmektir (Adorno, 1975).

Horkheimer ve Adorno'nun Aydınlanmanın Diyalektiğinde "aydınlanma, yani doğa üzerindeki giderek artan teknik hakimiyet, kitle aldatmacası haline gelmekte ve bilince engel olan bir araca dönüşmektedir. Çağın üretici güçlerinin izin verdiği kadar olgunlaşmış olan insanların özgürleşmelerinin önüne setler çekmekten az sorumlu olanlar arasında kültür endüstrisini de saymamız gerekir." Denilmektedir.

Kültür Endüstrisi, sistemin genel bütünselliği içinde, bireyin varlığını idame ettirebilmek için, onun emeğini, aklını ve varlığını sisteme kiraladığı işlik dışında, onun sisteme yabancılaşmasını engelleyen, genel-tikel uyumunu sürekli kılan bir işlev görür. İşçinin boş zamanı ve o süreçte kullanılacak eğlence metaları o kadar

önce belirlenmiştir ki, eğlence, iş sürecinin sonrasına hiç geçemeyen bir görünüm kazanmıştır. Modern özne, sadece çalışırken değil ama daha çok eğlenirken teslim olmaktadır. Sinema ve radyonun artık sanatla uzaktan yakından ilgisi yoktur. Onların iş dünyasının bir parçası oldukları gerçeği, ürettikleri saçmalıkları onaylayan bir ideolojiye dönüşmüştür (Adorno, 1975).

Gelişen kitle teknolojisi kültürel iletişimi de güçlendirmiş, toplumların birbirlerinden daha kolay haberdar olmasını sağlanmıştır. Kitle iletişim araçları 'kültür sanayileri' olduğun söylemek yanlış olmaz.. Üretilen ve yayılan bilgi ve haberler bir kültürel üründür ve bir ekonomik amaca yöneliktir. Bu ekonomik amacın temelinde de kitle iletişim araçları teknolojisini üreten hakim güçlerin kültürünü yaymak ve global dünyada standartlaşmış popüler ürünlerini satmak yatmaktadır. Kitle toplumunda, kültür endüstrileri olan kitle iletişim araçlarının etkisiyle gereksiz ve aşırı tüketme isteği, gelecek korkusu, bireycilik, hayatın anlamsızlaşması ve yabancılaşma gibi modern toplumlara özgü bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır.

"Kültür Endüstrisi" terimi iki farklı biçimde açıklanabilmektedir; birincisi, "kültür" ve "endüstri" gibi birbirinden tamamen farklı iki kavramı tanımlar görünen, iki kavramın birlikte kullanılması ile; bu tanımın içinde bulunulan yapının bütünselliğini öne çıkaran ancak bütünü oluşturan parçaların hiçbirinin bütünden ve diğer parçalardan soyutlanmış şekilde ele alınamayacağını ifade eden bir tanımdır. İkinci açıklama ise, bu kavramın "kitle kültürü" tanımlaması yerine kullanılmasıdır ki bu tanımın altında yatan aslında "Kültür Endüstrisi" teriminde varolan kültürün oluşmasında kitlelerin sanılandan daha az katkısının olması ve kültürün, bütünün parçalarını kendi içinde bulunmaya, ama bütünün şartlarıyla bulunmaya ikna aracı oluşu gerçeğidir.

Kültür Endüstrilerinin iki aşaması vardır, birincisi yeni bir ekonomi yaratarak, ihtiyaç olduğu ölçüde büyük kültürel ve ekonomik dönüşümü sağlamak, ikincisi bunun küresel bir konu olduğuna işaret etmek ve ekonomik düzeni küresel politikalar üzerinden anlamak. Kültür Endüstrileri öncelikli ekonomik değerini kültürel değerinden alan sembolik ürünlerdir. Klasik kültür endüstrileri; medya, film, yayıncılık, müzik kayıtları, tasarım, mimarlık, yeni medya, geleneksel sanatlar, görsel sanatlar, ürünler, tiyatro, müzikli tiyatro, konserler, performanslar, edebiyat, müzeler ve galeriler, bu bütün aktiviteler kamunun "sanat" olarak nitelendirdiği aktivitelerdir. "Sanat" ve "ticaret" arasından ideolojik bir fark vardır.

Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle, 'kültür endüstrileri' ile beslenen, ticari bir düzenlemeler ve reklam araçları ile şekillenen, kısaca ekonomik boyutu ön planda olan yeni toplumsal yapı ve tüketim anlayışı ortaya çıkmıştır. Geleneksel toplumlarda toplumsallaşmada en önemli faktör olan aile, kitle toplumunda rolünü, yavaş yavaş kültürü üreten ve yayan bir sanayi haline gelen kitle iletişim araçlarına bırakmıştır. Kitle toplumunun bireyleri artık popüler kitle kültürü içinde ve popüler kültür ürünleriyle yetişmeye başlamıştır. 1923-1950 yılları arasında faaliyet gösteren Frankfurt Okulu ve Toplumsal Araştırma Enstitüsü tarafından geliştirilen 'kültür endüstrisi' teorisi, sonraki yıllarda da kitle iletişim araçlarına eleştirel bakış açısı getiren araştırmacıların, bilim adamlarının ve akademisyenlerin en önemli referans kaynağı olmuştur. Ancak ilk ortaya atıldığında ekonomi ve tüketim için bir araç olduğu vurgulanarak eleştirilen, kültürün değerini zedelediğine inanılan algısı 'kültür endüstrisi' algısı zamanla gelişerek değişim göstermiş, ve günümüz dünyasında yarışan kentler ve ekonomiler için bir silah haline gelmiştir. Zamanla Kültür Endüstrilerinin kültürel olanın değerini yitirmesini sağlamadığı, tam tersine aslında kültürel olanı vurgulayarak onun ekonomik değerini attırdığı görüşü önem kazanmıştır.

Kültür Endüstrisi kavramı 1980'lerde İngiltere'de Büyük Londra Konseyi tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Öncelikle kültürel aktiviteler, kamu yatırımları dışında zenginlik ve istihdam üretici aktiviteler olmuş, ardından ikinci olarak kültürel ve politik bir yön kazanarak, toplum tarafından tüketilen ve çoğunlukla TV, radyo, film, müzik, kitap, reklam, konser kültürel ürünleri niteleyen bir hal almıştır (O'Connor, 2000).

İngiltere Kültür Medya ve Spor Bakanlığı'nın (DCMS) sınıflandırmasına göre Kültür Endüstrileri; Reklamcılık, mimarlık, sanat ve antika pazarları, el sanatları, tasarım, moda, film ve video, etkileşimli boş zaman yazılımı (oyun sektörü), müzik, gösteri sanatları, yayıncılık, yazılım ve bilgisayar hizmetleri, televizyon ve radyo kategorilerinden oluşmaktadır. Ancak son yıllarda meydana gelen hızlı gelişmeler sonucunda bilgi ve iletişim teknolojileri ile mobil iletişime bağlı hizmetler, mühendislik ve AR-GE yönetimi gibi teknoloji yoğun kültür endüstrilerini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) 2008 Yaratıcı Ekonomi Raporuna 1996 yılında 227,5 milyar dolar olan kültürel ürünler ihracatının, 2005 yılında 424,4 milyar dolara çıktığı belirtilmektedir.

Dünya çapında 800 milyar dolara ulaşan kültür endüstrileri ekonomisinin ülkelerin GSYH'si içindeki oranı da giderek yükselmektedir. Danimarka'da gıda üretiminin GSYH içindeki oranı 2.1, emlak sektörünün oranı 1.0 iken kültür endüstrilerinin oranı 2.6 olmuştur. İngiltere, İsveç ve Polonya gibi ülkelerde bu oranının daha da yüksek olduğu belirlenmiştir (Uçkan, 2007).

ABD Kongresi, 2005 yılında hazırladığı 'Yaratıcılık Endüstrileri' adlı raporda sinemadan kitap okumaya, müze ziyaretlerinden müzik aletleri üretimine, mimarlıktan dans gösterilerine uzayan geniş bir yelpazenin parçaları olan kültür etkinliklerinin ekonomik ağırlığını ölçüp değerlendirmek gerektiğini ve geleceğin 'yaratıcılık işçileri' ve 'yaratıcılık tüketicileri'nin yaratılabilmesi için gerekli sanat eğitimin ilkokuldan başlanarak verilmesini önermiştir (Vassaf, 2005 ).

İrlanda'da ise buna benzer bir girişimin başını çeken bir etkinlik kapsamında, kültür endüstrilerinin tanımı yapılırken; Kültür endüstrilerinin dinamiğini girişimci-sanatçılar oluşturduğu ve bu endüstriyi oluşturan işletmelerin bilgi ekonomisinin üretim birimleri olduğu belirtilmiştir. Benzer bir vurgu ile; Kültür endüstrileri, yaratıcı sanat alanında çalışan bireylerin, teknoloji üreten ve yöneticilik yapan bireylerle ortaklıkları üzerine kurulu olduğu ve bu ortaklığın ekonomik değerleri kültür ürünü olmalarından kaynaklanan piyasaya sürülebilir ürünlerin üretmeyi amaçladığını belirtirken, Vassaf (2005) aydınların belirleyici olduğu ve eleştirel geleneğin beslendiği kültür alanının, artık, devletin serbest piyasayı geliştirmek için desteklediği bir endüstriye dönüştüğünün altını çizmiştir.

Başka bir yoruma göre de Kültür Endüstrileri organizasyonel ve yönetimsel problemler doğurmaktadır, bu problemleri getiren değişimler kültürün ekonomik ve toplumsal hayattaki rolünün değiştirmesi şeklinde kendini göstermektedir. Yine bu yoruma göre; Kültür Endüstrileri ne iyidir ne de kötü ancak ekonomi, sosyal ve kültürel yapıda temel değişimlere neden olmaktadırlar. Böylece kültür ve ekonomi arasında kültürün niteliğini değiştiren yeni bir ilişki başlamıştır. Endüstri kavramı da

üretimi simgeleyen anlamından uzaklaşarak kültür endüstrisi ürünlerinin satılması ve pazarlanması anlamında kullanılmaktadır (O'Connor, 2000).

Artık günümüzde Kültür Endüstrisi teknolojik terimlerle açıklanmak durumundadır. Birbirinden çok farklı yerlerde özdeş gereksinimleri olan milyonların var olduğu bir dünyada, özdeş malların üretimi ve yeniden-üretimi gayet doğaldır. Teknolojinin toplum üzerinde uyguladığı gücün temelinde, bu gereksinimlerin karşılanması yatmaktadır ve ancak yine aynı gücün temelinde toplum üzerinde ekonomik denetimi olanların bulunduğu pek dile getirilmemektedir.

Son yıllarda kültürel etkinlikler yalnızca 'onur' ve 'uygarlık' gibi manevi değerler için yapılmamaktadır. Müze ve öbür kültür kurumları maddi amaçlar da gütmektedirler. Artık devletlerin resmi ekonomi politikalarında, neoliberal yaklaşım doğrultusunda, devlet destekli girişimcilerin, özel sektörün önü çektiği 'kültür endüstri'lerinden söz edilmektedir. Avrupa Kültür Başkenti politikasında görüldüğü gibi, kültürel etkinlikler şehirler için önemli bir gelir kaynağı, maddi kazanç yolu teşkil etmektedirler. Vassaf (2005) En kapsamlı kültürel etkinlikler ve festivaller dünyanın önde gelen büyük şehirlerinde düzenlenmektedir.

Sonuç olarak Kültür Endüstrileri terimi ilk ortaya atıldığı dönemlerden bugünlere çok yol katetmiş ve kültür endüstrileri algısı kentlerin ve yerelin dünyadaki rolünün farklılaşması sonucu değişime uğramıştır. Günümüzün yarışan kentleri için artık kültür endüstrileri doğru, etkin kullanılmalarıyla kentlerin rekabet gücünü arttıran faktörler hatta olmazsa olmazlar olarak kabul görmektedir.

## 2.2 Kültür Endüstrilerinin Günümüz Kentleri İçin Önemi

Tarih boyunca coğrafyaları birbirine yakınlaştıran iki önemli gücün varlığından söz edilir ki bunlar ekonomik ve kültürel alışveriştir. Kültür ve Ekonomi arasında çok eski bir ilişki vardır.

Ülkelerin birbirleriyle ekonomik ve kültürel alışverişe girmesi sonucu zenginlik doğar gerçeği günümüzde değişime uğramış olsa da varlığını devam ettirmektedir. Günümüzün küresel ekonomisi de bu alışverişin kurumsallaşmasına, yeni teknolojiler ve imkanlar aracılığıyla dönüşmesine dayanmaktadır. Ekonomik kümelenmelerde olduğu gibi kültürel öğelerin belli lokasyonlarda yığılmasıyla

meydana gelen kümelenmeler de, kentlerin küresel ağlar içindeki rekabet gücünü arttıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kültür Endüstri kavramının ilk etapta acımasızca eleştirilmesinin altında yatan; ekonomi devreye girdiğinde kültürel olanın değersizleşeceğine inanılması olmuştur. Ancak günümüz koşullarına ve günümüz kentlerine baktığımızda, kültürün zaten bir ekonomi olduğu göze çarpmaktadır. Küreselleşme sonucu yerelin ve kentlerin önem kazanmasıyla kültürlerin ekonomik değerleri, onların etki alanlarını arttırmaktadır. Günümüzün küreselleşen dünyasında kentler kültür ekonomisi ve alışverişiyle kendi değerlerini dünyaya tanıtmakla kalmayıp aynı zamanda diğer kentlere de yakınlaşmaktadırlar. Başka bir deyişle; küreselleşme ve onun bir sonucu olan ağlara doğrudan bağlantılı olma kültür ve ekonomi arasındaki ilişkiyi değiştirerek daha karmaşık bir boyuta ulaşmasını sağlamıştır. Kültür Endüstrileri kavramı da bu karmaşık yapı içinde değişime uğrayarak giderek büyümüş ve ciddi bir katma değer kaynağı halini almıştır.

Küreselleşme süreciyle dünyada sırlar kaybolmaya başlamış, kentin küresel içindeki konumu yeniden tanımlanmak durumunda kalmıştır. Bu süreç kentlerin yapılarını etkilemiş ve devletle ilişki içinde ama küresel pazarla ilişkisini kendi sağlayan, küresel ekonomiye doğrudan entegre olmuş ve bütüne eklemlenebildiği ve kendini dış dünyaya pazarlayabildiği ölçüde başarılı olabilen kentleri beraberinde getirmiştir. Küresel dünya kentlerinin ekonomik düzeyde elde ettikleri başarı, yerel kaynakların ve yerel özelliklerin küresel içinde rekabet becerisiyle ölçülmektedir. İktisadi anlamda dünyanın bütünleşerek tek pazar olmasıyla, sermaye ulus ölçeğindeki sınırları aşmış ve dolaşım serbestliği kazanmıştır. Rekabetin kalbi ise, düğüm noktası olarak niteleyebileceğimiz kentler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada meydana gelen bu yeni yapılanma içinde, rekabetin kalbi olarak tanımladığımız kentlerin birbirleriyle sürdürdükleri yarışta başarılı olabilmeleri için, kültür endüstrilerinin çok etkin ve önemli bir araç olduğunun fark edilmesi, kentleri bahsettiğimiz kültür endüstrisi ögelerini en iyi şekilde değerlendirme yönünde de bir yarışa itmiştir.

Kültürün üretimi tek başına bir ekonomik sektör halini alırken, kentlerin rekabet gücü ve avantajı açısından da bir kaynak teşkil etmektedir (Merkel, 2008; Florida, 2002; Baycan-Levent, 2010). Kentsel ekonomik gelişme için, teknolojik, ekonomik ve kültürel yaratıcılığa ihtiyaç duyulmaktadır ki bahsi geçen ilk iki öğe ekonomi ile ilgili olup, kültürel yaratıcılık yaşam kalitesi ile bağlantılıdır. Kültür ortam yaratır,

ekonomik göstergeler ile ölçülemez, direkt ilişkilendirilemez. Ancak kültürel yaratıcılık kenti dinamik kılar ve kentsel ekonomi için itici güç olur. Artık kentler ekonomik kalkınmaları için kültür ekonomilerini kullanmaktadır. Kültür ekonomileri kentte istihdam yaratmakta ve kentsel yenileşmeyi araç olarak kullanarak mekanı dönüştürmektedir. Yeni kültürel tüketim şekilleri kentler ve bölgeler için büyük fırsatlar teşkil etmektedir (Marcus, 2005).

Yaratıcı ekonomiler olarak da bilinen kültür ekonomisi, sadece bu kültür endüstrileri ve bu sektörlerde çalışan kentin yaratıcı insanlarının oluşturduğu topluluktan ibaret değildir. Aynı zamanda aynı zamanda bu ürünlerin pazarlanması, tüketiciye sunulması ve dolaylı olarak gayrimenkul geliştirme faaliyetlerini de kapsamaktadır (Peck, 2005).

Kültür ekonomisi, yaratıcı ekonomiler terimlerinin literatürümüze girdiği mevcut yapı içinde; medya, müzik, film, oyun, yayıncılık, moda, tasarım endüstrisi, müzeler, galeriler, kültürel ve sanatsal etkinlik mekanları, kültürel miras ve kültür turizmi, reklamcılık, halkla ilişkiler, ağ pazarlaması, bilgi teknolojisi hizmetleri, AR-GE yönetimi gibi yaratıcı iş hizmetleri bahsettiğimiz kültür ekonomisinin ulaştığı boyutları göstermektedir. Kültürün aynı zamanda bir ekonomi olması onun değerini dürmemekte, aksine kültürlerin ekonomik değerleri onların iletişim değerlerini ve etki alanlarını arttırmaktadır.

Bilgi ekonomisi odaklı yerel politikalarla girişimciliği teşvik ederek, inovasyon yeteneğini geliştiren, yaratıcılığın önünü açan ve ekonomik yoğunlaşmaların mekansal organizasyonunu doğru bir şekilde planlayan kentlerin küresel ekonomi içindeki rekabet avantajı büyük oranda artmaktadır.

Kültürün kendisinin bir ekonomi olduğu, kentler arası kültürel diyalogun hızla genişlediği dünya nüfusun büyük bir kısmının kentlerde yaşadığı yüzyılımız bir kent yüzyılı olarak anılmakta ve sınırların kaybolduğu yekpare bir ekonomik ve kültürel ağ yapısının oluşumundan bahsedilmektedir. Bu oluşum içinde küresel ekonominin ve küresel kültürün odak noktaları ve düğümleri olarak karşımıza, hem üretimin gerçekleştiği hem de büyük oranda tüketiciyle buluştuğu mekanlar olan kentler için kültür endüstrilerinin ne denli önemli olduğu ortadadır.

## 2.3 Kümelenme Eğilimi ve Kültür Adalarının Oluşumu

Ekonomik ve kültürel alışverişin .tarih boyunca coğrafyaları birbirine yakınlaştıran iki önemli güç olduğu ve bu açıdan benzerlik gösterdiğinin altı bir önce bölümde çizilmiştir. Ekonomi ve Kültür ögeleri arasındaki diğer bir benzerlik ise; her ikisinin de kimi zaman mekansal olarak kümelenme gösterdiği söylenebilmektedir. Nasıl ekonomik faaliyetlerin bir bölgede öbeklenme eğilimi aracılığıyla bazı avantajlar sağlanabiliyor ve o bölgede gelişme yaratılabiliyorsa; benzer bir durum kültürel aktivitelerin öbeklenme eğilimi sonucu da meydana gelebilmektedir.

Kültür endüstrileri çoğunlukla büyük şehir içindeki; ekonomik fırsat çeşitliliği sağlayan ve farklı hayat tarzlarını olanaklı kılan çevrelerde yer seçme ve kümelenme eğilimi göstermektedirler (Porter, 1998; Landry, 2000; Baycan-Levent, 2010). Aslında kentsel mekanda ideal koşulları sağlayan çevrede yerleşme eğilimi kültür endüstrilerinin içsel bir dinamiği olduğu üzerinde durulmaktadır. Kentlerin ve Bölgelerin rekabet gücünü ve avantajlarını arttırmak için yenilik ve bilgi ağırlıklı endüstrilere yoğunlaştıkları dünyamızda, ekonomik gelişmenin mekansal kalite ile birleştirilmesi büyümenin ve ekonomik üretkenliğin önünü açmaktadır (Baycan-Levent 2010) .

Dünya literatüründe yaratıcı endüstriler olarak karşımıza kültür endüstrilerinin kümelenme eğilimi aslında bu endüstrilerin gelişmiş bir kentsel altyapıya ihtiyaç duymalarında kaynaklanmaktadır. Bu altyapının ilk bileşenini işgücü, kira bedelleri, ofislerin doluluk-boşluk oranları, ulaşılabilirlik, vergi uygulamaları, diğer çeşitli yasal düzenlemeler gibi klasik faktörler oluşturmaktadır. Ayrıca finansal merkezlere yakınlık, iletişim hizmetlerinden yararlanabilme ve hizmet sağlayıcılarına yakınlık gibi faktörler de, bu bileşen içinde göz önünde bulundurulan faktörler olmaktadır. (Sassen, 1999; Musterd 2007) Ancak kültür endüstrilerinin ihtiyaç duyduğu altyapının ikinci bileşenini oluşturan ve kültür endüstrilerine özgü diye bilebileceğimiz başka faktörlerde kümelenme ve yer seçimi sürecinde devreye girmektedir. Özgün ihtiyaçlar olarak nitelendirilebilecek bu gereksinimler ise; yetenekli ve esnek işgücü, girişimcilik kültürü, yüksek kaliteli ve kentsel çekiciliği olan bir yaşama çevresi, kültürel zenginlik, alternatif yaşam tarzlarına tolerans, çeşitlilik, toplantı mekanları, araştırma olanakları, ağlara ve pazarlara erişim

sağlanabilmesi şeklinde sınıflandırılabilmektedir (Evans, 2009; Musterd 2007; UNCTAD 2008; Baycan-Levent 2010).

Günümüzün en dinamik sektörü olan kültür endüstrilerinin kümelenme gösterdiği yaratıcı kümeler ya da kültür adaları; kültür endüstrileri sektöründe çalışan insanlar ve bu sektörde faaliyet gösteren kuruluşların üretkenliklerini ortaya koyabilmeleri uygun koşulları sağlayan, kalıcı ve geçici altyapının bir araya geldiği merkezler olarak karşımıza çıkmaktadır (Landry 2000; Baycan-Levent 2010). Bahsi geçen kültür adaları bünyelerinde barındırdıkları 4 öğe ile yenilikçi yerleşimlerle benzerlik göstermektedirler ki bu ögeler; yeterlilik ve bu üç ögenin kullanılmasıyla yeni bir şey yaratılmasıdır (Törnqvist, 1983; Wu, 2005; Baycan-Levent 2010). Yaratıcılığın önünün açılmasında kültür adaları ile sosyal ve ekonomik ağ yapılarının özelliklerinin göz önünde bulundurulması önem taşımaktadır.

1983 yılında ilk olarak, bizim kültür endüstrilerinin kümelendiği mekanları işaret emek için kullandığımız kültür adalarını tanımlamak için "Creative Milleu" terimini ortaya atan Törnqvist, bu adanın özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- İnsanlar arasında bilginin iletilmesi
- Bilgi depolanması, bilgi birikimi
- Belli aktivitelerde yeterlilik
- Bu üç öge yoluyla yeni bir şey yaratılması

Törnqvist'in ardından 1985 yılında Anderson bu terimin bazı ön koşulları olduğunu dile getirmiştir ve bu ön koşulları şöyle sıralamıştır:

- Sıkı yasal düzenlemelerden uzak sağlam bir mali temel
- Temel bilgi ve yeterlilik
- Tecrübe edilmiş ihtiyaçlar ve gerçek fırsatlar arasında denge
- Çeşitliliği olan bir çevre
- Ulaşım ve iletişim olanakları
- Yapısal istikrarsızlık , geleceğe yönelik belirsizlik sinerji geliştirme

Daha sonrasında, Landry (2000) sosyal ve ekonomik ağların yaratıcılığı besleyerek ekonomik avantajların geliştirilmesine destek olduğunun altını çizmiştir. Kültür Endüstrileri ya da başka bir deyişle yaratıcı endüstrileri geliştiren olmazsa olmazları şöyle belirlemiştir:

- Motivasyonu yüksek ve yeniliğe açık kaliteli kişiler
- İstek ve liderlik; ahlaki ve zihinsel olarak diğerlerine rehberlik etmek
- Yaş ve görünüm açısından insan çeşitliliği, yetenek çeşitliliği
- Öğrenmek, başladığı işi bitirmeye yönelik örgütlenme kapasitesi
- Yerel kimlik, farkındalık
- Kamusal ve özel mekanların oluşturduğu kentsel mekan ve donatılar
- Sektör içi ve sektörler arası ağların bilgi paylaşma dinamikleri

Wu (2005) yaratıcılığı beslemek ve yenilik kanalları açmak için kurumsal ve politik mekanizmalar geliştirilmesi gereğini vurgulamıştır. Wu başarılı yaratıcı merkezlerin deneyimlerini incelemiş ve onları başarıya götüren faktörleri tespit etmiştir:

- Akademik araştırmalar ve ticari bağlantılar
- Risk sermayesi kullanımı
- Başarılı firmalar ve medya kurumları
- Bilgi ve yetenekleri kendine mal etmek
- Kamusal politikalar hedeflemek
- Hizmet ve altyapı kalitesi
- Mekansal çeşitlilik ve kalite

Bradford'a göre yaratıcı kent ve kültür endüstrilerinin kümelenme eğilimi gösterdiği bölgeleri belirleyen başka özgün dinamikler de bulunmaktadır. Bu noktada ifade edilen karakteristik özellikler, bölgenin ve sosyal yapının kendi hikayesine, kendi geçmişine ve kimliğine vurgu yapan otantiklik ve eşsizlik özellikleridir. Bu karakteristik özellikler gerek ulusal gerekse küresel arenada, bölgenin üstün konumunu belirlemektedir. Otantiklik olarak bahsedilen özellik bölgenin geçmişinden gelmekte olup, alanın mevcut bütünselliği içinde, kültürel mirası işaret etmektedir. Otantiklik yerleşimin sosyal durumu, tarihi binaları, komşuluk birimleri ve kültürel niteliklerinden gelmektedir ve otantik mekanlar eşsiz ve orijinal deneyimler sunmaktadırlar (Florida 2002). Yaratıcı kentlerin ya da bölgelerin otantiklik ve eşsizlik özelliklerini ön plana çıkarabilmeleri sanat, ticaret ve toplum unsurları ve bu unsurlar arasındaki ilişki ile mümkün olmakta, bu ilişkilerin bütünü de bölgenin yaratıcılık kapasitesine etki etmektedir (Bradford, 2004). Ayrıca otantik ve eşsiz diye nitelendirilen bu yerleşimlerde mevcut yapılanmış çevre, burada yaşayan insanlara kentin kültürünü hissettirmekte ve şehir ruhunu yaşattırmaktadır.

Kültür endüstrileri altında yer alan faaliyetlerde bulunan başka bir deyişle yaratıcı sınıfın mensupları olan insanların beklentilerine bakıldığında da mekanın kendine özgü olan içsel kalitesinin önemi ön plana çıkmaktadır. Bu içsel kalite yaratıcı sınıf mensuplarını ve yaratıcı endüstriler olarak da adlandırılan kültür endüstrilerini kendine çekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi yaratıcı sınıfın yaşamayı tercih ettiği bölgeler; çeşitliliğin ve toleransın olduğu, sosyal anlamda rahat olan kentsel bölgelerdir (Florida 2002). Bu sınıfın mensuplarının yaşamayı talep ettikleri bölgelere bakıldığında; bu insanların yaşayabildikleri, kültürel aktivitelere ulaşabildikleri ve başka bir deyişle kültürel aktiviteleri tüketebildikleri ve yaratıcılıklarını şarj edebildikleri, ilham kaynağı olarak faydalanabildikleri yerleri seçtikleri görülmektedir (Musterd 2004).

Kültür endüstrilerinin kümelenme eğilimlerinin açıklanmasında mekan ve yaratıcılık arasındaki ilişkinin sorgulanması da önemli rol oynamaktadır. Drake mekan ve yaratıcılık arasındaki ilişkiden yola çıkarak bu ilişkinin yaratıcılık sürecine olumlu etkilediğini olduğunu vurgulamaktadır.

Yaratıcı bölgeler ve yaratıcılık adaları olarak tanımlanan kültür adalarında, otantiklik özelliği ve inovasyon arasında bir gerilim oluşmaktadır. Yenilik ve otantiklik kavramlarının özünden, doğasından kaynaklanan bu durum ve geleceğin belirsizliği aslında yaratıcı değişimi getirir. Çünkü bu durum her şeyin belirsiz olduğu bir ortam, kültür endüstrilerinde çalışan insanların manevra alanını arttırdığı gibi, aynı zamanda bu belirsizlik ortamında meydana gelebilecek bir aksaklık kaotik bir duruma da sebebiyet verebilecektir (Hall, 2000; Baycan-Levent 2010).

Kentsel bilgi ekonomisinin yönlendirici dinamiği olarak kabul edilen inovasyonun odaklandığı alanlar olan kentlerdeki yoğun kentsel doku ve altyapı, farklı grupların birbirlerine yakın yaşamalarını ve birbirlerine yakın çalışmalarını sağlamaktadır. Bu grupların hizmet ve fikirleri paylaşmalarını sağlayan bu kentsel mekan organizasyonu yeni yaratıcı yaklaşımların doğmasına ön ayak olmaktadır.

Kentlerin küresel içinde yer edinmesinde ve küresel ağlara bağlanmasında; Kültür Endüstrileri başlığı altında topladığımız ve kentleri mekan tutan; reklamcılık, mimarlık, sanat ve antika pazarları, el sanatları, tasarım, moda, film ve video, etkileşimli boş zaman yazılımı (oyun sektörü), müzik, gösteri sanatları, yayıncılık, yazılım ve bilgisayar hizmetleri, televizyon ve radyo ile son yıllarda meydana gelen

hızlı gelişmeler sonucunda kültür endüstrilerine dahil olan bilgi ve iletişim teknolojileri ile mobil iletişime bağlı hizmetler, mühendislik ve AR-GE yönetimi gibi faaliyetler kadar; artık günümüzde inovasyon kapasiteleriyle öne çıkan kentlerde bu faaliyetlerin kümelenme potansiyelleri de büyük rol oynamaktadır.

Kentler bilginin üretildiği, işlendiği, paylaşıldığı ve pazarlandığı merkezler olarak karşımıza çıkarken, aynı zamanda sermayenin tedarik edildiği ve danışmanlık hizmetlerinin sunulduğu; uzmanlık, iletişim ve yaratıcılık potansiyellerini bira araya getiren bir pazar yeri rolü üstlenmektedir. Bu yapılanma içinde öne çıkan kültür endüstrileri de birbirleriyle yoğun bir ilişki içinde kümelenme potansiyellerini takip ederek kent içinde bir araya gelerek yaratıcılık adaları meydana getirmektedirler. Başka bir deyişle kültür endüstrilerini meydana getiren kültürel öğeler belli bölgelerde yoğunlaşarak yaratıcı kümeler olarak anılan kültür adalarını oluşturmaktadırlar (Uçkan, 2009).

Kültür endüstrilerinin seçtikleri, yoğunlaştıkları ve kümelendikleri lokasyonlar; bilgi ve ağ teknolojisinin geliştirildiği lokasyonlara, AR-GE lokasyonlarına, merkezi iş alanlarına, kültür-sanat merkezlerine, alışveriş bölgelerine yakınıklarıyla da belirlenebilmektedir. Film, video, televizyon gibi daha geniş alanlara ihtiyaç duyan kültür endüstrileri serbest medya bölgeleri şeklinde lokasyonlar seçseler ya da enerji ve çevre teknolojileri, biyoteknoloji gibi ileri teknolojiler bilim ve teknoloji parklarına ihtiyaç duyarak bu bölgelerde kümelenseler de; tüm bu lokasyonlar arasında göreli coğrafi yakınlık ve güçlü bir ağ bağlantısı mevcut bulunmaktadır.

Kültürel altyapı ile kentsel altyapı arasındaki ilişki çeşitlenerek oldukça karmaşık bir hal almıştır. Kültürel aktiviteler kente dahil olmuştur ve kentler bilgi ağlarını sürdürmeye devam etmektedir. Kültürel altyapılar küresel mekan akışlarının yarattığı değişimler konusunda kentlerin esnekliğini arttırmaktadır. Küreselleşen dünyada ve kentlerde kültür endüstrilerinin değerinin artması üzerine, girişimciler arazi değerlerini kendi avantajlarına olacak şekilde düşürmektedirler. Yaşanan süreçlerin bir getirisi şudur ki; Kültür Endüstrileri kentsel yenileşmeyi tetikleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

## 2.4 Kültürel Kümelenmenin Mekansal Yansıması Olarak Kentsel Yenileme

Kültür endüstrilerinin kentlerin içinde otantik, eşsiz ve özgün olma özellikleri taşıyan belli yerleşimlerde kümelenme eğilimi göstermeleri, bu yerleşimlerde sosyal, kültürel ve mekansal bir dönüşümü beraberinde getirmektedir. Bu sürecin açıklanabilmesi için öncelikle kentsel yenileşme kavramı tanımlanmalı, kültürel kümelenme sürecinin ve kültür endüstrilerinin yenileşmeyi tetikleyen rolleri tartışılmalı ve zincirin halkalarından biri olarak sanayi fonksiyonunu terk ederek kültürel fonksiyon kazanan endüstri yapılarının dönüşümü incelenmelidir.

### 2.4.1 Kentsel yenileş(tir)me kavramı ve sanayi alanlarında dönüşüm

Değişen sosyal, ekonomik ve politik koşullar altında, Kentsel Yenileme sürecinin kapsamının ve amacının zamanla değişim göstermesinin bir sonucu olarak birçok farklı kentsel yenileme tanımlamasıyla karşılaşmak mümkün olmuştur. Bu durum kavramın farklılaşmasını sağladığı gibi aynı zamanda devingen bir kavram olduğunu göstermektedir. Günümüzde zaman zaman Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Yenileme kavramları arasında, kavramların beraber kullanılmasından kaynaklanan bir karmaşanın altında yatan sebep de yenileşme süreçlerinin değişim göstermiş olmasıdır.

Kentsel Yenileme, bir kentin tamamı ya da belirli yerleşim alanlarına yönelik, bilinçli, sistematize edilmiş ve planlanmış bir eylemdir (Keleş, 2003).

Korumaya terk etmenin günümüzde uygulanabilirliğinin kalmadığı görülerek, kentin gündeminde artık kentsel yenileşme ve dönüşüm yaklaşımı benimsenmiş ve uygulanmaya başlamıştır. Kentsel yenileşme; gerek sosyal, gerek ekonomik ve gerekse fiziksel açıdan kentsel korumanın ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için bir araç olarak kullanılmaktadır (Akalın, 2003).

Kentsel Yenileşme'nin 4 temel hedefi vardır:

• Kentlerdeki fiziksel çöküşü engelleyerek ve tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak.

Kentlerde, özellikle de tarihi merkezlerini hedef alan fiziksel çöküş ve sebep olduğu kültürel mirasın yok olması tehlikesi karşısında, kentsel yenileşme, sürdürülebilir ve bütüncül bir yaklaşımla sorunlu dokuların iyileştirilmesini amaçlamaktadır. Kentsel yenileşmenin etki süreci, fiziksel dokunun iyileştirilmesi ve korunması amacı ile

programlar geliştirilmesi ve operasyonel araçlarla alana müdahale edilmesi yöntemleriyle hayata geçmektedir.

• Ekonomik yaşamı canlandırmak ve sürdürülebilirliğini sağlamak.

Kentsel yenileşme, fiziksel ve sosyal çöküntü yaşanan alanların yeniden kazanılması ve iyileştirilmesi sürecinde araç olarak yerel ekonominin canlandırılmasını kullanmaktadır. Terk edilen alanlarda yeniden işlevlendirme, çöküntü konut alanlarında ise yerel ticareti ve üretimi harekete geçirecek yeni mekansal ya da örgütsel oluşumlar yaratarak, küresel ölçekte uluslararası finansı alana çekebilme amaçlamaktadır. Bu şekilde yerel ekonomiyi kullanarak fiziksel yenileşmeye itici bir güç oluşturmayı hedef edinmektedir.

• Kentsel yaşam kalitesini artırmak ve kültür olgusuna bağlı dinamikleri harekete geçirmek.

Kentsel yenileşme, bu yöndeki hedefi fiziksel çevrenin iyileştirilmesi ve yerel ekonominin canlandırılması yolu ile yenileşme alanındaki kentsel yaşam kalitesinin arttırılması kanalıyla,

daha yaşanabilir bir kentsel mekan yaratılmasıdır. Mekanın yeniden işlevlendirilmesi ve eski işlevlerin canlandırılmasına yönelik politikalar kentsel yaşam kalitesinin artırılmasında rol oynarken aynı zamanda yerel kültüre özgü dinamikleri harekete geçirmektedir.

• Her ölçekte sürece katılımı sağlamak.

Kentsel yenileşme; fiziksel, sosyal ve ekonomik sorunların çözüme ulaştırılmasında yukarıdan aşağıya tüm karar süreçlerinde katılımın sağlandığı çok aktörlü bir katılım modeli geliştirmeyi hedef edinmektedir. Bu doğrultuda; kentsel yenileşme alanlarında sorunların çözümüne yönelik olarak geliştirilen kararların oluşum süreçlerinde, yerel halk, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının sürece aktif olarak katılımını öngörmekte ve aynı zamanda uygulama süreçlerinde de tüm aktörlerin işbirliği içinde hareket etmesini amaçlamaktadır (Keskin, 2004).

1960'lardan bugüne dek, kentin merkezindeki sanayi yapılanmasında değişimler yaşanmış ve. kent merkezlerinde yer alan sanayi faaliyetleri giderek azalmıştır. Sanayi faaliyetlerinin daha çok kent dışı alanlara yada kırsal alanlara kaymasıyla

yaşanan bu değişime paralel olarak, bu sektörlere bağlı ekonomik faaliyetlerin de kent merkezlerinden kaybolduğu görülmüştür (Erden, 2003).

Kent merkezleri, bir taraftan fiziksel eskime tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir, öbür taraftan yerel, ülkesel ve küresel etkilerle etkileşim ve değişim sürecine girmiştir. Kent merkezlerinin yaşadığı sorunlar arasında fiziksel eskimenin yanında nüfus hareketleri, yoksulluk ve yoksulluğa bağlı sosyal sorunlar ile ekonomik yeniden yapılanma bulunmaktadır. Öte yandan kentlerde nüfusun merkezden kent dışına doğru kayması ve kent merkezleri terk edilmesi günümüz kentler merkezlerinde eskime, yıpranma gibi fiziksel sorunlarla birlikte sosyal problemler ve sınıflar arası çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu oluşumlar kent merkezlerinde çok boyutlu bir yenileme ihtiyacını doğurmuştu.

Öte yandan 1970 ve 1980'lere gelindiğinde pek çok kent merkezinin yeniden bir cazibe merkezi haline geldiği; bir yandan finans, hukuk ve bilişim gibi sektörlerinin yer seçiminde tercih ettikleri alanlara dönüştükleri, bir yandan da bu alanlarda ofis, eğlence ve konaklama gibi fonksiyonların artış gösterdiği gözlenmiştir. Bölgelerin tarihi kimlikleri ve tarihi kimliklerinden kaynaklanan mekansal özelikleri ile ilişkileri kent merkezlerinin başlıca cazibe nedeni olarak görülmektedir. Yani bu bölgeleri çekici kılan etkenler, modernleşme sürecindeki kentsel düzenlemelere getirilen eleştirilerle paralellik göstermektedir. Tüm bunlara ek olarak meydana gelen dönüşümün yeni bir rant alanı yaratmaya başlaması bu bölgelerin pazarlanmasında etkili olmuştur (Lynch, 1972).

Sanayi alanlarının kent dışına kaymasıyla başlayan, kent merkezlerinde fiziksel yıpranmayı ve köhneleşmeyi de beraberinde getiren süreci, kent merkezinin daha sonraki dönemlerde çekici etkisinin artması ve bu bölgelerin cazibe merkezi haline gelmesinin izlemesiyle sadece kentsel yenileşmeyi doğurmamış aynı zamanda kentsel yenileşmenin çalışmalarında öncelikli işlevlendirilen alanların kent merkezlerindeki işlevini yitiren eski sanayi ve liman alanları olmasını yönelik uygun koşulların ortaya çıkmasına da katkı sağlamıştır.

Sanayi alanları ve liman alanlarını kentsel yenileme çalışmalarında öncelikle ele alınmalarında; bu alanların erişilebilirliğinin kültür endüstrisine hizmet eden fonksiyonlar için cazip olmasının yanında başka etmenler de etkili olmuştur. Bu alanlarda mevcut altyapı olması projelerin maliyetini düşürdüğü ve

uygulanabilirliğini arttırdığı için hem yerel yönetim hem de girişimci açısından önemli bir etmen olmuştur. Öte yandan terk edilen sanayi bölgelerindeki işlevini yitiren kamusal alanlarda mülkiyet sorunu olmaması da dönüşüm projelerinin bu alanlarda uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca bu bölgeler projelerin alan ihtiyacına cevap verebilecek büyüklüktedir.

Ülkemizde tarihi çevrenin korunması ve tarihi kentlere bütüncül bakış açısının geliştirilmesi yönünde olumlu gelişmeler 1980'lerin başlarında, kentlerin yarışabilirliğinin ve yaşam kalitelerinin artması için korunarak geliştirilmesi ilkesinin uluslararası ve ulusal politikalarla benimsenmesi sonucu, gündeme gelmiştir. Kentlerin yarışabilirliğinin ve yaşam kalitelerinin artması yönündeki bu politikalar, kentlerdeki ekonomik, sosyal ve fiziksel problemlerin bir bütünlük içinde ele alındığı bir düzlemde kurgulandığı "kentsel yenileşme" yaklaşımı olarak kendini göstermiştir.

Kentsel yenileşme ve dönüşümün Türkiye'deki uygulamalarına bakıldığında, bu projelerin kullanılış amaçlarından başlayan bir farklılaşmayla karşılaşılmakta ve "dönüşüm" ve "yenileşme" kavramlarının farklı uygulamalar için kullanıldığı görülmektedir. Ülkemizde bu kavramlar daha çok; yasa dışı yapılaşma alanlarının dönüştürülmesi, tarihsel kent bölgelerinin korunması, depreme dayanıklı alanlara yönelik yeniden yapılanmaların geliştirilmesi gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Kentsel Dönüşüm kavramının ülkemizde gecekondu alanlarının sağlıklaştırılması olarak anlaşılmasının yani kavramın değişime uğramasının temelinde ülkemizin kendine özgü sosyal, ekonomik ve politik koşulları yatmaktadır. Ülkemizde kentsel yenileşeme ve uygulama süreçlerinin dünyadaki uygulamalarına göre farklılıklar göstermesinin başka bir sebebi de; mekanla sınırlanmış ve merkeziyetçi planlama anlayışının, ülkemize özgü kentsel sorunlar ve bu sorunlara verilen önceliklerle bir araya gelmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak da kentsel yenileşme kentte sadece belirli alanların sadece fiziksel dönüşümü olarak kalan, sınırlı bir dönüşüm anlayışı olmaktan öteye gidememekte, uzun dönemli bir gelişme vizyonu belirleyemeyen bütünsellikten uzak projelerle sınırlı kalmaktadır. Tüm bunların yanında ülkemizde uygulaması tamamlanmış ya da uygulama aşamasına gelebilmiş proje sayısı çok azdır.

"Türkiye'deki kent planlama ve kentsel korumanın yaşadığı tıkanıklıklar ve kentlerin mevcut durumu, ülkemiz için de ciddi bir kentsel reformu ve yenileşme çalışmalarını gerekli kılmaktadır" (Erden, 2003).

**Yenileşme/Dönüşüm (Regeneration) :** Sözlük anlamı olarak, hayat verme, yeniden canlandırma, yeniden oluşum gibi kavramlarla açıklanmaktadır. Yenileme; bir kentin ya da kent parçasının mekansal, ekonomik ve sosyal koşullarının iyileştirilmesini ve korunarak sürdürülebilirliğinin sağlamasını süreciyle açıklanmaktadır. (Keskin, 2004)

**İyileştirme (Rehabilitation) :** Rehabilitasyon, sözlük anlamı olarak iyileştirme, ıslah etme, onarma, sağlıklaştırma olarak tanımlanmaktadır. Bu sürecin vurgu yapılması gereken ve süreci yenilemeden ayıran en önemli özelliği kentsel bölgenin mevcut sosyal yapısı ile beraber korunmasının hedeflenmesi ve en büyük faydayı yine o bölgede yaşayan halkın görmesidir. Uygulama sürecinde yenilemeye nazaran büyük zorluklar yaşanmasının altında sürecin sonunda bölgenin el değiştirmesinin söz konusu olmaması yatmaktadır.

**Yenileme-Yenilenme (Renewal-Renovation) :** Renewal kelimesinin sözlük anlamı; yenileme, onarma olarak ifade edilmektedir. Yenileme süreci; eskime yaşayan kentsel bölgelerin yıkılmaları ve yapılacak altyapı projeleri, kentsel tasarım projeleri, alan düzenlemeleri ile yeniden gelişmelerinin sağlanması olarak açıklanmaktadır.

**Yeniden Canlandırma (Revitalization) :** Revitalization; sözlük anlamı olarak yeniden canlandırma, yaşam verme, güçlendirme olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik yapılanmanın bilinçli veya biliçsiz şekilde yer değiştirmesinden, kent merkezlerinde meydana gelen düzensiz göç hareketlerinden, planlama sürecinde orta çıkan aksaklıklardan kaynaklanan sorunlar; kentin bu hassas noktalarındaki sosyal yapıya ve ekonomik yapıya zarar vermektedir. Sosyo-ekonomik yapıdaki bozulma, fiziksel çevrenin de bu durumdan etkilenmesine, sağlıksızlaşmasına ve köhneleşmesine neden olmaktadır. Bu noktada yeniden canlandırma; köhneleşme tehlikesiyle karşı karşıya gelmiş yerleşmelerinin köhneleşmeyi getiren unsurlardan temizlenerek, yeniden kente kazandırılması sağlamak olarak tanımlanmaktadır (Kocabaş,2005).

**Soylulaştırma (Gentrification) :** Şehrin belirli bölgelerine sosyo-ekonomik yönden daha üst

gelir grubu temsil eden konut sahiplerinin yerleşmesi ve ya yerleştirilmesi ile dolaylı olarak bu değişimin fiziksel çevreye yansıyarak, fiziksel çevreyi de iyileştirilmesi olayıdır. Bu kavramı tanımlarken altının çizilmesi gereken nokta fiziksel değişimden çok, bölgede yaşayan toplum sınıfının değişimidir. Soylulaştırmayı; orta ve üst gelir grubunun, alt gelir gruplarının yerini almasıyla köhneme durumunda olan bölgeyi sosyal, ekonomik ve fiziksel yönden iyileştirdikleri bir sosyo-ekonomik yenileme olarak tanımlamak doğru olur.

Kentlerin pazar ekonomisine dayalı gelişimini ön plana çıkaran yeni yaklaşımlar, kentlerin yenilenmesinde ekonomik işlevleri içeren kullanımların önem kazanmasına sebebiyet vermektedir. Kent mekanlarının tekrar canlandırılması, korunması, mevcut tarihi dokunun ekonomik girdi sağlayacak kullanımlarla değerlendirilmesini öngören bir anlayış ve bu yenileşme sürecinde, özel sektörün de katılımını gündeme getirmiş ve özel sektör-kamu ortaklığının sağlandığı bir model ortaya çıkmıştır.

Kentsel yenileşme çalışmalarında öncelikli işlevlendirilen alanlar olarak kent merkezlerindeki işlevini yitiren eski sanayi ve liman alanları göze çarpmaktadır. Kent yönetimleri prestij mekanları olarak gördükleri bu alanların yeniden işlevlendirilmesiyle bir kentsel imaj, prestij sağlamayı beklerken, diğer taraftan özel sektör de rant beklentisi ile proje sürecine katılmıştır. Dönüşüm ve yenileşme çabalarının bu rant paylaşımı süreçlerinin araçları haline getirilmemesi gereği, stratejik planlama yaklaşımının geliştirdiği bütüncül bakış açısı, kentin sosyal, ekonomik ve kültürel bileşenlerini birbirinden ayırmadan birlikte ele alınması çabasını ortaya koymuştur (Erden, 2003).

### 2.4.2 Kültür adaları oluşumunun kentsel yenileşmeyi tetikleyici etkisi

Önceki bölümlerde kültür endüstrilerinin yoğunlaştığı yerleşimlerin özelliklerine, kümelenme sürecine ve kentsel yenileşme kavramına açıklık getirmeye çalışılmıştır ancak aradaki ilişkinin tam olarak anlaşılabilmesi için kültürel kümelenmenin kentsel yenileşmeyi tetikleyici etkisinin daha detaylı irdelenmesi gerekmektedir.

Kültür endüstrilerinin kümelenme hareketleri diğer basma kalıp iş kümelenmelerinden farklı olarak kültürel gelişme ve dahil olma gibi sosyal amaçlara hizmet etmektedir. Diğer kümelenmelerden farklı olarak ve özgün bir karakteristik

özellik olarak, kümelenme gösterdikleri mekanlarda, mekansal dönüşüm, koruma kavramı, kültür turizmi ve konaklamaya dayalı ekonomileri gündeme getirmektedirler.

Yaratıcılık ve kentsel mekan arasındaki etkileşim, yaratıcılık ile kültürel olanakları birbirine bağlayan; tümleşik, dönüştürücü etkisi olan bir süreci tetikleyerek; bir kent, yerleşme ya da mahalle birimi ölçeğinde otantik, dinamik ve esnek yaşam alanları yaratarak kendini göstermektedir (Jones, 2007; Baycan-Levent 2010). Başka bir ifadeyle; kültür endüstrileri seçtikleri kentsel mekanlarda dolaylı olarak fiziksel, sosyal ve ekonomik boyutları olan bir dönüşümü; "Kentsel Yenileşme"yi yaratmaktadır. Dolayısıyla kültür, yenileşme ya da yenileme süreçlerinde katalizör veya anahtar işlevi görmektedir.

Kültür, kentsel yenileme fiziksel, ekonomik ve sosyal dönüşüme etki etmek suretiyle üç şekilde katkı sağlamaktadır. Kültürün fiziksel dönüşüme katkısı sürdürülebilir gelişmeye katkı sağlama şeklinde olurken, ekonomik dönüşüme katkısı rekabet edebilirlik ve ekonomik büyüme sağlama biçimde gerçekleşmektedir. Sosyal dönüşüme katkısına bakıldığında ise bu katkının dahil etme, bütünleştirme boyutunda olduğu görülmektedir (Evans, 2005).

Kültür olgusunda kaynaklanan bir dönüşüm kentsel mekanı şekillendirmeye doğrudan bağlı olup, kültür adaları, kültür havzaları, yaratıcı yerleşimler ya da farklı başka birçok şekilde tanımlayabileceğimiz ve son yıllarda Avrupa, Kuzey Amerika ve Güneydoğu Asya kentlerinde sıklıkla karşılaşılan kentsel yenileme bölgelerinin meydana gelişini tetikleyici bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Jones (2007) kültürden kaynaklanan yenileşmeyi, yenileşmenin özel bir formu olarak kabul etmekte ve "sanat, kültür ve yaratıcılığın dönüştürücü rol oynadığı bir ortamda, yeniden kullanım, yenileme, yeniden canlandırma kavramlarını bünyesinde barındıran çok boyutlu bir yaklaşım" olarak tanımlamaktadır.

### 2.4.3 Kentsel yenileme süreciyle endüstri yapılarının fonksiyonel dönüşümü

Sanayi fonksiyonunun kent dışına kayması sonucu bu alanlarda yenileme ihtiyacı doğduğu, kentsel yenileme kavramının oluşumunda bu yer değiştirme sürecinin etkin bir rol oynadığı, bunu izleyen dönemde kültürel kümelenmenin kentsel yenilemeyi tetikleyen bir güç olarak karşımıza çıktığı ve genellikle kentlerde terk edilen ya da

işlevini yitiren tarihi liman ve sanayi alanlarının kentsel dönüşüm projelerinin öncelikli hedefleri olduğu daha önce de belirtilmiştir.

Sanayi alanlarındaki dönüşüm süreci endüstri tesisi olan binaların günümüzde endüstri tesisi dışı kullanımlara adapte edilmesini gündeme getirmiştir. Kentsel yenileşmenin yanında, mevcut kent dokusundan başlayarak sosyal, ekonomik ve kültürel yönde iyileşmeyi sağlamak için yeniden üretme, yeniden işlevlendirme fikirleri gündeme gelmiştir. Bu fikirler ise; sanayi alanlarındaki işlevini kaybetmiş ve yok olmaya yüz tutmuş binaların, alanın tümüyle bütünlük içinde ele alınarak ve yeni kültürel fonksiyonlar kazandırılarak yeniden kazanılmasına yönelik çalışmaları yani endüstri binalarının fonksiyonlarında dönüşümü başlatmıştır.

Terk edilen sanayi alanları geriye ıslah edilmesi gereken çöküntü alanları bırakırlar. Bu çöküntü alanlarının ıslahı ve bunların yeniden canlandırılmalarına yönelik olarak, çevrenin gereksinimlerine ve kültürel yapısına uygun işlevler verilerek kentle bütünleşmesi sağlanmalıdır (Kıraç, 2001).

Bu aşamada karşımıza yeni bir terim olarak çıkan endüstriyel miras kavramı, bir döneme damgasını vurmuş ve bugün artık önemli kültürel değeri olan endüstri yapıları yok olma tehdidi altında iken doğmuştur. 19. yüzyılda Avrupa'da gelişen sanayi, geleneksel doku için bir tehdit oluşturduğu zaman bu geleneksel korunması için harekete geçilmiştir. Sanayisizleşme süreci ile sanayinin kent merkezlerinden kopuşu, kentlerde yer alan işlevini yitirmiş tarihi alanların ve yapıların değerlendirilerek kente kazandırılmaları gereğini doğurmuştur. Bu noktada ise "endüstriyel miras" kavramı ortaya çıkmıştır (Keskin, 2004).

20. yüzyılın ortalarına kadar, Sanayi alanları ve endüstri yapıları geri teknolojilerin ve kötü çalışma koşullarının simgeleri olarak görülmekte ve ortadan kaldırılmaları gerektiğine inanılmaktaydı. Ancak 20. yüzyılın son çeyreğinde İngiltere'deki endüstri mirasının uluslararası öneminin anlaşılmasıyla bu mirasın kültürel bir kaynak olarak değeri farkedilmiştir.

Sanayi alanlarında yer alan, endüstriyel miras olarak nitelendirilen, sanayileşme dönemlerinin şahidi olarak yakın tarihe tanıklık etmiş ve bu şahitlikleriyle bir anlamda tarihi değere sahip ancak bugün işlevini yitirmiş olan endüstri yapılarının dönüştürülmesi ve yeni kültürel fonksiyonlar kazandırılması; bir yandan bu yapıların sosyal ve ekonomik kazanca dönüştürülmelerini bir yandan da varlıklarını

sürdürmelerini sağlamakta, bunları yaparken kentin ve kültür endüstrilerinin ihtiyaçlarına da cevap vermektedir.

Tarihi sanayi alanlarının korunarak yeniden işlevlendirilmelerinde "kamu yararı" yadsınamaz bir gerçektir. Toplumsal ve kültürel değerlerin göz önünde bulundurulması nitelikli çevre, sağlıklı bir toplumsal ve kültürel yaşam açısından büyük önem taşımaktadır.

Ayrıca geçmişin üretim tesisleri bir "toplumsal gelişme sürecini"nin delili nitelikleri taşımaları sebebiyle korunarak geleceğe aktarılmalıdırlar. "Endüstri mirası inanç yerine aklın egemen olması durumunda, insanoğlunun neleri yaratabildiğinin de "tarihsel belleteni" gibidir" (Ekinci, 2001).

Kent merkezlerinde yer alan bölgelerdeki dönüşüm projelerinde, kent merkezindeki yoğun yerleşmeden kaynaklanan sorunlar yaşanmaktadır. Ancak kent merkezlerindeki yoğun yapılaşma talebinin bir sonucu olarak tarihi sanayi alanlarında bulunan endüstri yapılarının değerlendirilmeleri için cazip fırsatlar da ortaya çıkmaktadır. Özellikle de yoğun kent merkezlerinde kamu kullanımı için ihtiyaç duyulan ve merkezin dışına çıkmak istemeyen kültür ve sanat etkinlikleri için, endüstri yapılarının fonksiyonel olarak dönüştürülmesi uygun görülmektedir (Kıraç, 2001).

## 2.5 Değerlendirme

Sonuç olarak Kültür Endüstrileri terimi ilk ortaya atıldığı dönemlerden bugünlere çok yol katetmiş; küresel ekonominin ve küresel kültürün odak noktaları ve düğümleri olarak karşımıza çıkan, hem üretimin gerçekleştiği hem de büyük oranda tüketiciyle buluştuğu mekanlar olan kentler için çok ayrıcalıklı bir önem kazanmış ve kültür endüstrisine dair faaliyetler günümüzün yarışan kentlerinin küresel içindeki rekabet güçlerini arttıran ve devlet politikalarıyla desteklenen unsurlar halini almışlardır.

Kültür endüstrileri, bir tür zincirleme reaksiyon sonucunda kentsel yenileşmeyi tetikleyerek kentsel mekanın şekillenmesine daha net bir ifadeyle iyileşmesine etki etmektedir. Bilginin üretildiği, işlendiği, paylaşıldığı ve pazarlandığı merkezler olarak betimlenen kent yapılanması içinde öne çıkan kültür endüstrileri birbirleriyle yoğun bir ilişki içinde kümelenme potansiyellerini takip ederek kent içinde bir araya

gelmek suretiyle yaratıcılık adaları meydana getirmektedirler. Kültür Endüstrilerinin kümelenme eğilimi sonucu meydana gelen bu kültür adalarında, yaratıcılık ve kentsel mekan arasındaki etkileşim süreci devreye girmekte ve diğer kümelenmelerden farklı özgün bir karakteristik özellik olarak, kültür endüstrisine ilişkin faaliyetlerin kümelenme gösterdikleri bölgelerde otantik, dinamik ve esnek yaşam alanları ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, kendine genellikle kent merkezinde yer seçen ve zaman zaman da bu yer seçimini kent merkezindeki işlevini yitirmiş endüstri binalarını yeniden işlevlendirmek suretiyle gerçekleştiren kültürel aktiviteler, dolaylı olarak ve kendi yöntemleriyle kentsel yenileşmeye katkı sağlamaktadırlar.

Kültürel aktivitelerin sahip olduğu bu dinamiklerin yanında, sanayinin fonksiyonunun kent dışına kayması ve işlevini yitiren sanayi alanlarının kent içindeki merkezi konumları sebebiyle çekicilik kazanması gibi dünya genelinde kendini gösteren hareketlerin de etkisi altında; kültür endüstrileri kentsel yenileşmeyi tetikleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yakın bir geçmişe kadar sanayi bölgesi olma özelliğini koruyan Haliç'te bölgenin ıslahına edilmesine yönelik yürütülen Kentsel Yenileşme çalışmaları ve mevcut sanayi tesislerinin değerlendirilmesi ve yeniden işlevlendirilmesiyle, bugün Haliç Bölgesi kültür ve sanat faaliyetlerinin yer aldığı bir kültür adası haline dönüşmektedir. Bölgede yer alan birçok sanayi tesisine yeni kültürel fonksiyonlar kazandırılmıştır ve birçoğunun da dönüşümü devam etmektedir.

Tez çalışmanın geldiği bu aşamada Haliç bir kültür adası haline gelirken, gerek bölgenin gerekse bölgede yer alan sanayi yapılarının fonksiyonlarındaki dönüşüm sürecinde, kültür endüstrileri ve kültür endüstrilerine ilişkin fonksiyonların rolü araştırılacak ve aynı zamanda farklı ölçeklerdeki kültür politikalarının bu süreçteki etkisi değerlendirilecektir.

# 3. İSTANBUL'DA KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİ

Kültür Endüstrilerinin İstanbuldaki boyutu ve İstanbul için anlamının anlaşılabilmesi için; öncelikle İstanbulda kültürel yaşamı meydana getiren kültür endüstrisi unsurlarına deyinilecek, ardından kentin içinde bulunduğumuz 2010 yılı boyunca deneyimleyecek olduğu Avrupa Kültür Başkenti olma sürecinin Kültür Endüstrisi kavramıyla ilişkisi açıklığa kavuşturulacaktır. Bu şekilde, Haliç bir kültür adası haline gelirken; bölgenin ve de bölgede yer alan sanayi yapılarının fonksiyonlarındaki dönüşüm sürecinde, İstanbul'da kültürel yaşamı meydana getiren kültür endüstrisi unsurlarının payı anlaşılabilecektir. Aynı zamanda farklı ölçeklerdeki kültür politikalarını değerlendirmek suretiyle; İstanbul'da kültür endüstrilerine yatırım yapılması, Haliç ve çevresinde yaşanan dönüşüm sürecinde, bölgede ve bölgede yer alan sanayi yapılarının fonksiyonlarındaki dönüşümlerde, Haliç'in bir kültür adası haline gelmesinde, kısacası bu zincirleme reaksiyonda; farklı ölçeklerdeki bu kültür politikalarının ne ölçüde etkili olduğu tartışılacaktır.

## 3.1 İstanbul'da Kültürel Yaşamını Meydana Getiren Unsurlar

Yüzyıllar boyunca birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapmış olan İstanbul'un geçmişten gelen bu tarihsel özelliği ve barındırdığı sosyal çeşitlilik, kentin kültürel yapısında önemli bir yer tutmaktadır. Kültür kavramının çok geniş bir yelpazede birçok farklı öğeyi bünyesinde barındıran bir kavram olduğu düşünüldüğünde; kentin mimari mirasının ve sosyal yapısının kentin kültürel yaşamında rol oynadığı görülmektedir.

Kentin kültür ve sanat mekanlarından en önemli ve en eskilerini ise; yönetimi Kültür ve Turizm Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından yürütülen müzeler, büyük konser salonları, tiyatro ve opera salonları oluşturmaktadır. Bunlar arasında Atatürk Kültür Merkezi, Cemal Reşit Rey Konser Salonu, kentin en büyük açık hava tiyatrosu Cemil Topuzlu Açık Hava Tiyatrosu, Aya Sofya ve Aya İrini gibi önemli tarihi binalar ve müzeler yer almaktadır (İstanbul 2010 Girişim Grubu, 2006).

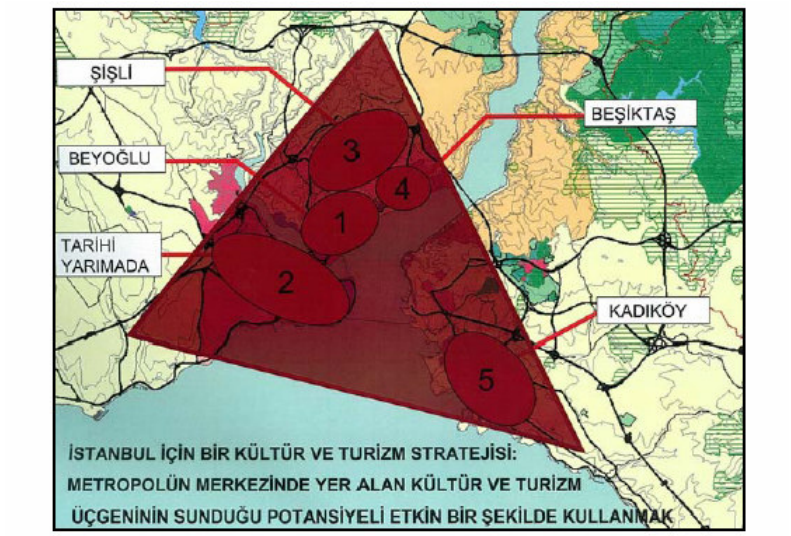
Cumhuriyetin ilk yıllarında ile birlikte kültürel etkinlikler Devlet eliyle düzenlenmeye başlanmış ve yürütülen düzenli etkinliklerle devlet yol gösterici bir rol üstlenmiştir. Bugün halen İstanbul'da birçok büyük kültür merkezi Devlet veya yerel yönetimler tarafından işletilmektedir. Son yıllarda hükümet dışı örgütler ve özel sektör, kültürel alanlarda rol oynamaya başlamış ve özel şirketler kendi sanat merkezlerini açmaya başlamışlardır. Bugün kentte kültürel yaşamın arkasına bakıldığında; devlet kurumları, kar amacı gütmeyen kurum ve dernekler, ulusal ve yerel kültür organizasyonları olduğu gibi, sanatçılar, özel şirketlerin kültür ve sanat bölümleri ile organizasyon ve promosyon alanındaki ticari kuruluşların da yer aldığı görülmektedir.

Cemal Reşit Rey Konser Salonu, Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi, Yerebatan Sarayı ve Miniatürk gibi kültürel etkinlik mekanlarının yönetimini İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bir iştiraki olan Kültür AŞ yürütmektedir. İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası ile İstanbul Devlet Opera ve Balesi İstanbul tüm yıl boyunca Atatürk Kültür Merkezi'nde Performanslarını sergilemekte, öte yandan Devlet Tiyatroları ve Şehir Tiyatroları da izleyicileriyle buluşmaktadır.

Özel sektör girişimleri, yabancı müzisyen ve sanatçıların İstanbul'a gelmelerine öncülük etmekte, sponsorluklarla ve mali destek sağlayarak Türk ve yabancı popüler müzik, avangard tiyatro gibi etkinliklerdeki boşluğu doldurmaktadırlar. Klasik batı müziği ve türk halk müziği gibi geleneksel alanlara yönelik olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Birçoğunu festivaller ve sergiler düzenleyen vakıf ve derneklerin oluşturduğu STK'ların da kentin kültürel etkinliklerinde oynadıkları rol göz ardı edilememektedir. Bu kuruluşlar oynadıkları öncü rolle kentin kültürel yaşamında çeşitliliği arttıran unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kültür Endüstrisi şemsiyesinin altında tanımlanan kültürel etkinlikler ; kent içinde Beyoğlu, Şişli, Tarihi Yarımada, Beşiktaş ve Kadıköy'ü içine alan kültür üçgeninde yoğunlaşmaktadır.

Son yıllarda kentin diğer bölgelerinde ve özellikle kent çeperi olarak tanımlanan alanlarda kültürel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve söz konusu alanlarda sosyal ve kültürel dönüşümün, kültürel faaliyetlerin bu bölgelerde yaygınlaşması kanalıyla sağlanması fikri gündeme gelmektedir.




**Şekil 3.1 :** İstanbul'da kültür endüstrilerinin yoğunlaştığı kültür üçgeni

## 3.2 2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul

Bugüne kadar birçok kentin yaşadığı, içinde bulunduğumuz 2010 yılı süresince de İstanbul'un yaşamakta olduğu Avrupa Kültür Başkenti deneyiminin; bir Kültür Endüstrisi olarak değerlendirilebilme gerekçelerini ortaya koymadan önce, Avrupa Kültür Başkenti kavramına açıklık getirmek gerekmektedir.

### 3.2.1 Avrupa kültür başkenti tanımı ve avrupa kültür başkentleri

Avrupa Birliği her ne kadar yerelleşme kaynaklı bir ekonomik birliktelik olarak ortaya çıkmış olsa da zamanla kültürel benzerliklerin de vurgulandığı, kültürel değerlerin ön plana çıktığı çok boyutlu bir yapı halini almıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak 1985 yılında dönemin Yunanistan Kültür Bakanı Melina Mercouri tarafından Avrupa Kültür Başkenti fikri ortaya atılmıştır. Ardından Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi'nin de projenin kapsamını belirlemesiyle Avrupa Kültür Başkenti uygulamaları başlamıştır.

Avrupa Kültür Başkenti 2000 yılına kadar birliğe üye ülkelerden seçilirken, daha sonra bu fenomen Avrupa'nın dışına taşarak; bu ünvan Avrupa Birliği adayı olan ülkelere de verilmeye başlanmıştır. Aynı dönemde getirilen diğer bir yeni uygulama da birden çok ülkenin Avrupa Kültür Başkenti seçilebilmesi olmuştur.

Avrupa Kültür Başkenti uygulamasının amacı; Avrupa Kültürü'nün ortak yönlerini vurgulamak ve bu kentleri kullanarak "ortak çok yanımız var" mesajı vermektir.

Ancak ortak yönler vurgulanırken farklı kültürlerin özgün olan yanlarının ön plana çıkarılması da amaçlanmaktadır.

İstanbul 2010 Girişim Grubu'nun verilerine göre, 1985 yılından 2019 yılına kadar Avrupa Kültür Başkenti olmuş ve olması planlanan kentler şöyle sıralanmaktadır;

1985 Atina -Yunanistan
1986 Floransa -İtalya
1987 Amsterdam -Hollanda
1988 Berlin -Almanya
1989 Paris -Fransa
1990 Glasgow -İskoçya
1991 Dublin -İrlanda
1992 Madrid -İspanya
1993 Anvers -Belçika
1994 Lizbon -Portekiz
1995 Lüksemburg
1996 Kopenhag -Danimarka
1997 Selanik -Yunanistan
1998 Stockholm -İsveç
1999 Weimar -Almanya
2000 Avignon -Fransa, Bergen -Norveç, Bologna -İtalya, Brüksel -Belçika, Helsinki -Finlandiya, Krakov -Polonya, Reykjavik -İzlanda, Prag -Çek Cumhuriyeti, Santiago de Compostela -İspanya
2001 Porto -Portekiz, Rotterdam -Holanda
2002 Bruges -Belçika, Salamanca -İspanya
2003 Graz -Avusturya
2004 Genova -İtalya, Lille -Fransa
2005 Cork -İrlanda
2006 Patras -Yunanistan
2007 Lüksemburg, Sibiu -Romanya
2008 Liverpool -İngiltere, Stavanger -Norveç
2009 Linz -Avusturya, Vilnius -Litvanya
2010 Essen -Almanya, Peç -Macaristan, İstanbul -Türkiye
2011 Turku -Finlandiya, Tallinn -Estonya

2012 Guimarães -Portekiz, Slovenya

2013 Fransa, Slovakya

2014 İsveç, Latvia

2015 Belçika, Çek Cumhuriyeti

2016 İspanya, Polonya

2017 Danimarka, Kıbrıs

2018 Hollanda, Malta

2019 Italya

### 3.2.2 Kültür endüstrisi olarak avrupa kültür başkenti olma süreci

Avrupa Kültür Başkenti olma süreçlerini anlayabilmek, geçmiş Avrupa Kültür Başkenti deneyimlerinde öne çıkan süreçleri ve değerleri değerlendirmekle mümkün olabilmektedir.

Bugüne kadar Avrupa Kültür Başkenti olmuş kentleri deneyimlerini, sergiledikleri performanları ve bu kentleri başarıya ya da başarısızlığa götüren faktörleri masaya yatıran Porter; çok çeşitli kültürel aktiviteler, etkin bir kültürel program, turizmi ve kültürel çeşitliliği destekleyen politikalar ve sürdürebilirliğin sağlanmasını kentleri başarıya götüren kilit faktörler olarak tanımlamış, 2004 yılında Avrupa Kültür Başkent olan Lille kentinin örnek bir başarı sergilediğinin altını çizmiştir.

Kentin Avrupa Kültür Başkenti olma sürecinde; merkezi ve yerel yönetimin işbirliği içinde çalışmasıyla tarihi yerleşim alanları kültürel merkezlere dönüştürülmüş, kültürel miras yapılarının restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmiş, birçok kentsel yenileme projesi hayata geçirilmiştir. Bu bölgelerde sanatçıların kendilerini evlerinde hissetmelerini sağlayan sergi alanları, çalışma alanları ve multimedia merkezleri yaratılmış, bu kültürel aktiviteler kültür merkezlerine dönüştürülen bu tarihi yerleşim alanlarında tüm kente sıçramış ve yayılmıştır. Bunların yanında bir çok konferans ve seminerler düzenlenmiştir.

Kenttte ekonomik bir etki ve getiri yaratmak için; kentin tarihi süreci ve turizm potansiyelini ortaya koymak, yatırımları kente çekmek, turizmi geliştirmek, kültürel aktiviteler için pazar sunmak, kültür sektöründe çalışan işgücü yaratmak ve kültürel altyapı işa etmek; böylece gerek kente gerekse bölgeye yeni bir imaj kazandırarak sürecin sonunda dinamik, yenilikçi, renkli bir kent oluşturmak amacı benimsenmiştir.

Kentin yeni imajıyla ekonomik gelişmenin sağlanması ve turist sayısının arttırılması hedeflenmiştir.

Sosyal bütünleşme, sivil toplum, demokratik katılım, toplum ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği, kültürel çeşitlilik ve göç konularında projeler üretilmiştir.

Sürecin sonucunda katılım modelinin de benimsendiği bir Avrupa Kültür Başkent deneyimi devreye girmiş, düzenli ve sürekli kültürel aktivitelerle desteklenen birçok açık hava festivali düzenlenmiştir. Kısacası kentin her köşesinde kültürel etkinliklerin gerçekleştirildiği, caddelerin kültürel etkinliklerle dolup taştığı bu sayede yüksek kültür ve poüler kültür arasındaki duvarın kaldırıldığı bir Avrupa Kültür Başkenti deneyimi yaşanmıştır.

Kültür Endüstrisinin tetiklediği zincirleme reaksiyon Avrupa Kültür BAşkenti olma sürecinde de karşımıza çıkmaktadır ve süreç benzer şekilde işleyerek; Kültür Başkenti olma ünvanına sahip olmuş kentlerde kentsel yenileme, restorasyon çalışmaları, yeni kültür binalarının ve kültürel bölgelerin oluşturulması ve ayrıca kültürel etkinliklerin bu bölgelerde yoğunlaşmasıyla kültürel öncelikli alanlar ortaya çıkmaktadır.

Kentlerin Kültür Başkenti Olma süreçlerine, bu süreçlerde kullandıkları araçlara, bu süreçlerin sonuçlarına ve bu deneyimi yaşayan kentlere etkilerine baktığımızda; Kültür başkenti olma sürecinin işleyişinin kültür endüstrilerininkiyle aynı olduğu, zaten Avrupa Kültür Başkenti olma sürecinin kendisinin de kentler için bir kültür endüstrisi olduğu ortadadır. Yani Avrupa Kültür Başkenti olma süreci kültür endüstrilerini araç olarak kullandığı, kendi sürecine dahil ederek bir parçası haline getirdiği gibi; aslında aynı zamanda kendisi zaten bir kültür endüstrisidir.

Kültür endüstrileri Haliç'te yaşanan sosyal, kültürel ve mekansal dönüşüme, kentsel yenileşme sürecine ve bölgenin bir kültür adası haline gelmesine hizmet ettiği gibi; Haliç de bugün yeni imajıyla İstanbul'da Kültür Endüstrilerine ve kültür endüstrilerini araç olarak kullanan ama aslında kendisi de bir kültür endüstrisi olan Avrupa Kültür Başkent olma sürecine hizmet etmektedir.

### 3.3 Farklı Ölçeklerde Öngörülen Kültür Politikaları

İstanbul için farklı ölçeklerde hazırlanan planlarla politikalar geliştirilerek, çeşitli kültür stratejileri ortaya koyulmuştur. Kültür endüstrilerine yönelik fonksiyonların

gelişmesi, Haliç'te yaşanan kentsel dönüşüm süreci, bölgede yer alan sanayi yapılarının fonksiyonlarında görülen dönüşüm ve sonuç olarak Haliç'in bir kültür adası haline gelmesinde, bu çalışmaların etkili olup olmadığı; farklı ölçeklerdeki bu çalışmaların incelenmesiyle anlaşılabilecektir.

### 3.3.1 DPT beş yıllık kalkınma planları

1950'li yılara kadar bölge ayrımına gidebilecek ve bölgesel kalkınma politikaları uygulayacak durumda olmayan ülkemizde, 1950-1960 yılları arasında özel yatırımlar İstanbul ve Marmara Bölgesi ölçeğinde kalmıştır. Devlet her ne kadar kamu yatırımlarını ülke geneline yaymak istese de bazı bölgeler yeterli payı alamamış ve daha uzun dönemli bölgesel planlara ihtiyaç duyulmuştur. Böylece temel ilkesi bölge planlaması ve kalkınması olan ve 1963-1967 yılları arasını kapsayan ilk beş yıllık kalkınma planı düzenlenmiştir. Daha sonra sırasıyla 1968-1972, 1973-1979, 1979-1983, 1985-1989, 1990-1995, 1996-2000, 2001-2005 dönemlerini kapsayan beş yıllık kalkınma planları hazırlanmıştır. İlk altı planın en büyük benzerliği farklı başlıklarda belli bölgelerde özel kalkınma stratejileri geliştirilmiş olmasıdır.

Kültürel politikalar açısından bakıldığında ise, ilk altı kalkınma planında tamamen ekonomik yaklaşımın hakim olması, VI. kalkınma planında Avrupa Birliği'nin bölgesel politikaları benimsenmiş olmasına ve sosyo-kültürel kalkınma ifadesinin yer almasına rağmen etkin kültürel politikalar geliştirilemediği görülmektedir.

En son hazırlanan ve 2007-2013 yıllarını kapsayan IX. Beş Yılık Kalkınma Planı küresel ölçekte değişimin hızlı olduğu kadar çok boyutlu da yaşanmakta olduğu bir döneme rastlamaktadır.1980'lerden bu yana süregelen ve dünyaya damgasını vuran küreselleşme olgusunun artık her alanda hissedildiği, bu olgunun getirdiği rekabetin artık deyim yerindeyse kızıştığı, hem bireyler hem de uluslar için fırsatların ama bir o kadar da risklerin arttığı bu dönemde hazırlanan IX. Kalkınma Planı, ülke geneli kapsaması ve bütüncül bir yaklaşımla hayata geçirilmesi öngörülen sosyal, ekonomik ve kültürel dönüşümünün temel politikasını ortaya koymaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın vizyonu, "istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye" olarak belirlenmiştir.

Bu vizyona yönelik öngörülen ilkelerden kültürle ilgili olanlar şöyledir:

- Ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan bütüncül bir yaklaşım esastır.
- Doğal varlıklar ve kültürel varlıklar ve çevrenin gelecek nesilleri de dikkate alan sürdürülebilir bir anlayış içinde korunması esastır.

IX. Kalkınma Planı kültürel politikalar çerçevesinde değerlendirildiğinde; sahip olunan kültür ve turizm potansiyellerinin değerlendirilmesi, kültürel altyapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, kültürel zenginlik ve çeşitliliğinin korunmasına yönelik çalışmalar yapılması, kültürün korunmasına yönelik olarak toplumsal diyaloğun güçlendirilmesi, kamu-özel sektör işbirliklerinin desteklenmesi ve arttırılması, kültür politikalarının üretim sürecinde STK katılımının arttırılması, sosyo-ekonomik politikalar ile kültür politikaları arasındaki uyumun ve eşgüdümün desteklenmesi, kültür alanında nitelikli insan gücü ihtiyacının karşılanması, tanıtım konusundaki yetersizliklerin giderilmesi gibi politikaları ön plana çıkmaktadır.

### 3.3.2 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı

Yerel Yönetimler dörder yıllık stratejik planlarını hazırlayarak; bu planlarda amaç, hedef ve stratejilerini ortaya koymaktadırlar. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi 2007-2011 yılları için hazırlamış olduğu planda, kültür olgusu ile ilgili amaç, hedef ve stratejilerini de belirlemiştir. İBB Stratejik Planında İstanbul, Türkiye'nin görünen yüzü ve dünyaya açılan penceresi olarak tanımlanmış ve stratejik planın vizyonunda kentin eşsiz mirasına sahip çıkmak, yaşam kalitesi yüksek ve sürdürülebilir bir dünya kenti ifadeleri kullanılmıştır.

Stratejik planının kültürel stratejileri arasında; halkın beklenti ve taleplerine yönelik kültürel aktiviteler geliştirilmesi, bu şekilde bu aktivitelere katılımcı sayısının yükseltilmesi, kültürel etkinliklerin tanıtımının daha etkin gerçekleştirilmesi, kültür ile ilgili yayınların sayısının arttırılması yer almaktadır. Stratejik planda; sinema, tiyatro, konser salonu, kongre salonu, fuar alanları, müzeler, sanat galerileri, kütüphaneler ile kültürel tesislerin gerek sayıları ve gerekse kapasitelerinin arttırılmasıyla kentin kültürel altyapısının geliştirilmesinden bahsedilmektedir. Ayrıca stratejik planda, uluslararası kültürel aktivitelere kent ölçeğinde katılımın arttırıldığı gibi uluslararası kültürel etkinliklere ev sahipliğinin de arttırılması öngörülmektedir. Bunların yanında merkezi yönetimin, yerel yönetimin ve sivil

toplum kuruluşlarının birlikte, işbirliği halinde çalışmasına yani; çok ortaklı bir katılım modeline yer verilmiştir.

İBB Stratejik planında, İstanbul'un kültür başkenti olmasının önemi de vurgulanarak, bunun kültür turizmini geliştirmesi ve kentin bunu en iyi şekilde kullanması hedeflenmektedir. Kentsel Dönüşüm başlığı altında yer verdiği Kültür başkenti olma sürecine değinilirken, bu süreç açısından Haliç ve Tarihi Yarımada'nın öneminin altı çizilmiş ve bu bölgelerde gerçekleştirilecek dönüşüm projelerinden bahsedilmektedir. Ayrıca kültürel etkinliklere yönelik işlev alanlarının, kültür başkenti olmanın sorumluluklarının gerektirdiği şekilde düzenlenmesi öngörülmektedir.

Stratejik planla; halkın beklenti ve taleplerine yönelik kültürel aktiviteler geliştirilmesi, bu şekilde bu aktivitelere katılımcı sayısının yükseltilmesi şeklinde bir hedef belirlenmiş olması, aslında yerel yönetimin kültürel etkinlikleri halkla buluşturmayı ve kültürel etkinlikler aracılığıyla kültürel bir dönüşümü de hedeflediğini işaret etmektedir.

Öte yandan İBB Stratejik Planında yer alan sivil toplum kuruluşlarının kültürel politika geliştirilmesi sürecine dahil edildiği bir katılım modeli, kültürel altyapının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması, tesislerin sayı ve kapasitelerinin arttırılması, kültür turizminin desteklenmesi, etkinliklerin tanıtımının etkinleştirilmesi gibi öngörüler, DPT'nin hazırlamış olduğu IX. Kalkınma Planı ile örtüşmekte ve başka bir deyişle üst ölçek planla uygunluk göstermektedir.

İBB Stratejik Planı'nda Haliç Bölgesine ayrı bir değer verildiği, kültür başkenti olma sürecinde bölgeden beklentilerin yüksek olduğu, bölgedeki dönüşümün stratejik planla da öngörüldüğü ve desteklendiği ortadadır.

### 3.3.3 İstanbul'un 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2023 yılı öngörülerek hazırlanan ve 22.08.2006 tarihinde onaylanan 1/100.000 İl Çevre Düzeni Planı'nda; kent için belirlenen vizyon doğrultusunda vizyon bileşenleri oluşturulmuştur ve bu alt başlıklar altında çeşitli stratejiler belirlenmiştir.

Planın Amaç, politika ve stratejileri arasında; İstanbul'un sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan uyumlu büyümesi, bütünleşmesi ve gelişmesinin sağlanması,

İstanbul'a bir Dünya Kültür Kenti standardında metropol statüsü kazandırılması, kentin taşıdığı tarihi, kültürel, doğal değerlere sahip çıkılması, kentteki kültürel faaliyetlerin sayısının ve kalitesinin arttırılması gibi hedefler yer almaktadır. Planın kültür endüstrileriyle doğrudan ilişki olarak belirlenmiş olan hedefi ise; kent ekonomisinin hizmet sektörü odaklı, bilgi ve iletişim teknolojileri ile kültür endüstrileri doğrultusunda gelişmesinin sağlanması olarak ifade edilmiştir.

Türkiye ve İstanbul için yapılan planlama çalışmaları içerisinde "kültür endüstrisi" adı altında bir alanın plan lejantında gösterildiği ve tanımlandığı ilk plan olması, 1/100.000 ölçekli planın en önemli özelliklerinden birisidir. Plan Hükümlerinin Özel Hükümler bölümünde "kültür" ile ilgili olarak Kültür Endüstrileri Yoğunlaşma Alanları, Kültür Endüstrileri Açısından Mevcut Kapasitenin Geliştirileceği Alanlar, Kültür Endüstrileri Açısından Potansiyel Alanlar şeklinde başlıklar ön plana çıkmaktadır.

Bunların dışında; Çalışma Alanları, Kültür-Turizm Amaçlı Kullanımlar ve Turizm Merkezleri, Kültür - Turizm Amaçlı Kullanımlar ve Günübirlik Rekreasyon Alanları lejantlarında da kültür ve turizm faaliyetlerinin birlikte ele alındığı görülmektedir.

Planın vizyonuna yönelik geliştirilen vizyon bileşenlerinden ilki; "Güçlü ve Rekabetçi Bir Ekonomik Büyüme Sürecini Yakalamak" olarak belirlenmiştir. Bu amaca yönelik olarak geliştirilen kültür stratejilerinin başında, kentin rekabetçi üstünlükleri ön plana çıkarmak aynı zamanda farklı kültürel coğrafyaların ortasında konumlanan ve prestijli bir tarihsel geçmişi olan İstanbul'u, sürekli etkinliklerin yer aldığı bir Kültür Turizmi ve Kültürlerarası Diyalog Merkezi olarak ön plana çıkarmak, yer almaktadır. İş ve Kongre Turizmi ile Kültürel Etkinlikler için kentin yarışma kapasitesini geliştirmek, turizm ve kültürel etkinlikler altyapısını güçlendirerek çekiciliğini artırmak İstanbul için öngörülen diğer kültür stratejileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Planın öngördüğü diğer bir vizyon bileşeni ise; İstanbul'da kentsel hizmet ve fırsatlardan yararlanabilme olanaklarını geliştirmektir. Bu amaca yönelik stratejiler ise; kente yeni gelenlere kentsel kültüre geçişte yardımcı olacak mekanizmalar geliştirmek, yerleşmelerin tarihsel-kültürel değerlere duyarlı gelişmesini sağlamak, kentin üç boyutlu mekansal kalitesini arttırmayı hedefleyen bir tasarım nazım planı

geliştirmek, stratejik önem taşıyan kültürel alanları restore etmek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak planın kültür ve mekan arasındaki ilişkinin kurulması yönünde stratejiler geliştirdiği görülmektedir. Türkiye ve İstanbul için yapılan planlama çalışmaları içerisinde ilk kez "kültür endüstrisi" adı altında bir alanın plan lejantında gösterilmiş ve tanımlanmış olması da kültür ve mekan arasında kurulan ilişkiye işaret etmektedir.

DPT'nin IX. Kalkınma Planında ve İBB Stratejik Planında yer verilen kültürel altyapının geliştirilmesine yönelik çalışmalar, kültürel tesislerin sayı ve kapasitelerinin arttırılması, kültür turizminin desteklenmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, kültürel zenginlik ve çeşitliliğinin korunmasına yönündeki hedefler, 1/100.000 Çevre Düzeni Planı'nı destekler nitelikler taşımaktadır.

### 3.3.4 Değerlendirme; kültür politikaları penceresinden Haliç kültür endüstrileri

Farklı ölçeklerdeki bu planlar bazı konulardaki benzer öngörüleriyle birbirlerini destekler nitelikler taşıdıkları gibi bir o kadar da kendilerine has vurgularıyla ön plana çıkmaktadırlar.

İBB Stratejik Planında yer alan sivil toplum kuruluşlarının kültürel politika geliştirilmesi sürecine dahil edildiği bir katılım modeli, kültürel altyapının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması, tesislerin sayı ve kapasitelerinin arttırılması, kültür turizminin desteklenmesi, etkinliklerin tanıtımının etkinleştirilmesi gibi öngörüler, DPT'nin hazırlamış olduğu IX. Kalkınma Planı ile örtüşmekte ve başka bir deyişle üst ölçek planla uygunluk göstermektedir. Aynı şekilde bu planlarda yer alan; kültürel altyapının geliştirilmesine yönelik çalışmalar, kültürel tesislerin sayı ve kapasitelerinin arttırılması, kültür turizminin desteklenmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, kültürel zenginlik ve çeşitliliğinin korunmasına yönündeki hedefler, 1/100.000 Çevre Düzeni Planı'nı destekler nitelikler taşımaktadır.

İBB Stratejik Planı'nda Haliç Bölgesine ayrı bir değer verildiği, kültür başkenti olma sürecinde bölgeden beklentilerin yüksek olduğu, bölgedeki dönüşümün stratejik planla da öngörüldüğü ve desteklendiği görülmektedir. Ayrıca stratejik planla; halkın beklenti ve taleplerine yönelik kültürel aktiviteler geliştirilmesi, bu şekilde bu aktivitelere katılımcı sayısının yükseltilmesi şeklinde bir hedef belirlenmiş olması,

aslında yerel yönetimin kültürel etkinlikleri halkla buluşturmayı ve kültürel etkinlikler aracılığıyla kültürel bir dönüşümü de hedeflediği şeklinde yorumlanabilmektedir.

1/100.000 Çevre Düzeni Planı, kültür ve mekan arasında kurduğu ilişki ile ön plana çıkmaktadır. Türkiye ve İstanbul için yapılan planlama çalışmaları içerisinde ilk kez "kültür endüstrisi" adı altında bir alanın plan lejantında gösterilmiş ve tanımlanmış olması da kültür ve mekan arasında kurulan ilişkiye işaret etmektedir.

Sonuç olarak gerek farklı ölçeklerdeki bu planların özgün vurguları gerekse geliştirdikleri ortak stratejiler bir bütün olarak ele alındığında; İstanbul'da kültür endüstrilerine yatırım yapılması, Haliç'in bir kültür adası haline gelmesi, bölgede ve bölgede yer alan sanayi yapılarının fonksiyonlarında dönüşüm yaşanmasında, farklı ölçeklerdeki planlama çalışmalarının etkin bir rolü olduğu anlaşılmaktadır

# 4. HALİÇ'İN BİR KÜLTÜR ADASINA DÖNÜŞÜMÜ

## 4.1 Tarihsel Süreç İçinde Haliç'in Kent İçin Önemi ve Kimliği

Üst üste birçok dönemin izlerini taşıyan Haliç, coğrafi konumu ile korunaklı bir liman oluşuyla. ve Galata ile Tarihi Yarımada gibi iki önemli tarihi merkezi birbirine bağlayan konumunun getirdiği stratejik önemiyle; İstanbul'un mekânsal, sosyal ve ekonomik değişimi içinde Bizans'tan bugüne dek her dönemde yönetimlerin ilgi odağı ve cazibe merkezi olagelmiştir.

Şeklinden ötürü "Altın Boynuz" olarak anılan ve İstanbul'un Marmara Denizi ağzına yakın kesiminde, yaklaşık 7,5 km kadar karanın içine giren bir deniz uzantısının adıyken; Haliç adı zamanla onu çevreleyen yerleşim alanlarını da kapsar bir hal almıştır.

Haliç kıyıları; Sarayburnu, Sirkeci, Eminönü, Unkapanı, Ayakapı, Fener, Balat, Ayvansaray, Eyüp, Bahariye, Silahtarağa, Kağıthane, Sütlüce, Halıcıoğlu, Azapkapı, Perşembe Pazarı, Karaköy ve Galata'ya kadar uzanan alanda bir çok önemli tarihi semte kıyı oluşturmaktadır.



**Şekil 4.1** : Sütlüce'nin görüldüğü eski bir gravür

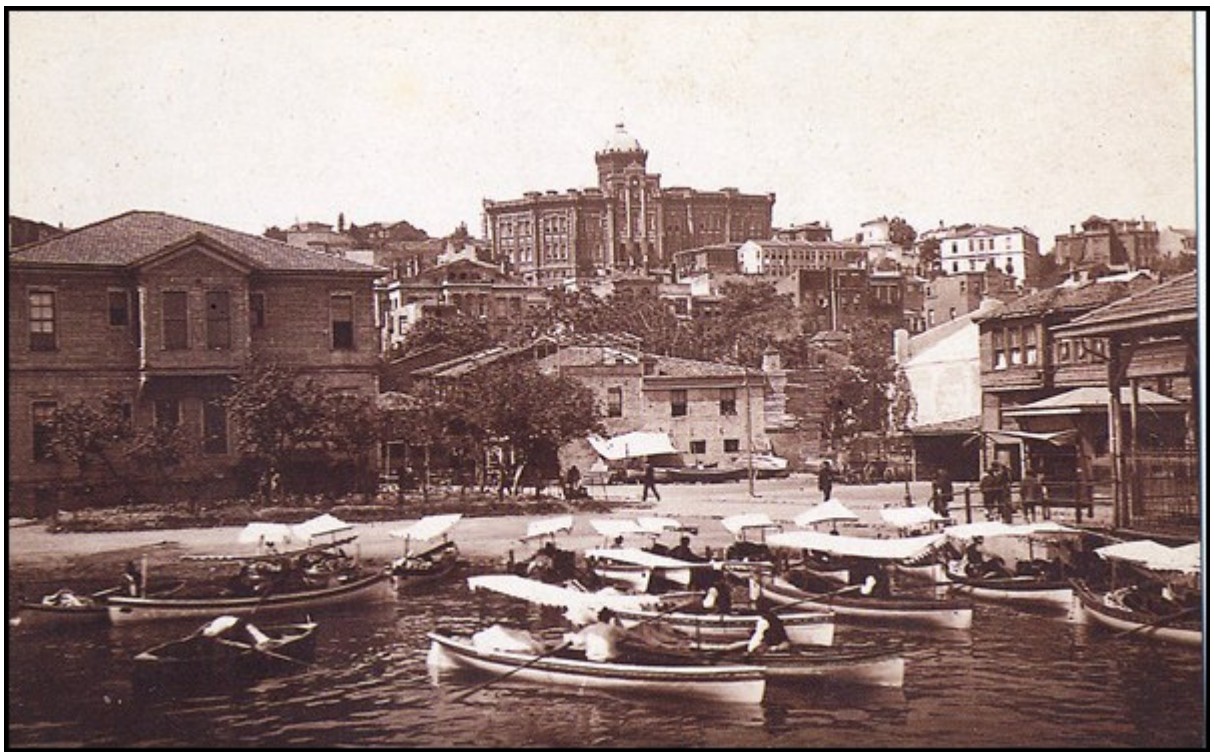
Haliç'in tarihsel gelişimine bakıldığında kuruluşundan itibaren her dönem farklı işlevlerle ön plana çıktığı ve kent için büyük önem taşıyan kimliğinin de farklılaştığı görülmektedir. Bizans döneminde kıyıları çevreleyen tepeler üzerinde inşa edilen forumlar ve çevredeki anıtsal yapılar Haliç'in bugünkü siluetinin oluşumunda çok önemli etmenler olarak dönemin izlerini taşımaktadır. Roma Dönemi'nde, Haliç kentin limanı ve en önemli kıyıları haline gelmiştir.



**Şekil 4.2 :** Haliç'ten eski bir görüntü

Osmanlı Dönemi'nde ise, limanlar Sirkeci'den Unkapanı'na kadar genişletilmiş, Ayasofya camiye dönüştürülerek; Sultanahmet, Beyazıt, Süleymaniye, Fatih ve Eyüp Sultan gibi bugün halen bölge kimliğinin ok önemli öğeleri olan yapılar inşa edilmiştir. Unkapanı, Yağkapanı, Odun Pazarı, Yemişkapanı, Balat ve Fener iskeleleri ticarette uzmanlaşmış bölgeler olarak ön plana çıkmıştır. Fatih döneminde Haliç'in kimliğinde önemli bir yer tutan tersanenin kurulması ve bazı atölyelerin yerleşmesiyle bölgede sanayi işlevleri kendini göstermeye başlamıştır. Şirket-i Hayriye'nin kıyılar arasında seferlere başlaması ve 1838'de ilk köprünün yapılması sonucu; bölge zamanla kentin en canlı yaşam alanlarından biri olmuştur. 19. yüzyıla gelindiğinde; Eyüp, Kasımpaşa, Hasköy ve Sütlüce çevrelerinde konut alanları baş göstermiştir. Tüm bu işlevlerin yanında, Osmanlı döneminden kuzeyinde yer alan yeşil alanlar ile bir mesire yeri haline gelen ve Kağıthane deresi ile Alibeyköy Deresi

boyunca; yazlık evlerin, yalıların, köşklerin inşa edilmesiyle bir sayfiye semtine dönüşen bölge; bu özelliğini 20. yüzyıl başlarına gelinceye kadar korumuştur.



**Şekil 4.3 :** Haliç'ten eski bir görüntü

Cumhuriyetin ilanıyla kentte planlı dönem başlamış olup, bu dönemde Prost planı kararları, Haliç'in bir sanayi alanı haline gelmesini sağlayan koşulları hazırlamış ve böylece bölgede sanayi alanlarının konumu pekişmiş olmuştur. Zaman içinde ise bölge kent içinde kalmış bir sanayi alanı kimliğine bürünmüştür. Sanayi fonksiyonunun bölgeden çıkarılmasıyla ise,yoğun olarak fiziksel kirlenmeye maruz kalmış, terk edilmiş ve köhneleşmiş bir bölgeye dönüşmüştür.

Tarihsel süreç içinde Haliç, her dönem farklı bir kimlikle ön plana çıkmış ama her dönem sahip olduğu kimlikle kent için yadsınamaz önemini korumuştur. Osmanlı döneminde bölgede tohumları atılan sanayi fonksiyonları cumhuriyet döneminde alınan kararlarla yerini pekiştirmiş olsa da; bugün geçmişe bakıldığında, bu sanayi yapılarının tarihin tüm izlerini barındıran Haliç'te fiziksel kirlilik yaratmasına rağmen aynı zamanda kendi dönemlerine tanıklık etme özellikleriyle Haliç'in kimliğine zenginlik kattıkları da ortadadır. Kirlenerek ve köhneleşerek kent içinde değerini kaybetme tehlikesi yaşamış olan bölgede, sanayi yapılarının tarihsel mirası olarak görülüp yeniden kent yaşamına kazandırılmasıyla, Haliç tekrar yepyeni bir kimlikle kente kazandırılacaktır.

## 4.2 Tarihsel Süreçte Haliç'te Uygulanan Planlama Çalışmaları ve Dönüşüm

Haliç bölgesinde zaman içinde kentsel yenileşme ile birlikte kültürel ve fonsiyonel bir dönüşüm meydana gelmiş ama bölgeyi sonuç olarak bu dönüşüme getiren uzun süreçte, birbirinden çok farklı politikalar ve kararlar üretilmiştir.

### 4.2.1 Tarihsel süreçte Haliç'te uygulanan planlama çalışmaları

Haliç'te Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlayan ve yakın bir geçmişe kadar varlığını sürdüren sanayi yer seçimini etkileyen birçok planlama çalışması ve de plansız müdahaleler yapılmıştır. Bu çalışmaların amaçları birbirleriyle tutarlı olmasa da, hepsinin Haliç Bölgesi'nin bugünkü konumuna farklı etkileri olmuştur.

#### 4.2.1.1 Prost Planı - 1937

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Suriçi bölgesi kentin merkezi iş alanı olma özelliğinin yanında aynı zamanda kentin prestij alanı olma vasfına da sahip olmuştur. Ancak bu dönemle birlikte Çarşıkapı-Sirkeci-Eminönü merkezi iş alanı olma özelliğini sürdürülen prestijli ticaret alanlarının Galata-Karaköy Bölgesini terkederek İstiklal Caddesine kayma eğilimi göstermeye başlamıştır. Osmanlı dönemindeki sanayileşme hareketleriyle Haliç'te başlayıp, Prost Planı ile Haliç'in iç kesimlerine doğru ilerleyen sanayi yer seçimi; prestijli konut alanları ve prestijli ticaret alanlarının Haliç ve Tarihi Yarımada'dan ayrılmasına sebep olmuş ve böylece Haliç bölgesindeki köhneme ilk sinyallerini vermeye başlamıştır.

Prost Planı ile; merkezi iş alanında bazı düzenlemeler yapılması; iş alanlarının Haliç Kıyıları'nda, Galata ve Unkapanı Köprüleri arasında, gıda satış alanları, haller ve balıkhanenin bulunduğu alanda yer seçmesi öngörülmüştür.

Plan ile sanayinin yer seçimine yönelik kararlar da getirilmiş ve sanayi alanlarının Haliç'te toplanmasına karar verilmiştir. Bu şekilde Boğaziçi'ndeki sanayi ve depolama alanlarının kaldırılıp, Haliç ve Yenikapı Limanı çevresine kaydırılması kararı ile; Haliç'in geleceğini belirleyecek bir karar alınmıştır.

Kent içi ulaşımda kara taşıtlarına ağırlık verilmesi yoluna gidilmiştir ve bu yönde çalışmalar yapılmıştır. Önceki dönemlerde başlamış olan Atatürk Köprüsü'nün tamamlanmasıyla Haliç'i Suriçi ve Beyoğlu bağlantısının güçlenmesi sağlanmştır.

Yenikapı ve Unkapanı arasında Atatürk Bulvarı'nın açılması ve Haliç'in her iki tarafında sahil yolu yapılması da bu dönemin kararlarındandır. Ayrıca Haliç çevresindeki sanayinin, Atatürk Köprüsü ve Unkapanı üzerinden Atatürk Bulvarı ile Yenikapı'ya bağlanması, bu yolun Haliç'in güneyinde Unkapanı ve Galata Köprülerinden devam ettirilmesi suretiyle hallerin ve balıkhanenin Eminönü Meydanı ile ilişkisinin kurulması da alınan ulaşım kararları arasındadır. Kara ulaşımına ve toplu taşımaya önem verilmesi yönünde alınan kararlar mevcut yolların toplu taşımaya olanak verecek şekilde düzenlenmesini gerektirmiştir.

Prost Planı'nın Haliç'i ilgilendiren başlıca kararlarını; Galata Köprüsü'nün içe alınarak iki ucunun düzenlenmesi, Haliç kıyısında Galata ile Unkapanı Köprüleri arasında gıda satış alanlarının geliştirilmesi, Tarihi Yarımada'da yüksekliğin sınırlandırılması, İstanbul'un siluetinin bozulmaması için Marmara ve Haliç Yamaçlarının konut alanı olarak belirlenmesi ve içlerinde en önemlisi olan sanayinin Haliç'te toplanması şeklinde özetleyebiliriz.

#### 4.2.1.2 1950-1960 arası dönem

Menderes Dönemi olarak bilinen bu döneme damgasını vuran; sanayileşmeyle kendini gösteren ve kentin kaderini belirleyen göç, daha önce görülmemiş bir kentleşme hızı, bunlara bağlı gecekondulaşma ve hızlı kentleşmenin getirdiği kentsel sorunlar olmuştur. Özellikle birinci göç dalgasıyla gelen göçmenler Haliç ve sur dışındaki sanayi alanlarının etrafına yerleşmiştir. Böylelikle bölgede, daha çok Alibeyköy ve Kağıthane'de oluşturulan mahallelerin meydana getirdiği gecekondu alanları belirmeye başlamıştır. Dönemin öne çıkan diğer bir özelliği ise, bu dönemdeki müdahalelerin ulaşım ağırlıklı olmasıdır.

6830 sayılı ve 1956 tarihli İstimlak Kanunu ile Suriçi, Beyoğlu ve Anadolu Yakalarının bağlantılarının rahatlatılması ve hızlandırılması hedeflenmiş ancak trafiğin düğüm noktası olan meydanların genişletilmesi, bu meydanlara bağlanan caddelerin genişletilmesi, kentin sahil kıyılarının araç yollarıyla sarılması ve bu yollarla alternatif trafik yolları yaratılması şeklindeki hamleler; kentin geleneksel dokusu ve doğal yapısında geri dönülemez tahribatlara sebep olmuştur.

Bu dönemde yol açma ve genişletme yönündeki girişimlerle Kasımpaşa ve Kağıthane aksındaki sanayi korunmuş, yeni sanayi faaliyetler Haliç'in kuzeyine, başka bir deyişle yeşil alanlara doğru kaydırılmıştır. Galata'daki liman Perşembe

Pazarı'ndaki toptan ticareti destekleyecek şekilde ticaret limanına dönüştürülmüş, Prost Planı'nın aksine bir uygulamayla Haydarpaşa Limanı genişletilmiştir. Bu operasyonlar bir yandan Haliç'teki sanayi yerleşimlerini pekiştirmiş, bir yandan da bölgede sanayi alanlarının yoğunlaşmasının bir sonucu olarak gecekondulaşma ve plansız yapılaşmayı beraberinde getirmiştir. Tüm bu gelişmeler tarihi alanların ve Haliç'in terkedilmiş, köhneleşmekte olan bir çöküntü alanına dönüşmesine giden yolu açmıştır.

#### 4.2.1.3 Piccinato Planı ve planlı kalkınma dönemi

Önceki dönemdeki uygulamalara getirilen eleştiriler kent için yeni bir planlama çalışmasını gerekli kılmış ve Piccinato 1958 yılında bu yöndeki çalışmalarına başlamıştır. Kasımpaşa ve Kağıthane Vadileri'nin İstanbul'un turizm kaynakları olmalarından dolayı, bu alanlarda sanayi faaliyetlerinin dondurulması gerektiğini savunan Piccinato Planı'nın getirdiği kararlara yönelik başlıca maddeler şöyledir:

- İstanbul kenti ile ilgili çözümün çevre ve bölge ölçeklerini içeren bir mekansal örgütlenmede aranması
- 'radial-concentric' kent modeli yerine sanayinin ve konut alanlarının desantralizasyonuna dayalı açık ve doğrusal gelişen bir kent sistemi kurgulanmasına bağlı olarak yerleşik alanda yoğunluğun düşürülmesi
- İstanbul'un bir üretim kenti değil, ticaret ve yönetim merkezi olması
- Bu doğrultuda sanayinin ülkenin iç pazarı yönünde İstanbul'un doğusuna doğru desantralize edilmesi; İzmit. Gemlik ve Bandırma'nın yeni sanayi kentleri olması
- Haliç kıyılarındaki sanayinin temizlenmesi, Topkapı ve Rami'de kurulan sanayiye hizmet edecek bir limanın Kazlıçeşme-Bakırköy arasında kurulması
- Önerilen kent şemasını desteklemek üzere bir ulaşım sistemi kurulması, bu doğrultuda Haliç'e üçüncü bir köprü, Boğazda Ortaköy-Beylerbeyi arasına bir köprü yapılması, köprülerin mevcut doku ile bağlantılı ve çevre yolların gezi yolu olarak düzenlenmesi

- Kağıthane'de büyük bir hayvanat bahçesi yapılması, Suriçi ve sur dışındaki yeşil alanların Marmara ve Haliç kıyılarındaki yeşil alanlarla bağlantısının sağlanması
- İstanbul'un turizm potansiyelinin korunması ve özendirilmesi, tarihi eserlerin korunması, sahillerin yanlış kullanımının önlenmesi

Önceki dönemlerde gerçek anlamda planlamaya dayanmayan imar uygulamalarının yarattığı sorunlar; bölge planları, nazım planlar ve uygulama planlarında oluşan hem geniş ölçekli hem de kademeli bir planlama anlayışıyla çözülmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu yönde yeni bir yönetim yapılanması ve örgütlenme modeli yaratılmıştır. Bu önde Devlet Planlama Teşkilatı, İmar ve İskan Bakanlığı, Bölge Planlama Dairesi, İller Bankası'nın finansmanıyla da 1966'da Büyük İstanbul Nazım İmar Bürosu kurulmuştur.

Marmara Bölge Planlama Bürosu'nun, Piccinato Planı doğrultusunda yürüttüğü çalışmaların göze çarpan vurgularından biri, kara ulaşımının aksine hızlı deniz ulaşımının geliştirilmesini önermesidir. Piccinato Planı çerçevesinde metropoliten işlevlerin üst bir yönetim organı vasıtasıyla bölgelere dağıtılması ve desantralizasyonun üniversiteler, organize sanayi bölgeleri, haller ve benzeri kurumlar sayesinde mekana yansıması gerektiği ifade edilmiştir. Piccinato'nun çalışmasına yönelik olarak kıyı şeridindeki yoğun yapılaşma baskısını azaltmak için doğrusal bir kent içi gelişme aksı önerilmiştir. İkincil yönetim merkezlerinin ortaya çıkmasıyla merkezi iş alanı fonksiyonlarının desantralizasyonunun sağlanması ve çeperlerde yaratılacak yeni nüfus yoğunluklarının merkezdeki nüfus yığılmasını rahatlatması amaçlanmıştır.

1975 sonrasında da; planlı kalkınmayla sanayinin desantralizasyonu hedeflenmiş, Haliç'te ve kentin diğer kıyı bölgelerinde turizmin özendirilmesiyle kıyıların potansiyellerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Osmanlı Dönemi'ndeki sanayileşme hareketleri ile 20. yüzyılın başında kendini Haliç'te göstermeye başlayan ve sonraki dönemlerde giderek büyüyüp genişleyen sanayi alanlarının desantralizasyonu için çözüm alternatifleri aranmış ancak bu arayış Haliç Bölgesi'ndeki sanayi yoğunluğuna çare olamadığı gibi, Haliç dışında Alibeyköy, Rami-Topçular, Topkapı-Sağmalcılar, Sefaköy, Kazlıçeşme-Zeytinburnu

yakasında kontrolsüz artan sanayi yoğunlukları yaratmıştır. Kağıthane-Bomonti-Levent-Esentepe aksı da kentte bu dönemde beliren başka bir sanayi aksı olmuştur.

#### 4.2.1.4 Plana dayanmayan müdahaleler, 1984-1989

1980'li yıllara gelindiğinde İstanbul; ekonomik, siyasal ve toplumsal birçok dönüşüm yaşamaktaydı. Bu dönemde gerçekleştirilen müdahaleler Haliç'in günümüzdeki kimliğini oldukça etkileyecek etkiler yaratmıştır.

Bu dönemdeki gelişmeleri etkileyen ilk unsur 1982 yılında çıkarılan 2805 sayılı İmar Affı Yasası olmuştur. 1984 yılında iki kademeleri bir metropoliten yönetim modelini içeren 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Yasası'nın yürürlüğe girmesi ve bunu takip ederek 1985 yılında çıkarılan, belediyelere plan yaptırma ve onama yetkisi veren 3194 sayılı yasa; yerel yönetimleri gerek kaynak gerekse yetki yönünden güçlendiren düzenlemeler olmuştur.

1985 senesinde Bedrettin Dalan'ın Büyükşehir Belediye Başkanı seçilmesiyle ve Haliç Nazım Planı'nın oluşturulmasıyla, "Dalan Operasyonları" diye adlandırılan müdahaleler başlamıştır. Haliç Nazım Planı ile, Haliç kıyılarında sanayi alanlarının kaldırılıp, yeşil alana dönüştürülerek kamuya açılması öngörülmüştür. Ancak sanayinin ve Merkezi İş alanı'nın desantralizayonu adına, plana dayanmayan müdahaleler ile, Haliç'in kimliğine zarar veren yıkımlar yapılmıştır. Haliç'i temizleme adı altında gerçekleştirilen ve "Dalan Operasyonları" diye adlandırılan müdahaleler ile; 4000'in üzerinde yapı istimlak edilmiş, 696 fabrika ve 2020 işyeri yıkılmış, işyerleri şehir dışındaki yeni merkezlere nakledilmiştir. Dönemin eleştirilmesinin altında yatan sebep de; yerel yönetimin demokratik süreçlerine uymayan, merkezi kararlarla oluşturulan operasyonlar ile, bölge'nin tarihsel süreçte sahip olduğu ve artık kimliğiyle özdeşleşmiş olan kültürel miras öğesi yapıların da yıkımlarla yokolup gitmiş olmasıdır.

Öte yandan sanayinin desantralizasyonu sürecinden, kent çeperinde yer alan nitelikli tarımsal alanlar, orman alanları ve su havzaları da olumsuz olarak etkilenmiş ve zarar görmüşlerdir. Bu süreç altyapıdan yoksun, niteliksiz, kaçak konut ve çalışma alanlarının yayılmasını da tetiklemiştir.

Bu süreçte Menderes dönemindeki dönüşü olmayan sonuçlar yaratan hata tekrarlanarak; üst ölçekte İstanbul Metropoliten alanıyla ilişkilendirilmiş, mülkiyet,

mevzuat ve uygulama açısından hazırlıkları tamamlanmış ve katılımın sağlandığı bütüncül bir planlama yaklaşımı uygulanamamıştır.(Plan Raporu 1/5000 Ölçek,2001)

Temelde sanayinin ve sanayiye bağlı kirletici unsurların Haliç'ten çıkarılmasını, fiziksel olarak yıpranmış binaların temizlenmesini ve yeşil kuşakla çevrilmiş bir koy yaratmayı amaçlayan çalışmalarla; kıyılar park ve bahçelere dönüştürülmüştür. Haliç boyunca yaklaşık 1 milyon kilometrekarelik bir alan açılmıştır. Ayrıca Bedrettin Dalan'ın "Haliç gözlerim kadar mavi olacak" sloganıyla akıllarda yer eden temizleme çalışmalarında kullanılan kanal sistemi ve kollektörler ile Haliç suları temizlenmeye başlamıştır.

Dalan operasyonları Haliç'in bugünkü kimliğini oluşturan süreçte önemli bir yer tutar; çünkü bölgenin kimliğine verdiği zararın yanında, aynı zamanda kıyı alanları ve bölgenin işlevsel olarak kullanımındaki değişiklik; Haliç'in sanayi alanından rekreasyon ve konut alanına evrimleşmesini sağlamış ve bölgeyi kamu kullanımına açmıştır (Dilek Erden, 2003).

### 4.2.2 Haliç Kıyıları Master Planı

1990'lı yıllara gelindiğinde Haliç kıyıları yaz ayları boyunca piknik ve spor amaçlı kullanılmasına karşın kış aylarında boş ve ıssız kalan büyük yeşil alanlara dönüşmüştür. Bölgedeki işlevini kaybetmiş ve boş kalmış eski sanayi yapılarının dikkat çekmeye başlamasıyla, ayrıca kent içindeki merkezi konumuyla; Haliç'in adı yeni ve büyük ölçekli projelerle anılmaya başlamıştır.

Bölgenin bir kültür merkezine ve kültür endüstrilerine hizmet eden bir alana dönüştürülmesi fikriyle eski yapıların fonksiyonlarında dönüşüm süreci başlamış, daha önce yıkılması düşünülmüş birçok eski yapıya yeni fonksiyonlar kazandırılmıştır.

Plan; Haliç'in evrensel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel, doğal özdeğerlerine sahip çıkmayı, bölgeye geçmişten gelen kimliğini koruyup bir kültür limanı statüsü kazandırmayı, kent kalkınması ile uyumlu gelişmesini sağlamayı, bölgesel fırsatları iyi kullanan ve tarih, kültür, sanat ve hizmet ağırlıklı koruma ve gelişme dengesinin kurulduğu bir kıyı yaratmayı amaçlamaktadır.

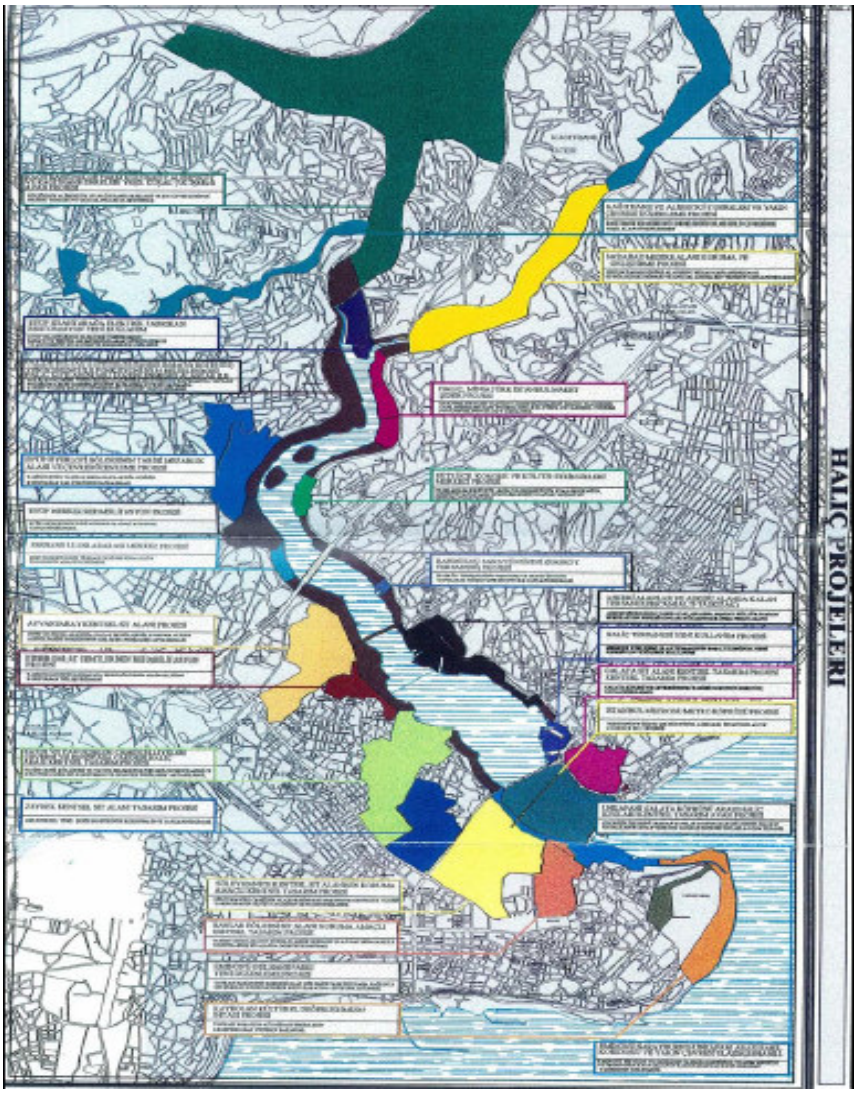
Planın hedefleri ve hedefleri altında yer alan politikalar şöyledir;

Hedef 1:

Haliç'in evrensel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel, doğal özdeğerlerine sahip çıkılarak, tarihi ve kültürel kimliği ile uyumlu bir kimliğe kavuşturulması.

Politikalar:

- Geleneksel kent dokusunun, mutlak surette bölgesel gelişme dinamiklerinin baskısından kurtarılması ve bu alanların sanayi, imalat, depolama gibi kirletici ve zarar veren işlevlerden arındırılması.
- Sosyal ve teknik altyapının kalitesinin arttırılması
- Uluslararası düzeyde spor, kültür, ticaret, hizmetler gibi arazi kullanım kararlarının getirilmesi




**Şekil 4.4 :** Haliç master plan raporu haliç projeleri

Hedef 2: Haliç'in bölgesel fırsatları iyi kullanan bir merkez haline gelmesi

Politikalar:

- Turizm potansiyelinin arttırılması ve böylece kent ekonomisinde turizm sektörünün payının arttırılması.
- Kentsel fonksiyonların dengeli dağılımının sağlanması, uzmanlaşmanın teşvik edilmesi.
- Donatı ve ulaşım sisteminin kalitesinin arttırılması
- Bölgedeki süreçte organizasyon bütünlüğünün sağlanması.

Hedef 3: Haliç'in, bölge ile sosyal, ekonomik, kültürel açılardan uyumlu gelişmesinin ve kent içinde hak ettiği yeri almasının sağlanması

Politikalar:

- Toplu taşıma sistemlerine entegrasyonun sağlanması, bölgeye ulaşımın kolaylaştırılması ve maliyetin düşürülmesi.
- Fonksiyonel dağılım dengesinin sağlanması.
- Ulaşım ve haberleşme imkanlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli organizasyonun yapılması

Hedef 4: Yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik stratejiler geliştirilmesi, gerekli mekansal düzenlemelerin yapılması, gerekli altyapı yatırımları için yatırımcı kuruluşlara yol göstermesini sağlayacak kurumsal idari, mali vb. önerilerin getirilmesi

Politikalar:

- Yasal düzenlemelerin birbirine uyumlu hale getirilerek sosyal ve teknik donatı standartlarının bölgenin gerçekleri, şehircilik ilkeleri ve bilimsel çalışmalar çerçevesinde düzenlenmesi.
- 1/5000 ölçekli Koruma İmar Planı ve 1/500, 1/200 ölçekli Kentsel Tasarım Projelerinin üretilmesi.

Hedef 5: Kent ve ülke ölçeğinde belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik eylem planları oluşturulması.

Hedef 6: Bölgesel gelişme akslarının eski yerleşim merkezleri üzerindeki baskısının azaltılması, mevcut kentsel dokunun öncelikli iyileştirilmesi.

Hedef 7: Bölgesel altyapı sistemlerinin yenilenmesi, etkin ve verimli yatırımlar geliştirmek için kurumlar arası koordinasyonun sağlanması

Hedef 8: Ulaşım hizmetlerinin kolaylaştırılması yönünde çözümlerin üretilmesi ve bölge

bütününde otopark kullanım alanlarının arttırılması.

Genel Planlama İlkeleri ise şöyledir;

- Düzensiz gelişen alanlarda iyileştirme ve sağlıklaştırma projeleri yapılmalıdır.
- Çöküntü alanlarında sağlıklaştırma ve koruma programları hayata geçirilmelidir.
- Yüksek yoğunluklu kentsel alanlarda, nüfus desantralizasyonunu sağlayacak alt merkezler geliştirilmelidir
- Yarımada'da M.İ.A.'nın mekansal gelişimi önlenmeli, tarihi ticaret ve turizm merkezi olarak gelişimi sağlanmalıdır. Sur dışında mevcut M.İ.A.'nın yükünü azaltabilecek ve uluslararası karar ve yönetim merkezi rolü üstlenecek bir M.İ.A. planlanmalıdır.
- Bölge karma sit alanına dönüştürülmelidir
- Karayolu, raylı sistem ve denizyolu ile entegrasyonu sağlanmış bir toplu taşıma sistemi öne çıkarılmalıdır.
- Bölge bütününde lineer gelişme sağlayacak ulaşım ve altyapı sistemleri geliştirilmelidir
- İlgili kamu kurum ve kuruluşlarının koordinasyonu sağlanmalı, planın uygulanabilirliğinin önündeki yasa ve yönetmelikler yeniden düzenlenmelidir.

Planın amaç hedef ve ilkelerinden hareketle belirlenen eylem alanları;

• Feshane Uluslararası Meslek Fuarları Merkezi
• Eyüp Piyer Loti Bölgesinin Tarihi Mezarlık Alanı ve Çevre Düzenlemesi Projesi
• Rahmi Koç Sanayi Müzesi ( Hasköy Tersanesi )
• Sütlüce Kongre ve Kültür Etkinlikleri Merkezi Projesi
• Miniatürk
• Unkapanı-Galata Köprüsü Arası Haliç Kıyıları Kentsel Tasarım Projesi

• Sa'dabad Mesire Alanı Koruma ve Geliştirme Projesi

• Eyüp Merkezi Rehabilitasyon Projesi

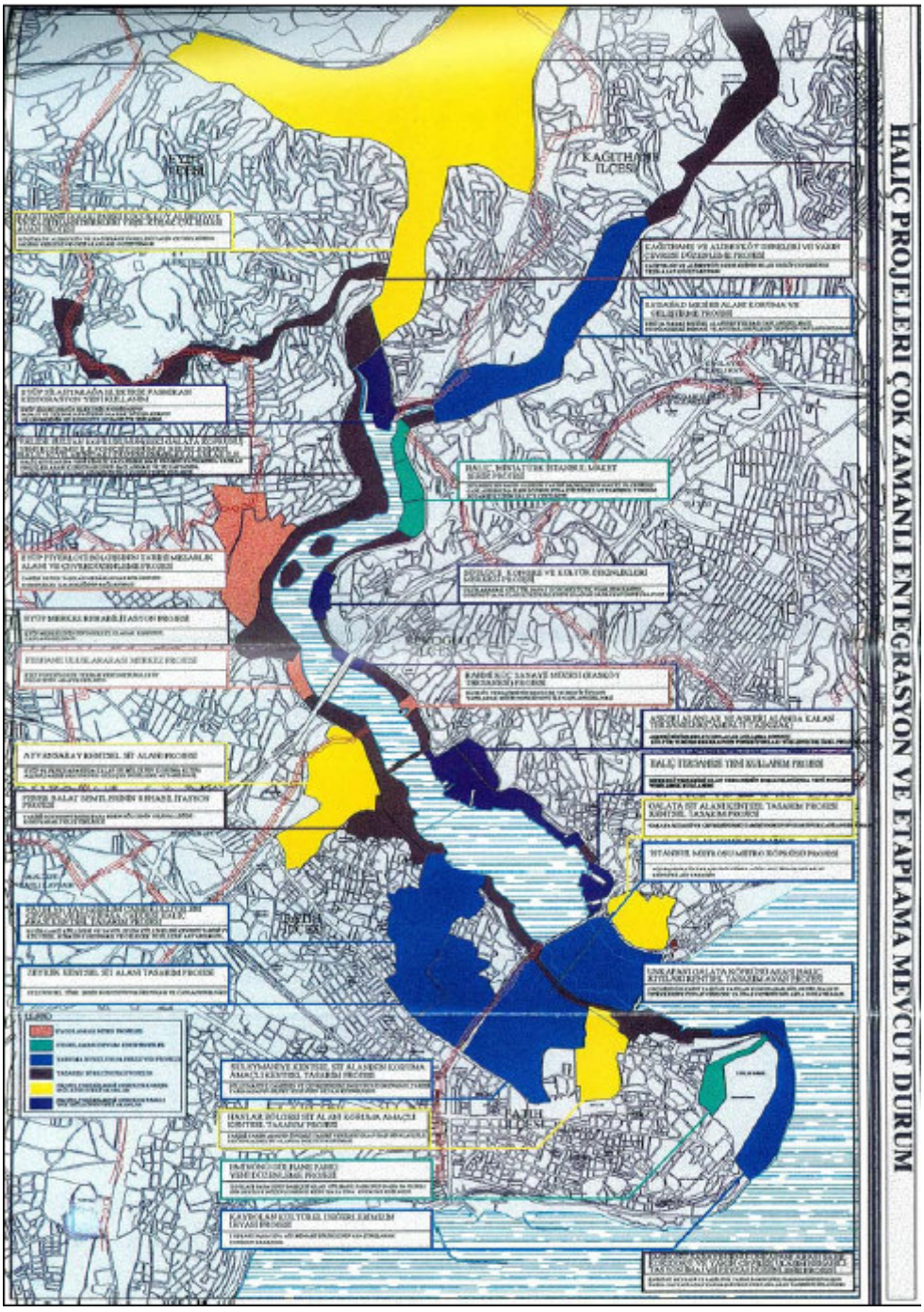
• Fener-Balat Semtlerinin Rehabilitasyon Projesi

• Ayvansaray Kentsel Sit Alanı Koruma Projesi

• Kuzey Haliç Yeşil Kuşak Projesi

• Haliç Tersanesi Yeni Kullanım Projesi

• Silahtarağa Elektrik Fabrikası Restorasyon Projesi




**Şekil 4.5 :** Haliç projeleri çok zamanlı entegrasyon ve mevcut durum

Haliç projelerinin entegrasyonuna odaklanan plan ile Koruma İmar Planlarına altlık oluşturacak hizmetlerin tamamlanması ve bölgenin özgün dokusunu oluşturan kültürel değerlerin korunması hedeflenmiştir.

## 4.3 Haliç'te Dönüşüm; Sanayi İşlevinden Kültürel Fonksiyona Dönüşüm Projeleri

Haliç'in bir kültür adasına dönüşümü, bölgede yaşanan kentsel yenileme süreci ve bunu izleyen endüstri yapılarının fonksiyonel dönüşüm süreci incelendiğinde, belli başlı projeler öne çıkmaktadır. Aynı şekilde Haliç Master Plan Raporu'nda Endüstri Arkeolojisi nesnesi olarak nitelenip projelendirilmesi önerilen bu endüstriyel miras yapıları arasında; Feshane Uluslar arası Meslek Fuarları Merkezi, Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi, Silahtarağa Elektrik Fabrikası, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Sütlüce Kongre ve Kültür Merkezi ve Haliç Tersaneleri ilk akla gelenler olmaktadır.

### 4.3.1 Feshane'den Feshane Uluslararası Meslek Fuarları Merkezi'ne

1835 yılında çuha ve fesh üretimi için İstanbul'un Eyüp ilçesinin Defterdar semtinde kurulmuş olan Feshane, bu ürünleri üreten ilk tekstil fabrikası olma niteliğini taşımaktadır.

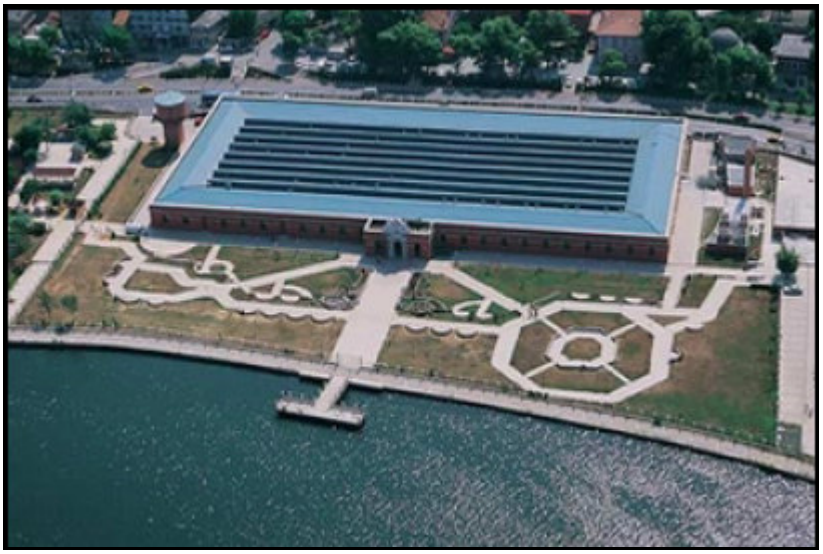
1894-1916 yılları arasında tadilat görerek genişletilmiş ve yenilenmiş olan yapı, 1917'lere kadar Levazımat-ı Umumiye-i Askeriye İdaresi'nde hizmet vermiş olup, bu dönem için Türkiye'deki dokuma sanayinin en önemli ve büyük kuruluşu haline gelmiştir. Feshane binası 1925'te askeri idareden Sanayi ve Maadin Bankası'na devredilmiş olup, bankanın kurduğu Feshane Mensucat TAŞ tarafından işletilmeye başlamıştır. Ardından ise, 1937'de Sümerbank'a devredilen Feshane'nin adı Sümerbank Defterdar Yünlü Sanayi Müessesesi adını almıştır. Bu dönemleri izleyen yaklaşık 20 yıllık süreçte, fabrikanın gelişmesi hız kazanmış ve bu gelişme hızının Eyüp ilçesinin gelişmesine de önemli etkileri olmuştur.

Feshane, 1998 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen Haliç düzenlemesi

çalışmalarıyla boşaltılmış ve bölgeyi sanayi fonksiyonundan temizlemek adına binanın yıkılması düşünülmüş ancak sanayi binası bölgeye ilişkin yeni fikirlerin gündeme gelmesiyle yıkımın eşiğinden dönmüştür. Böylece büyükşehir belediyesi

tarafından müze ve sanat merkezi işlevi kazandırılması amacıyla restorasyon çalışmaları başlatılmıştır.

Feshane ile ilgili çeşitli kaynaklar aracılığıyla ulaşılan bilgiler ve yapının bu kaynaklara dayanan geçmişi ışığında; binanın işlevsel dönüşüm kararları üretilmiştir. Dönüşüm sürecindeki karar alma aşamalarına, sözü geçen kaynaklar ve bilgilerin irdelenmesi sonucunda ortaya çıkarılan fonksiyon şemaları ile bölgede gerçekleştirilen anket çalışmaları da destek sağlamıştır.

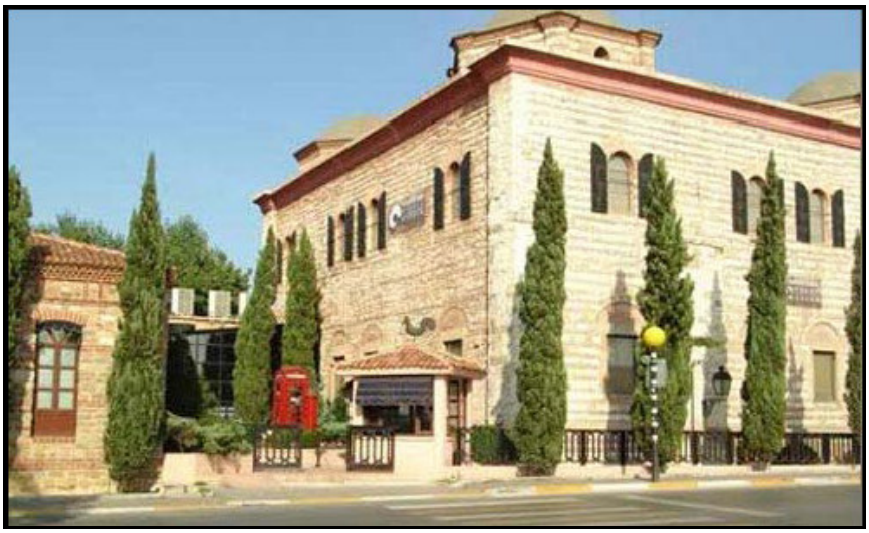


**Şekil 4.6 :** Feshane Uluslararası Meslek Fuarları Merkezi

Bu şekilde günümüze dek gelebilmiş olan sanayi binası; sergi, fuar, konser, müzayede, kongre ve çeşitli davetler gibi çeşitli işlevlere hizmet etmektedir.

### 4.3.2 Hasköy Tershanesi ve lengerhane'den Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi'ne

İstanbul Beyoğlu ilçesinin Hasköy semtindeki Piri Paşa Mahallesi'nde yer alan Lengerhane binası, restorasyonunun ardından 15 Aralık 1994'te Rahmi M. Koç Müzesi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Ancak mekanın müze koleksiyonunun sergilenmesinde yetersiz kalması sebebiyle, 20 Kasım 1990 tarihinde Haliç kıyısında yer alan başka bir eski sanayi yapısı olan Hasköy Tersanesi de satın alınarak restore edilerek, 10 Temmuz 2001'de kapılarını ziyaretçilere açmıştır.



**Şekil 4.7 :** Rahmi Koç Sanayi Müzesi

Bu nedenlerle her iki binayı ayrı ayrı ele almak gerekmektedir. Lengerhane'nin yapım tarihinin tam anlamıyla netlik taşımamasına karşılık, yapının III. Ahmet döneminde (1703-1730) inşa edildiği bilinmektedir. Bina, Osmanlı donanmasına senelerce dökümhane olarak hizmet vermiştir. Osmanlılarda "lenger", gemiyi denize sabitlemek için suya atılan zincir ve ucundaki çapa anlamına gelmektedir. "Lengerhane" ise bu zincir ve ucundaki çapanın, yani lengerlerin yapıldığı yer için kullanılmıştır. İstanbul I numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları'nı Koruma Kurulu tarafından Lengerhane binasının II. sınıf tarihi eser olduğu tespit edilmiştir.

Rahmi M. Koç Müzesi'nin içinde yer alan diğer bir bina olan Hasköy Tersanesi, l86l yılında Şirket-i Hayriye tarafından kendi vapurlarının bakım ve onarımını yapmak amacıyla kurulmuştur. Önceleri atölye şeklinde birkaç binadan oluşan kuruluş, zamanla içinde gelişen koşullar çerçevesinde genişletilmiştir. Şirket-i Hayriye, 1945'te Münakalat Vekaleti (Ulaştırma Bakanlığı) tarafından satın alınınca, bu tersane de, Devlet Deniz Yolları ve Limanları Umum Müdürlüğü'ne devredilmiştir. 1952 yılında ise Denizcilik Bankası'na devredilen kuruluş, Haliç Tersanesi'ne bağlı bir baş mühendislik birimi şeklinde çalışmaya devam etmiştir. 1954 yılından itibaren Gemi İnşa ve Tamir işletme Müdürlüğü adıyla anılmaya başlanan kuruluş, 1984 yılında Türkiye Gemi Sanayi A.Ş.'ye bağlanmış Hasköy ve birçok şehir hattı vapurunun ve küçük teknenin bakım ve onarımını üstlenmiştir. Tersane, 20 Kasım 1996 tarihinde, Rahmi M. Koç Müzecilik ve Kültür Vakfı tarafından satın alınmıştır.

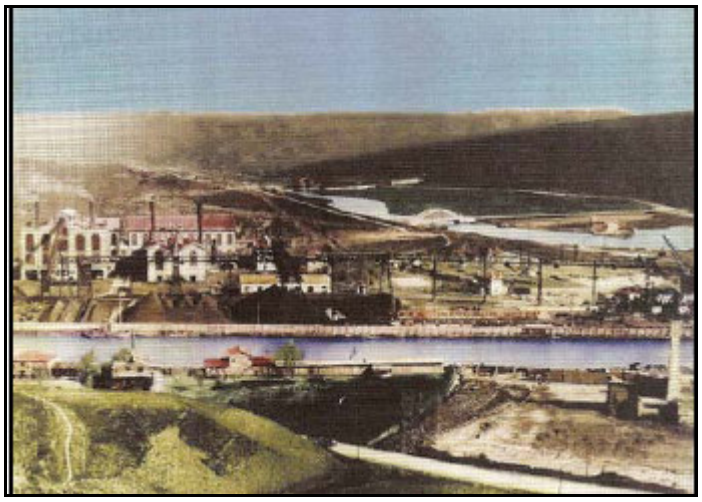
Ayrı fonksiyonlardaki iki kompleksin restorasyonlarıyla bütünleştirilen müze binası 250 m2'lik arazi üzerine oturmakta olup, 11.250 m2'lik kapalı alana sahiptir.

Gerek tarihi binaların gerekse bünyesinde yer alan eserlerin kamu hizmetine açılmasında amaç, koleksiyondaki eserlerin sergilenmesinin yanında aynı zamanda eski tarihi binaların da ziyaretçilere yaşattırılmasıdır (Ergin, 2001).

Rahmi M. Koç Müzesi, bugün mekanda yer alan sergi, konser, çocuklar için çeşitli kurslar, farklı organizasyonlar ve etkinlikleriyle Haliç kıyısında yaşayan bir kültür merkezine dönüşmüştür.

### 4.3.3 Silahtarağa Elektrik Fabrikası'ndan Santralistanbul'a

İstanbul'un elektrik ihtiyacını karşılamak üzere Alibeyköy ile Kağıthane derelerinin Haliç'e döküldüğü alanda 1911 yılında Silahtarağa Elektrik Fabrikası'nın inşaatına başlanmış, 1914 yılında tamamlanarak faaliyete geçirilmiştir. Türkiye'nin ilk termik santrali olan yapı, 1937 yılında İ.E.T.T. işletmesine bağlanmıştır. Silahtarağa Elektrik Santrali 1970 yılında T.E.K.'e devredilmiş fakat makinaların eskimesi sebebiyle ancak 1983 yılına kadar üretim yapılabilmiştir. Bu tarihten sonra ise kapatılmak zorunda kalmıştır.

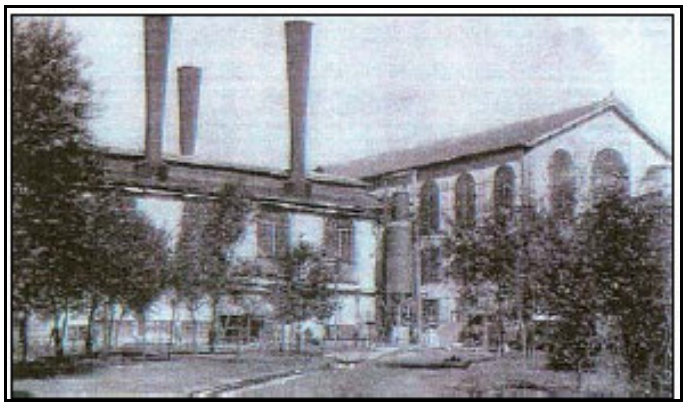


**Şekil 4.8 :** Silahtarağa Elektrik Fabrikası'nın eski bir görüntüsü

Tarihi kimliğe sahip, kullanılmayan sanayi alanlarının Haliç'in korunması ve yaşatılması amacına yönelik işlevler verilerek korunmasına yönelik ele alınan projeler çerçevesinde santralın restorasyonu tamamlanmıştır. Haliç Master Plan raporunda santralin, çok amaçlı bir

kültür merkezi olarak restore edilmesi ve çevresinde gelişen kültürel projelere entegre olmasının amaçlandığı belirtilmektedir (Plan Raporu 1/5.000 Ölçek, 2001).

Faaliyetini 1983 yılında durduran, Türkiye'nin ilk termik santralı Silahtarağa, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından müzeye dönüştürülmek üzere İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir. Bu şekilde, özellikle son yıllarda dünyanın birçok ülkesinde örnekleri görülen; endüstri yapılarının çağdaş sanata ev sahipliği yapan mekanlar hale gelmesi fikri hayata geçirilmiştir.



**Şekil 4.9 :** Silahtarağa Elektrik Fabrikası'nın eski bir görüntüsü

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Silahtarağa Müzesi'nin sadece eski eserlerin saklanacağı bir mekan olarak görmeyip, buranın bir depo değil bir dinamo olması için çalışmalarda bulunmuştur. Müzede; resim, heykel, desen, sinema, video, fotoğraf, performans sanatları, müzik, mimarlık ve tasarım eserlerinin bu tarihi yapı içinde, tarihi endüstri dokusuyla iç içe sergilenmesi ve bu sanatsal faaliyetlere ilişkin eğitim programları sürdürülmesi, hedeflenmektedir. Silahtarağa'da, sadece sanat eserlerinin sergilenmesi değil, aynı zamanda Bilgi Üniversitesinin denetiminde, sanatın modernleşme süreçleri üzerine çalışmaların yürütülmesi ve araştırmacıların yararlanacağı bir merkez olarak kullanılması projenin hedefleri arasında yer almıştır (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2008). Ayrıca, sanatçıların konaklayabileceği alanların yaratılmasıyla bir heykel parkı kurulması da projenin hedeflerinden olmuştur.

Proje, daimi bir koleksiyonun sergilendiği 20. yüzyıl anlayışı yerine, çevresiyle ve uluslararası sanat ortamıyla iletişim içinde olan bir merkez kurma yönünde tasarlanmıştır. Müze'nin, Türkiye ve dünyanın farklı bölgelerinden sanatçıları buluşturması, büyük metropolleri dolaşacak prestijli sergilere ev sahipliği yapması, yediden yetmişe herkesin paylaşacağı bir kültür ve sanat ortamı olarak kullanılması planlanmıştır. Ancak üniversitenin asıl hedefi; Silahtarağa'ya yapılacak çağdaş sanat

müzesi ve yalnızca 'ziyaret edilen' bir sanat ortamı olarak kalmayıp, 'müze' kavramının sürekli tartışılacağı ve sorgulanacağı bir platform olmak olmuştur.



**Şekil 4.10 :** Santralistanbul'dan bir görüntü

Santralın eski kazan dairesi binalarından birisi içindeki donanımı ile enerji üretiminin öyküsünü anlatan bir 'enerji müzesi' ne dönüştürülmüştür. Bu müzede eski makinaların ziyaretlere tanıtılması ve ziyaretçinin elektrik ile ilgili çeşitli deneylere katılımının sağlanması

hedeflenmektedir. Eski kazan dairelerinden birisi kütüphane binasına dönüştürülmüş ve Bilgi Üniversitesinin çeşitli fakültelerinin ve bölümlerinin hizmet vermesi amacıyla yeni eğitim binaları inşa edilmiştir.

Bilgi Üniversitesi, mekanı devralmakla kalmayıp aynı zamanda mekanın ve çevresindeki geniş tarihi de devralmıştır. Yani bu durum, sadece fiziksel mekanın değil ortak hafızanın da ele alınması anlamına gelmektedir. Endüstriyel arkeoloji, endüstriyel miras kavramları, zaman ve mekan algılarını birlikte almayı gerektirmektedir (Delice, 2007).

### 4.3.4 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Reji İdaresi'nin 1925'te devletleştirilmesiyle birlikte Tekel Genel Müdürlüğü bünyesinde yakın yıllara kadar hizmet vermeyi sürdürmüştür.

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın yer aldığı Unkapanı Semti'nde çoğunluklu olarak ticaret ağırlıklı işlevler yer almış, ticaret fonksiyonunun çevresinde ise konut

alanları yer almıştır. Alanının diğer bir yerleşim özelliği de ana ulaşım akslarına yakın olması olmuştur.

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası gibi kent ve bölgenin kimliğini oluşturan unsurlardan olan korunması gerekli kültür varlıklarının; gelecek kuşaklara aktarılması konusunda ideal çözüm, en az müdahaleyle özgün biçimi ve işlevini devam ettirebilmesi olmaktadır. Binanın üniversite olarak kullanılması; yapının yeni işlevi sayesinde kamu yararı sağlarken, diğer yandan kompleksin korunması Haliç'in kültürel ve tarihi dokusunun sürdürülebilirliğine katkı sağlamıştır. Bu fikirler ışığında yapının yeni işlevi "üniversite" olarak belirlenmiştir.



**Şekil 4.11 :** Kadir Has Üniversitesi

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Türkiye'de yaşanmaya başlanan özelleştirme süreciyle beraber tasfiye edilen binalardan olmuştur. Endüstri Arkeolojisi bağlamında yeniden işlevlendirme fikrinin benimsenmesi yanında eşzamanlı kent içinde beliren özel üniversiteler ve kendilerine kentsel mekan içinde yer edinirken kent merkezinden uzaklaşmamayı tercih etmeleri yapının üniversiteye dönüştürülmesi kararında etkin bir rol oynamış ve yapı Kadir Has Üniversitesine tahsis edilmiştir. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın kentin merkezinde yer alması ve ulaşılabilirliği gibi etkenler de binanın yeni fonksiyonun belirlenmesinde rol oynamıştır.

### 4.3.5 Sütlüce Mezbahanesi'nden Sütlüce Kongre Ve Kültür Merkezi'ne

Sütlüce Mezbahası; 1923'ten beri Haliç'in Beyoğlu kıyısında, daha net bir tarifle Eyüp Sultan Külliyesi'nin karşı kıyısında yer almaktadır. 1985'lere kadar şehrin en büyük et kesim yeri olan Sütlüce Mezbahanesi, Haliç'i en çok kirleten yapılardan olmuştur. Bir süre sadece et dağıtım merkezi olarak kullanılmış, Bedrettin Dalan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı yaptığı 1984-89 döneminde Haliç projeleri kapsamında kültür merkezine dönüştürülmesi kararlaştırılmış, Mezbahane ile eklentilerinin yenileme çalışmaları için proje süreci 1989 yılında başlamıştır. Ancak bu amaçla üç ayrı proje hazırlanmış olmasına karşın 1989 yılından 1994 yılına dek bu projeler uygulanamamış, dokuz yıl aradan sonra projeler güncelleştirilerek gerekli görülen revizyonlar yapılmıştır. Projelendirme sürecinde, Sütlüce Mezbahası'na en uygun işlevlerin verilmesiyle, bölgesel ölçekte fayda sağlanması ve Haliç'in yenilenmesine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1994 yılında Sütlüce Mezbahanesi'nin kültür merkezine dönüştürülmesi projesi tekrar gündeme gelmiş, Sütlüce Kültür ve Kongre Merkezi'nin sinema, tiyatro, konser, kongre ve sergi salonlarının bir arada bulunduğu, Avrupa'nın en büyük kültür ve sanat merkezi olması amaçlanmıştır (Irmak, 2003).



**Şekil 4.12 :** Sütlüce Kongre ve Kültür Merkezi

Kuleli ana kütle ve çeşitli müştemilatlardan oluşan bir kompleks olan Sütlüce Mezbahası'nın restorasyon ile kazanacağı yeni kimliğin sonucu olarak uluslararası kültür, sanat ve kongre etkinliklerinin alanda yer almasının; gerek Haliç gerekse İstanbul için önemli olacağı düşünülmüştür. Ayrıca Projenin tasarlandığı yıllarda, sinema, müzik ve benzeri uluslararası festival etkinlikleri yapılmasına rağmen, tesis yetersizliği yüzünden yeterince hizmet sunulamamasından dolayı, böyle kapsamlı bir

kültür ve kongre merkezi ile tüm bu ihtiyaçlara cevap vermek hedeflenmiştir (Eruzun, 2001).

Haliç'i kirleten, ama buna karşın mimari biçimlenişleriyle kimlik kazandıran sanayi yapılarının, yeni işlevler yüklenerek restore edilmeleri ve işlevlerin gerektirdiği düzenlemelerin yapılması fikri; Haliç'in kurtarılmasına giden yolu açmıştır (Eruzun, 2001).

### 4.3.6 Haliç tershaneleri

Haliç'te; Haliç, Camialtı, Taşkızak olmak üzere 3 tersane bulunmaktadır. Haliç ve Camialtı, Türkiye Gemi Sanayi Aş.'ye, Taşkızak ise T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlıdır.

Tersanelerde, zarar ettikleri gerekçeleri ile kapanmaya başladıkları 1993 yılından beri bakım-onarım işleri yapılmaya devam edilmektedir. Yapılar 1995 yılında 1.Nolu KTVK tarafından sit alanı ilan edilerek, tescillenmişerdir. 18 Nisan 2000 tarihinde Özelleştirme Kurulu kararı ile tamamen kapatılan ve devir kararları alınan tershanelerden; Haliç Tersanesi İstanbul Üniversitesi'ne, Camialtı Tersanesi İstanbul Valiliği İl Özel İdaresi, askeri tersane olan Taşkızak ise Pendik'e taşınmıştır. (Köksal, 2001)

# 5. HALİÇ'TE; KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİNİN YER SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER, KÜMELENME EĞİLİMİ VE KENTSEL YENİLEŞME İLE KÜLTÜR ENDÜSTİRLERİ ARASINDAKİ ETKİLEŞİMİN ARAŞTIRILMASI

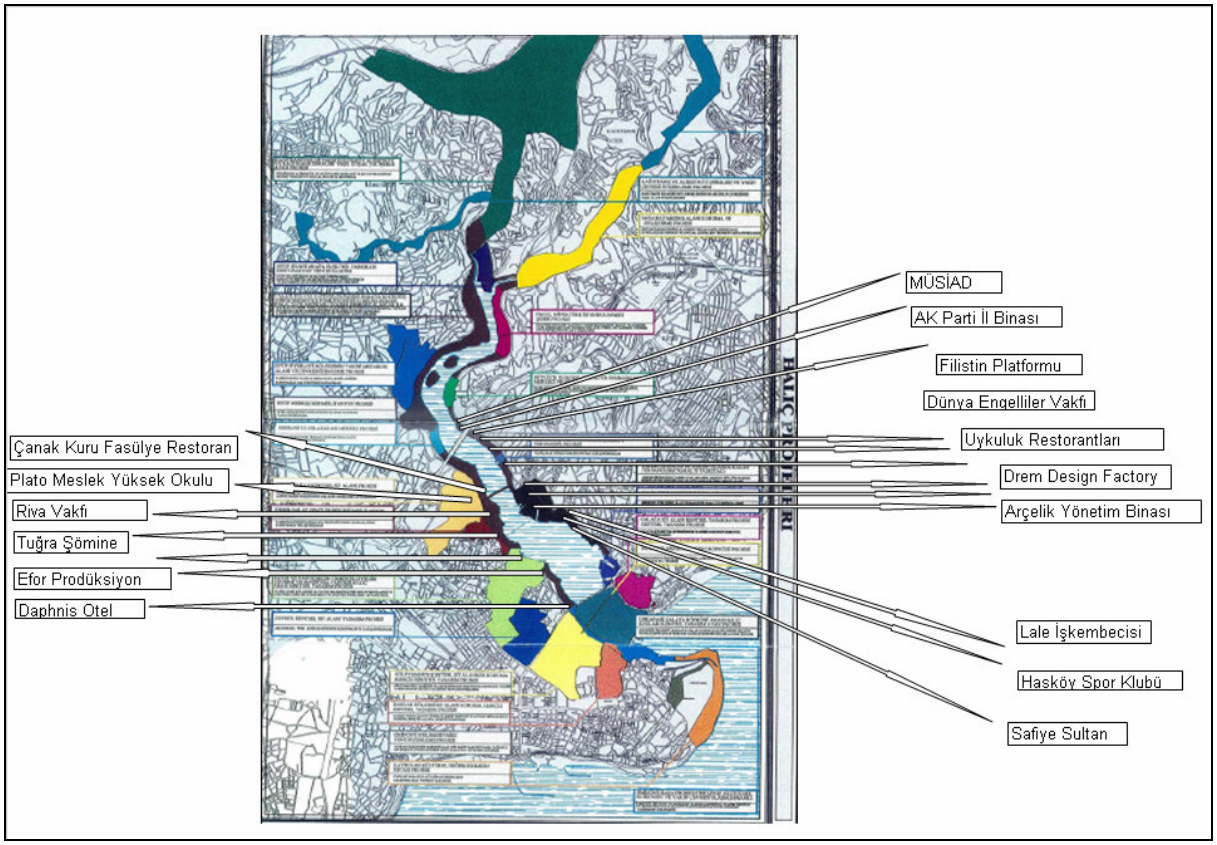
Haliç'te yaşanan değişimin ve bölgenin bir kültür adasına dönüşümünün nasıl gerçekleştiği, şu ana kadar üzerinde durulan kültür politikaları, bölgeye ilişkin planlama çalışmaları ve mimari dönüşüm projelerinin nasıl roller üstlendiğinin açıklanabilmesi için bölgede bir alan çalışmasına gerek duyulmuştur.

Aynı zamanda kültür endüstrilerinin yer seçimi ve kümelenme eğilimine ilişkin olarak literatürün önümüze koyduklarının Haliç Bölgesi için de geçerli olup olmadığının sorgulanabilmesi amacıyla; halen devam etmekte olan bu süreç, yerinde ve sürecin içinde olanlarla fikir alışverişi yapılarak incelenmiştir.

## 5.1 Çalışma Alanı ve Tekniği

Çalışma Haliç Çevresinde ve "Derinlemesine Görüşme Tekniği" ile gerçekleştirilmiştir. Ortalama olarak 1-1,5 saat süren bu görüşmeler, bölgede çok geniş bir yelpazede ve çok çeşitli faaliyet alanlarında hizmet veren farklı kurum, kuruluş ve işletmelerle sohbet havasında gerçekleştirilmiş olup, görüşmelerin seyrini görüşme yapılan kişinin anlattıkları ve görüşmeden aldığı keyif belirlemiştir. Çalışmada katılımcılara yöneltilmek üzere belirlenen soruları kapsayan bir anket oluşturulmuş ancak sorular kurumların niteliğine ve faaliyet alanlarına göre sınıflandırıldığı için, görüşmeler esnasında tüm katılımcılar tüm soruları cevaplamamıştır. Başka bir deyişle; tamamen ankete bağı kalınmamış ancak ama anket sorularından da uzaklaşmayarak, anketin klavuzluk ettiği yarı yapılandırılmış diye adlandırılan bir anket çalışması çerçevesinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Böylece, 1950'lerden beri çalışma alanında bulunan bir işyerine neden burada yer seçtiği aynı şekilde yeme-içme sektöründe faaliyet gösteren bir işyerine hangi iş kolları ile yakın ilişki içinde olduğu sorulmamıştır.

Çalışma Alanı olarak özellikle bölgede öncelikli olarak ortaya çıkan ve bir önceki bölümde de yer verilen mimari dönüşüm projelerinin çevreleri seçilmek istenmiştir. Ancak bu alanlardan Feshane Uluslararası Meslek Fuarları Merkezi'nin yer aldığı Eyüp Bölgesi'nde; gelişmeyi ve değişimi etkileyen farklı faktörlerin bulunması, burada Eyüp Camisi'nin yer almasından da kaynaklı turizm fonksiyonunun bölge üzerinde eskiden beri etkili bir rol üstlenmiş olması sebebiyle; burada yapılan görüşmelerin sağlıklı ve doğru sonuçlar veremeyeceği düşünülmüştür. Aynı şekilde Bilgi Üniversitesi ve Santralistanbul'un yer aldığı Silahtarağa'da bulunan işyerleri de, Bilgi üniversitesi tarafından yapılıp kiralanmış olmaları sebebiyle, aynı zamanda her ne kadar herkese açık olsalar da Bilgi Üniversitesi'nin duvarları ile çevrelenmiş alanın içinde bulunmaları ve çevreden kopuk olmaları sebebiyle görüşmeler kapsamına alınamamışlardır. Sonuç olarak Hasköy, Sütlüce ve Cibali- Fener-Balat çevresinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

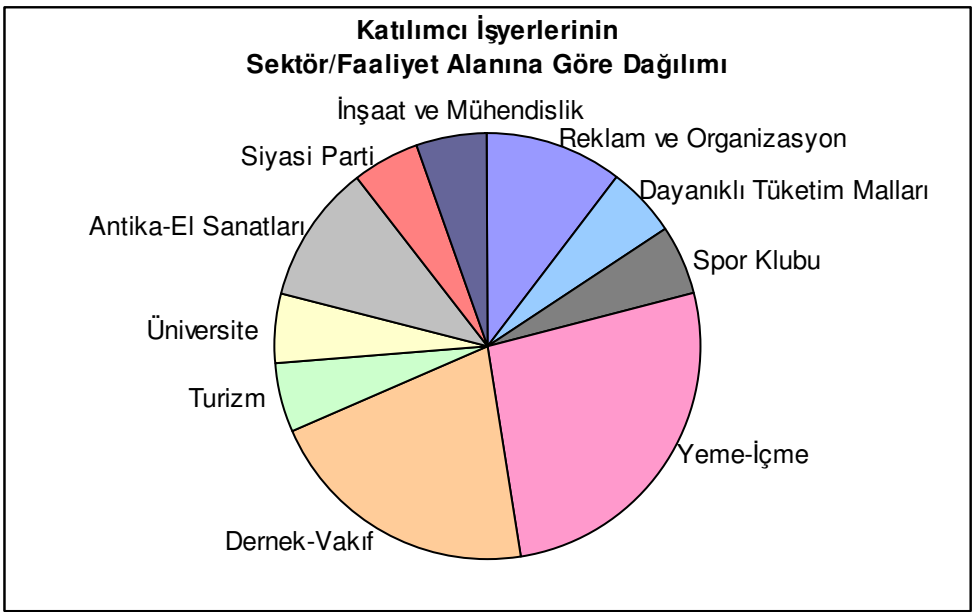



**Şekil 5.1 :** Derinlemesine görüşme yapılan kurumların bulunduğu bölgeler

## 5.2 Katılımcılara İlişkin İstatistikler

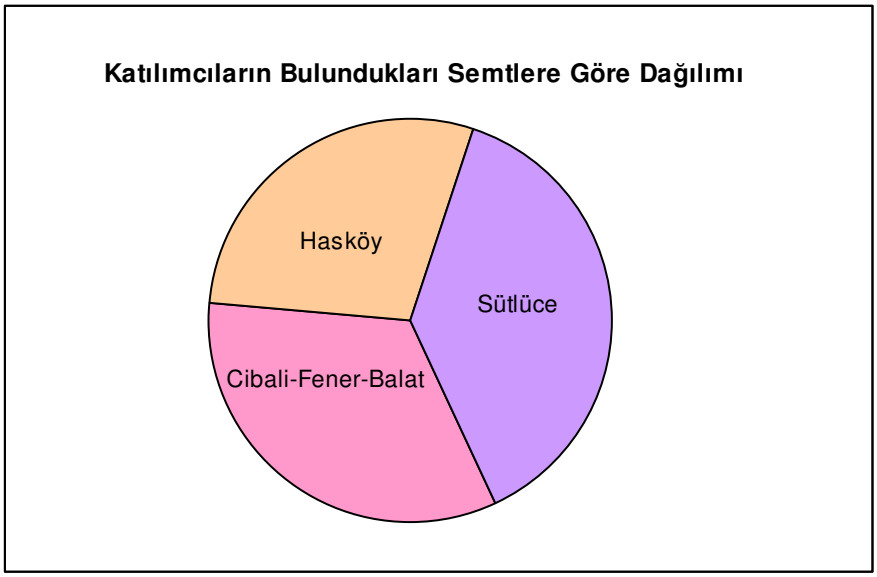
Günümüzde Kültür Endüstrileri terimin çok farklı sektörleri bünyesinde barındırdığı ve artık çok çeşitli faaliyet kollarıyla tanımlandığı önceki bölümlerde detaylı olarak ele alınmıştır.

Görüşmelerin yapıldığı kurumlar ve kuruluşlar da sektörleri ve faaliyet alanları bakımından çeşitlilik göstermektedir. Geniş bir yelpazede farklı hizmetler sunan kurumlarda görüşülen katılımcıların da farklı meslek ve uzmanlıklarından, farklı bakış açılarına ve görüşlere sahip kişiler olmaları hem tez çalışmasının zenginliği hem de sonuçların güvenilirliği açısından önem taşımaktadır.




**Şekil 5.2 :** Derinlemesine görüşme yapılan kurumların faaliyet alanları

Görüşmelerin yapılacağı çalışma alanı olarak, bölgede yenileşme sürecinin lokomotifi olan ve endüstri binalarıyken kültürel fonksiyonların yürütüldüğü binalara dönüştürülen eski sanayi binalarının çevreleri seçilmiştir. Ancak bir önceki bölümde açıklanan sebepler çerçevesinde sağlıklı ve güvenilir sonuçlar elde edebilmek için görüşmelerin yapıldığı alan daraltılarak; Hasköy, Sütlüce ve Cibali- Fener-Balat çevresiyle sınırlanmıştır.

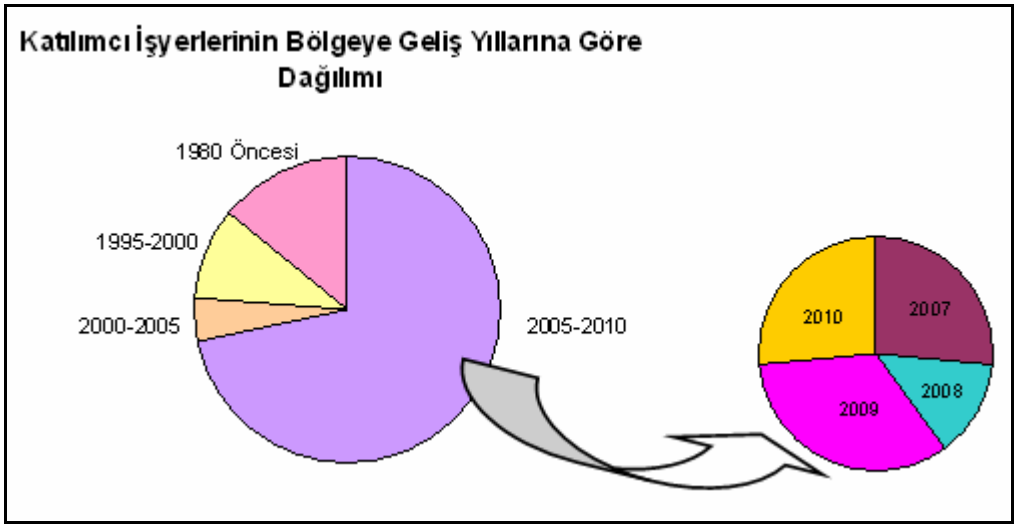



**Şekil 5.3 :** Derinlemesine görüşme yapılan kurumların semtlere göre dağılımı

**Çizelge 5.1 :** Derinlemesine görüşme yapılan kurumlar

| KATILIMCI KURUM/KURULUŞ ADI | GÖRÜŞÜLEN KİŞİNİN MESLEĞİ | BULUNDUĞU SEMT | SEMTE GELİŞ YILI | FAALİYET ALANI |
|---|---|---|---|---|
| Dream Design Factory | Şehir Etkinlikleri Organizasyonu | Hasköy | 2009 | Reklam ve Organizasyon |
| Efor Prodüksiyon | Proje Koordinatörü | Cibali-Fener-Balat | 2008 | Reklam ve Organizasyon |
| Arçelik Yönetim Binası | İnsan Kaynakları (İşletme Mühendisi) | Hasköy | 1955 | Dayanıklı Tüketim Malları |
| Arçelik Yönetim Binası | Cevre Mühendisi | Hasköy | 1955 | Dayanıklı Tüketim Malları |
| Çanak Kurufasulye Restoranı | İşletmeci (Sahibi) | Cibali-Fener-Balat | 2003 | Yeme-İçme |
| Lale İşkembecisi | İşletmeci (Sahibi) | Hasköy | 1957 | Yeme-İçme |
| Sadrazam Kemal Uykuluk | İşletmeci (Sahibi) | Sütlüce | 2009 | Yeme-İçme |
| Çınar Altı Uykuluk | İşletmeci (Sahibi) | Sütlüce | 2009 | Yeme-İçme |
| Hasköy Spor Klubü ve Çay Bahçesi | İşletmeci/Yönetim Kurulu Üyesi | Hasköy | 1995 | Yeme-İçme |
| Safiye Sultan | İşletmeci | Hasköy | 1995 | Yeme-İçme |
| Ak Parti İl Başkanlığı | İdari Müdür | Sütlüce | 2009 | Siyasi Parti |
| MÜSİAD | Basın Koordinatörü | Sütlüce | 2007 | Dernek |
| Filistin Platformu | Dernek Sekreteri | Sütlüce | 2009 | Dernek |
| MAKSDER | Genel Sekreter | Sütlüce | 2010 | Dernek |
| Haliç Gençlik Derneği | Üye | Hasköy | 2007 | Dernek |
| Dünya Engelliler Vakfı | İdari Müdür | Sütlüce | 2010 | Vakıf |
| Riva Vakfı | Yönetici | Cibali-Fener-Balat | 2007 | Vakıf |
| Tuğra Şömine | Sahibi | Cibali-Fener-Balat | 2007 | Antika-El Sanatları |
| Saatçi | Sahibi | Cibali-Fener-Balat | 1962 | Antika-El Sanatları |
| Plato Meslek Yüksek Okulu | İcra Kurulu Başkanı | Cibali-Fener-Balat | 2010 | Eğitim(Üniversite) |
| Daphnis Otel | İdari Müdür | Cibali-Fener-Balat | 2008 | Turizm |
| Kılıç İnşaat | Müteahhit | Sütlüce | 2010 | İnşaat |

Çalışmada katılımcı firmalara ilişkin ilk göze çarpan noktalardan biri, katılımcı işyerlerinin ya son yıllarda bölgeye yerleşmiş olmaları ya da çok uzun senelerdir bölgede yerleşmiş aile mesleğinin devam ettirildiği işyerleri olmaları olmuştur.




**Şekil 5.4 :** Derinlemesine görüşme yapılan kurumların semte geliş yılları

Faaliyet alanı dayanıklı tüketim malları olan Arçelik şirketinin semte geliş yılı çizelgede 1955 olarak görülmektedir ancak yapılan görüşmelerde şirketin her ilde 1 mal üretimi felsefesiyle üretim birimlerini farklı bölgelere dağıttığı ve şu an binada yalnızca idari işlevlerin yürütüldüğü öğrenilmiştir.

Çizelgede yer almamakla beraber, Divan Pastanelerinin eskiden üretim faaliyetlerini Hasköy'de gerçekleştirdiği ancak semtteki değişimlerle beraber şu an semtte sadece ürün satışı yapan bir şubelerinin bulunduğu alan çalışmalarında öğrenilmiştir.

Hasköy, Sütlüce ve Cibali-Fener-Balat çevresinde Tablo'da görülmeyen başka birçok kişi ve işyeriyle de görüşmeler gerçekleştirilerek bilgi edinilmiş ancak tablo'da sadece derinlemesine görüşme tekniğiyle gerçekleştirilen görüşmelerin katılımcılarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

### 5.3 Yapılan Görüşmelerin Yorumlanması

Çalışmada katılımcılara gerek kentsel yenileşme sonucu yaşanan değişimlere, gerek bölgede yer seçimlerini etkileyen faktörlere gerekse çevrelerini hakkındaki düşüncelerine yönelik sorular sorulmuş, katılımcıların deneyimleri ve bölgeye geliş hikayeleri dinlenmiş, yaşadıkları alanı ve yaşanan süreci nasıl algıladıkları anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Böylece katılımcıların verdikleri cevaplar ve sağladıkları katkılarla; çalışmanın bu aşamaya kadar ortaya koyduklarının ne ölçüde örtüştüğü, literatürün bize anlattığı sürecin bu bölgede nasıl işlediği değerlendirilmeye çalışılmıştır.

### 5.3.1 Kentsel yenileşmenin getirdikleri ve kullandığı araçlar

Bu başlık altında; Hasköy, Sütlüce ve Cibali-Fener-Balat çevresinde yapılan görüşmeler yorumlanırken; katılımcıların gözünden ve onların deneyimlerinden faydalanarak kentsel yenileşme süreci, kentsel yenileşmenin nasıl bir yol izlediği ve bölgeyi nasıl değiştirip, neler getirdiği ortaya konmaya çalışılacaktır.

Yapılan görüşmelerde; katılımcıların her biri çevrelerinde meydana gelen değişimi kendi farkındalıkları çerçevesinde kendi yöntemleriyle aktarmışlardır.

Uzun yıllardır Hasköy'deki Lale İşkembecisinin sahibi olan Orhan Gülbenek, değişimi müşteri sayısındaki artışla açıklarken; senelerdir sürekli olarak kendilerini ziyaret eden müdavimlerine eskiden beri küçük bir lokantada hizmet verdiğini ancak Koç Müzesi'nin gelmesinden sonra ve fiziksel çevrenin iyileşmesinden sonra işlerinin arttığını, tadilat yaparak yanlarındaki iki dükkanla birleşip salonu büyüttüklerini belirtmiştir.

15 sene önce bölgede kurulan Hasköy Spor Klubü'nde görüşülen Barış Demirel ve Davut Gelişli ise; eski sakinlerin yaşam standardı ve gelir düzeyinde değişiklik olmadığını ancak çevrede eskiye nazaran hareketlilik olduğunu belirtmişlerdir. Davut Gelişli, eskiden buralardaki geniş yeşil alanların içkicilerin mekanı olduğunu ve kimselerin akşamları buraya gelemediğini, şimdi ise insanların gece geç saatlere kadar buralarda piknik yapıp muhabbet ettiğini söyleyerek, çevrede yaşanan fiziksel ve sosyal değişimi "Hava güzelse Talatpaşa, Okmeydanı, Kasımpaşa, Şişhane, her yerden gelip gece 1'e kadar piknik yaparlar burda" cümlesiyle dile getirmiştir.

Hasköy Spor Klubü'nde gerçekleştirilen görüşme sırasında, diğer masalarda önlerine dizüstü bilgisayarlarını koymuş bir çok takım elbiseli genç adam bulunmaktaydı. Hafta içi olmasına rağmen neden takım elbiseli kişilerin bulunduğu sorusuna; katılımcılar, çevrede birçok ilaç şirketinin bulunduğunu ve bu şirketlerde görev yapan represantların bilgisayarlarıyla buraya geldiklerini, çay içip tavla oynadıklarını, doktor ve eczacılarla görüşmelerini burada ayarlayıp, buradan gittiklerini söylemişlerdir. Şüphesiz kültür endüstrileri çalışanları olarak

niteleyebileceğimiz bu kişilerin gün içinde vakit geçirmek için Hasköy'ü seçmesinde, Hasköy'deki Değişimin rolü büyük olmuştur.

Hasköy Spor Klubü'nde görüşülen Barış Demirel ve Davut Gelişli'nin anlattıklarından, Koç Müzesi'nden Hasköy'ün ziyaretçilerinin hem nitel hem de nicel olarak değiştiği anlaşılmıştır. Aynı şekilde Spor klubünün karşısındaki eski şapka fabrikasında açılan Dream Design Factory'nin çalışanları hakkında sorulan sorulardan; kıyafet ve imajlarının Hasköy sakinlerine biraz farklı geldiği, ancak halk tarafından hoşgörüyle karşılandığı anlaşılmaktadır. Davut Gelişli, Dream Design Factory'nin çalışanları için " Azıcık enteller ama iyiler. Buraya çay içmeye geliyorlar. Sonuçta Hasköy güzelleşiyor ve biliniyor." demiş, semtin diğer ziyaretçileri için de "Yolda öpüşmedikleri sürece sorun yok. Öyle olursa da uyarıyoruz" diye eklemiştir. Katılımcıların belirttikleri aslında bölgede fiziksel ve fonksiyonel dönüşümün yanı sıra sosyal bir dönüşümün de yaşandığını işaret etmektedir.

Barış Demirel ve Davut Gelişli uzun yıllardır bölgede yaşamış ve değişimin birçok aşamasına tanıklık etme fırsatı bulmuşlardır. Davut Bey, buraya 1962'de geldiğinde buranın çok nezih bir yer olduğunu, o zamanlar İstanbul'un Taksim, Haliç ve Eminönü'nden ibaret olduğunu, insanların buraya gelirken İstanbul'a gidiyoruz dediğini, daha sonraları yaşayanların gitmesiyle beyefendiliğini kaybedip kendi deyimiyle çapulcu olarak nitelediği kişilerle dolduğunu aktarmıştır. İlk olarak iplik fabrikasının burayı olumsuz olarak etkilemeye başladığını, o zamanlar kokudan buralarda durmanın imkansız olduğunu belirtmiştir. "Müteahhitlerin gözü burda" diyerek ise, bugün bölgede arazi değerinde meydana gelen artışı vurgulamaktadır. Birçok müteahhitin burada iş yapmak istediğini ancak çok mülkiyetli yapı nedeniyle sorun yaşandığını belirtmektedir. Aynı şekilde Koç Müzesi'nin bölgeye gelmesinin gayrimenkul fiyatlarının "10 yıl içinde neredeyse 10 kat arttı" demiş olması, fiziksel değişimin gayrimenkul fiyatlarında artışı da beraberinde getirdiğini göstermektedir.

Ayrıca Davut Bey'in, Bedrettin Dalan Dönemi'nden beri yavaş yavaş bir değişimin gerçekleştiğini ve Koç Müzesi'nden gelmesinden sonra hızlandığını belirtmesi; bizi sadece Koç Müzesi'nin fiziksel yenileşmeyi tetiklediği sonucuna götürmemekte, aynı zamanda yaşanan değişimde kültür politikalarının rolünü pekiştirmektedir.

Hasköy'deki eski şapka fabrikası binasına 1 yıl önce Tepebaşı'ndan taşınan reklam ve organizasyon şirketi Dream Design Factory çalışanı Sinem Hanım ise, " Biz geldiğimiz yeri değiştirdiğimize, değişime katkı verdiğimize inanıyoruz" şeklinde dile getirdiği düşüncesiyle, yine Kültür Fonksiyonlarının Kentsel Dönüşümü itici ve tetikleyici rolünü işaret etmiştir. Aynı zamanda yakında konumlu olan Güner Akın Lisesi ile tasarım üzerine workshoplar düzenlediklerini, şirket çalışanlarının öğrencileri tasarım konularında yönlendirdiklerini ve bunu sosyal bir sorumluluk olarak görerek okula destek olmaya çalıştıklarını, okulun düzenlediği kermeslere katıldıklarını dile getirmiştir. Bu anlatım da bize yine Kültür Fonksiyonun yer aldığı çevreye olan etkisini göstermektedir. Bu örnekte dikkat çekilmesi gereken bir nokta ise, reklam şirketi ile okul arasındaki işbirliği talebinin okul tarafından gelmiş olmasıdır. Başka bir deyişle etkileşimin doğal bir süreçte kendiliğinden gelişmesi, kültürün kendi doğasına özgü harekete geçirici gücünden kaynaklanmaktadır demek yanlış olmaz.

Yapılan görüşmede Dream Design Factory bünyesinde birçoğu ikinci bir yabancı dil bilen ve bir çoğu yüksek lisans düzeyinde eğitim görmüş; işletme, güzel sanatlar, tasarım, iletişim, reklam ve ekonomi gibi bölümlerden gelen yaklaşık 85 kişinin çalıştığı öğrenilmiştir. Creative Staff olarak adlandırabileceğimiz böyle bir kadronun Hasköy'e gelmesi, bölgede değişimi kaçınılmaz hale getirmektedir.

Hasköy'de Arçelik Şirketi'nin idari işlevlerini yürüttüğü binada çalışan İşletme Mühendisi Yeliz Sönmez ve Çevre Mühendisi Bülent Gök, arsanın aileden kalması sebebiyle şirketin uzun yıllardır Hasköy'de bulunduğunu, önceleri üretimde buradayken her ilde bir ürün politikası ile üretimin taşındığını ve son olarak 2006 yılında binanın köklü bir değişim ve yenileme geçirdiğini aktarmışlardır.

Yeliz Sönmez 2002 yılından bu yana çevrede meydana gelen fiziksel değişimi diğer yatırımcıların Koç Holding'in yatırımlarını takip etmesiyle açıklamıştır. Koç Müzesi'nin bölgeye gelmesiyle yerel yönetimin çevre düzenlemeleri yaptığını ve lokantaların kendilerine çeki düzen verdiklerini dile getirmiştir. Katılımcı, bu değişimler sonucunda aileler ve çocukların müzeyi ziyaret etmek için çevreye gelmeye başladığını belirtmiştir. Diğer bir katılımcı Bülent Gök ise, Koç Müzesi'nin ve Arçelik'in çevreye ekonomik anlamda katkı sağladığına değinmiş olup, düşük gelirli işler için işgücünün çevreden sağlandığını ve bölgede yaşayanlara iş imkanı yaratıldığını aktarmıştır. Bülent Gök, "Öğrenciler Koç Müze'sini ziyaret ediyorlar,

hatta benim yeğenim de geldi. Arkadaşlarım da geldiler Koç Müze'sine ve müze içinde değil çevredeki lokantalarda yemek yemeyi tercih ettiler" diyerek Koç müzesinin yarattığı ekonomiden yani başka bir deyişle fiziksel değişimin ve kentsel yenileşmenin bölgeye ekonomik etkisinden bahsetmiştir.

Yapılan görüşmede, Arçelik binasında, bir çoğu yüksek lisans düzeyinde eğitim almış, yaş ortalamaları 30 ile 40 arasında olan ve ağırlıklı olarak mühendislerin, satış bölümlerinde ise işletme ve iktisat mezunlarının görev yaptığı 600-700 kişilik bir kadronun görev yaptığı öğrenilmiştir. Dream Design Factory'nin çalışanları gibi, Arçelik çalışanları da kendi yaşam şekilleri ile Hasköy bölgesini etkilemektedir.

Hasköy çevresinde yaşanan kentsel yenileşme sürecine tanıklık eden katılımcıların görüşmeler esnasında aktardığı bu bilgiler, değişim sürecinin devam etmekte olduğu, fiziksel iyileşmenin çevrede kültürel ve sosyal dönüşümü de beraberinde getirdiği, kültür fonksiyonunun kentsel yenileşmeyi itici bir güç olarak hareket ettiği ve değişimin bölgede ekonomik yansımalarının da olduğu, gayrimenkul fiyatlarında artış olduğu ve bölgede kentsel yenileşmenin önündeki sorunlardan birinin çoklu mülkiyet yapısı sorunu olduğu sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Semtte T.C Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Mihrişah Valide Sultan Camisinin restorasyonu devam etmektedir. Ezger Sinegogu yeniden hayata geçmiş ve büyükşehir belediyesi tarafından kiraya verilmiş olup bugün Safiye Sultan adı altında lokanta ve kafe olarak hizmet vermektedir. Lale İşkembecisi ve Arçelik Binası son yıllarda köklü bir tadilat geçirmiş, Dream Design Factory ise eski şapka fabrikasını satın alarak restore ettirmiştir. Lale İşkembecisi ve Dream Design Factory'de görüşülen katılımcılar, şapka fabrikası binasının yanında yer alan binayı Sabacı Holding'in aldığını belirtmişlerdir. Hasköy Spor Klubü'nden ise Fethullah Gülen'in de çevrede yatırım yaptığı hakkında dedikodular olduğu öğrenilmiştir. Semtte aynı zamanda Çalık grubu'nun yatırımlarından söz edilmektedir.

Hasköy'de karşılaşılan mülkiyet sorunu ile, Sütlüce'de karşılaşılmamasının nedeni, Sütlüce'de genelde tapusuz kaçak yapıların, gecekonduların bulunmasıdır ki, semtte yenileşme sürecinin nispeten daha hızlı bir seyir izlemesinin altında kaçak yapıların arsaları için belli bir ücret ödenerek bu arsalara yeni binalar yapılabilir olmasından kaynaklanmaktadır. Çevrede yapılan incelemeler ve görüşmeler sonucunda semtte

yeni yapılan binaların için arazilerin bu şekilde geliştirildiği ve yerlerine ofis kullanımı amaçlı modern binalar yapıldığı öğrenilmiştir.

2007 yılının mart ayında Mecidiyeköy'den Sütlüce'ye taşınan MÜSİAD'ın basın koordinatörü Sadi Dinleyici; Müsiad binasının bulunduğu arsada da önceden aynı şekilde kaçak yapılaşmanın mevcut olduğunu bildirmiştir. Dinleyici; Sütlüce Kongre Merkezi, Santralistanbul, Haliç'in temizlenmesi'nin ve en önemlisi de İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'nin, bu bölgenin daha da temiz olacağını vaad etmesinin, bölge'nin çekiciliğini arttırdığını dile getirmiştir. Çevrede gecekonduların yıkılarak yeni binaların yapılmaya devam ettiğini belirten katılımcı, diğer birçok STK ve derneğin kendilerine imrendiğine, gerek bina kalitesi için gerekse bu çevrede yer alabilmek için bölgeye taşınmak istediğine ve bu sürecin doğal olarak fiziksel yenilenmeyi getirdiğine değinmiş; MÜSİAD'ın yan taraftaki arsayı da alarak, yeni bir bina daha yapmak istediğini ancak henüz mal sahipleriyle anlaşılamadığını da belirtmiştir.

Sütlüce'de en çok dikkat çeken binalardan birisi Ak Parti İl Binasıdır. Buranın idari Müdür'ü Cem Güngör, il başkanlığının ilk olarak Demirkapı'da küçük bir ofis olarak kurulduğu, ardından Piyalepaşa'da yaklaşık 2000 m2'lik bir Plaza katına taşındıklarını ve son olarak çalışanların artmasıyla, geçen yıl kasım ayında Sütlüce'de bulunan yeni binalarına taşındıklarını aktarmıştır. Cem Güngör, kendilerinin de yakın çevrede dedelerinden kalma eski bir evleri olduğu ve restorasyon yaptıklarını söylemiştir. Güngör çevrede yaşanan değişimi, "1983'te Dalan ile başlayan temizleme çalışmaları ve onu izleyen çevresel düzenlemeler sonucunda; bölge zaten tarihi bir bölge olduğu için doğal olarak kendiliğinden değer kazanmaya ve parlamaya başlıyor. Yeni restoranlar açılıyor" sözleriyle açıklamıştır.

Çevrede yapılan inceleme sonucunda, Cem Bey'in dediği gibi semtin özgün bir özelliği olan uykulukçulara yenileri eklendiği ancak bazılarının da el değiştirdiği öğrenilmiştir. Aslında bu el değiştirme süreci Kentsel Yenileşmenin ekonomik boyutu gereği, bazıları için olumlu yönde gelişmeler sağlarken bazılarına olumsuzluklar getirebildiğinin göstergesidir.

Filistin Platformu Sekretaryası'nı yürüten Adem Yumak çevredeki değişimi ve yeni binaların gelişmenin kanıtı olduğunu fikrini şu şekilde açıklamıştır:

“Sütlüce Kongre Merkezi buraya geldikten sonra uykulukçular yenilendi ve temizlendi. Böylece artık daha düzgün görünüyorlar. Düzgün yapılar daha düzgün insanların gelmesini sağlıyor. Eskiler de kendilerine çeki düzen vermek zorunda kalıyor.”

Adem Yumak’ın bu sözleri yeni fonksiyonların fiziksel yenilenmeyi tetikleyici bir rol oynadığını belirtirken aynı zamanda aslında aynı zamanda sosyal yapıda değişimin de çoğu zaman kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

Adem Yumak MÜSİAD’ın onlarca üniversite mezunu çalışanı ile, çevreye sosyal ve ekonomik katkı sağladığını, yeni binaların gelişmenin ispatı olduğunu ve bunun da yatırımcıları bölgeye çektiğini belirtirken; kentsel yenileşmenin sosyo-ekonomik boyutuna ve bölgeye yeni fonksiyonları çekmeye devam ettiğine dikkat çekmektedir. Aynı şekilde katılımcı, Ak Parti Binası ve MÜSİAD’ın bölgeye gelmesiyle gayrimenkul değerlerinde yaklaşık 2 kat artış olduğunu vurgulamıştır.

Filistin Platformu, Ak Parti İl Başkanlığı ve MÜSİAD ile yapılan görüşmeler sonucunda bölgede Hilton Butik Otel Projesi inşaatının devam ettiği, AG Yapının Büyük bir iş merkezi projesi olduğu ve daha farklı yatırımcıların da bölgeye gelmek için araştırma yaptıkları öğrenilmiştir.

Dünya Engelliler Vakfı İdari Müdürü Kerem Maza da benzer bir yaklaşımla, Sütlüce Kongre Merkezi’nin çevreyi etkilediğini, peyzaj çalışmaları yapıldığını, yolun güzelleştiğini, sahil yolunda bisiklet yolu ve tartar zemin yapıldığını aktarmıştır. Maza, “Restorasyonların ve yeni binaların yapılması, yenileşmeyi hızlandırıyor çünkü kötüler arada sırıtıyor, göze çarpıyor ve böylece ömürleri kısalıyor” diyerek aslında Yenileşmenin kendini yarattığını, kendini ürettiğini vurgulamıştır. Böylece dolaylı olarak yeni binaların ve yeni fonksiyonların kentsel yenileşmenin hızını arttırdığını vurgulamıştır.

Sütlüce’de yapılan görüşmelerin sonucunda göze çarpan noktalardan ilki; bölgede birçok yeni binanın yapılmakta olduğu ve yatırımcıların bölgede araştırmalar yapmaları yani yenileşme sürecinin hızla devam etmesi olmuştur. Katılımcıların birçok STK ve Derneğin burada yer edinmeye çalıştığını aktarmasının ve MÜSİAD’ın Sütlüce Kongre Merkezine, Filistin Platformu’nun ise her ikisine birden yakın olmak istemesinin buraya gelmelerinde rol oynadığını belirtmesinin; dolaylı olarak kültürel fonksiyonların diğer kültürel fonksiyonları çektiği ve kentsel

yenileşmeyi hızlandıran, tetikleyen bir işlev gördüğü sonucunu ortaya koyması diğer bir önemli nokta olmuştur. Ayrıca katılımcıların verdikleri bilgiler ışığında bölgenin yatırımcılar için oldukça gözde olduğu ve aynı zamanda gayrimenkul değerlerinde hızlı bir artış olduğu görülmektedir. Öte yandan Sütlüce Kongre Merkezi'nin yapılmasının ardından bölgede fiziksel yenileşmenin yaşanması**,** fiziksel yenileşmenin ise yeni kültürel fonksiyonları bölgeye çekmesi; kültür endüstrileri ile Kentsel yenileşme arasındaki etkileşimin altını çizmektedir. Tabi tüm bu gelişmeler fiziksel çevre kalitesinin artmasını da beraberinde getirmiştir.

Cibali, Fener ve Balat Çevresinin; Eminönü'neve haliç köprülerine yakınlığı sebebiyle hem fiziksel olumsuzluklardan hem de fiziksel yenilenmeden daha hızlı etkilendiğini söylemek yanlış olmaz. Bölgede, mekansal doku ile uyumsuz görüntü kirliliği yaratan fonksiyonların bulunması ve bölgeden uzaklaştırılamaması kentsel yenileşmenin önünde engel teşkil etmekte, hem işyeri sahipleri hem de yerel yönetim için çift taraflı sorunlar yaratmaktadır.

Plato Meslek Yüksek Okulu İcra Kurulu Başkanı Mustafa Melek, okulun bulunduğu Balat Semti'nde insanların kayıt dışı sektörlerde çalıştığını, bu insanlara iş yaratmak istediklerini aktarmıştır. Ayrıca müzik bölümü açmak istediklerini, bölgenin müzik bölümü için kusursuz bir uygulama alanı olduğunu belirtmiştir. Mutafa Melek'in bu söylemi üniversite gibi bir kültürel fonksiyonun, bulunduğu çevreye gerek kültürel gerekse ekonomik anlamda katkı sağladığının ve değiştirdiğinin kanıtı niteliğindedir.

"Bölgedeki restorasyon projeleri ilgimizi çekiyordu. Riva Vakfı'na da danışmanlık yapıyordum. Burada bir üniversiteyi hayata geçirebileceğimizin olabilirliğine inanmamı sağlayan çeşitli faktörler var. Bunlardan birisi; yenilenmenin Fener'den Balat'a atlayacağı belliydi çünkü burada Hristiyan anıtları bulunmakta. Bir güzel sanatlar üniversitesinin kent merkezinde, farklı sınıflarla ilişki içerisinde ve tezatların bir arada bulunduğu bir çevrede bulunması gereklidir ve avantajlar sağlar"

Mustafa Melek, bu sözleri ile, tarihi dokunun ve anıtsal nitelikteki kültürel yapıların kentsel yenileşmede önemli rol oynadığına parmak basmaktadır.

Katılımcının altını çizdiği diğer bir konu ise bölgede gayrimenkul değerlerinde gözlenen artış olmuştur. Mustafa Melek, kendilerinin bölgeye gelmesi ile de fiyatların mantık dışı bir şekilde arttığını belirtmiştir.

Bölgede kuru fasulyesi ile ün salan Çanak Restoran'ın sahibi Erol Şentürk, yenileşme sürecinin bölgede getirdiği değişimi güvenlik sorunu üzerinden değerlendirerek, son 2 yıldır güvenlik sorununun aşıldığını ve bunun belediyenin kurduğu rehabilitasyon merkezi sayesinde gerçekleştiğini aktarmıştır. Bölgedeki hareketliliğin müşteri sayısını etkilediğini dile getiren katılımcı aynı zamanda Balat Köprüsü'nün yerinin değişmesini ve köprüde yapılan festivallerin de köprü ile taşınması sebebiyle bu durumun işlerini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Gerek güvenlik sorununun aşılması gerekse köprünün yerinin değiştirilmesi, olumlu ya da olumuz olsun politik süreçlerin ve kültür politikalarının mekanda ve kentsel yenileşme üzerindeki etkisini dolaylı olarak da olsa göstermektedir.

Daphnis Hotel'in müdür olan ve aynı zamanda Kadir Has Üniversitesi'nden mezun olmuş olan Onur Ulutaş, çevrede yaşanan fiziksel değişime yakından tanıklık etme fırsatı bulmuş. Çevrenin çok değiştiğini ve ekonomik kriz öncesine kadar arka cadde birçok kafenin hizmet verdiğini belirten katılımcı, Kadir Has Üniversitesi Öğretim üyelerinin ve öğrencilerinin çevreye ciddi boyutlarda ekonomik katkı sağladığını vurgulamıştır. Aynı zamanda Daphnis Otel'de de üniversite'nin öğretim görevlileri ve yurt dışı misafirlerini ağırladıklarını belirtmiştir. Katılımcının bu aktardıkları, Kültürel Fonksiyonların çevresine olan ekonomik ve kültürel etkisini örnekler niteliktedir.

Kültürel fonksiyonların çevrelerine olan olumlu etkilerine diğer bir örnek ise, Efor Prodüksiyon'un Proje Koordinatörü Muhammed Aslanoğlu'nun, şirket buraya taşınırken kullandıkları tarihi binanın restorasyonunu kendilerinin yaptığını belirtmesi olmuştur. Şirket burada yer seçerek fiziksel değişime ve iyileşmeye katkı sağlamıştır. Mustafa Aslanoğlu'nun verdiği diğer bir bilgi ise, eski komşuları olan Fatih Merter Takımı'nın kirayı karşılayamayarak Eyüb'e taşınmak zorunda kalmasıdır. Bu bilgi bizi çok farklı sonuçlara götürebilmektedir. Bunlardan ilki gayrimenkul kiralarında artış olduğu, ikincisi de kültürel bir yapılanma olan mehter takımının yine kültürel ve tarihi bir mekanda yerleşmeyi seçmesidir. Yani kirası daha uyun olan farklı bir tarihi dokuda yer seçmiştir. Diğer bir sonuç ise, kentsel yenileşmenin sonuçta bir sekilde bir eleme ve bir sınıf yaratmayı başarıyor olmasıdır.

Balat'da bulunan Tuğra Şömine'nin sahibi Celal Özdal da, bakır işleri ile uğraşırken işyerini antikacıya çevirmek zorunda olduğunu vurgulamıştır. Buna sebep olarak ise

hem çevrede yeni yerleşen kişilerin oturdukları konutlarda kullanmak üzere antika eşyalar almak istediklerinden semtte böyle bir talep doğmuş olmasını, hem de Belediye'nin Bakırcı olmasına izin vermeyerek işlev değiştirmesini önerdiği göstermektedir. Bu durumda kentsel yenileşmenin kendini yarattığını ve kültürel, fonksiyonel değişimi getirdiğini göstermektedir. Aynı zamanda bu örnek, siyasi yönetimlerin mekan üzerinde sahip oldukları söz hakkı ile ve yürüttükleri kültür politikaları ile kentsel yenileşmeyi yönlendirdiklerini işaret etmektedir. Katılımcı yan tarafında yer alan dükkanın kirasının son iki yıl içinde 1.500 liradan 4.000 liraya çıktığını aktararak gayrimenkul değerlerindeki artışı göz önüne sermektedir.

Cibali, Fener ve Balat çevresinde gerçekleştirilen görüşmeler; kentsel yenileşmenin kendini yarattığı ve kültürel, fonksiyonel değişimi getirdiği; kültürel fonksiyonların ise bulunduğu çevre üzerinde gerek kültürel gerekse ekonomik anlamda katkı sağlayarak dönüşüm sürecini etkilediği fikirlerini doğrular niteliktedir. Diğer bir sonuç ise, kentsel yenileşmenin sonuçta bir şekilde bir eleme ve bir sınıf yaratmayı başarıyor olmasıdır. Tarihi dokunun ve anıtsal nitelikteki kültürel yapıların kentsel yenileşmede önemli rol oynadığı, politik süreçlerin ve kültür politikalarının mekanda ve kentsel yenileşme üzerindeki yönlendirici etkisinin olduğu ve bölgede gayrimenkul kiralarında artış olduğu; görüşmelerin ortaya koyduğu diğer sonuçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevrede Albayrak ve Çalık Holding'in adı sıkça geçmektedir.

### 5.3.2 Kültür endüstrilerinin yer seçiminde etkin olan faktörler ve kümelenme

Çalışmanın geldiği bu aşamada; Hasköy, Sütlüce ve Cibali-Fener-Balat çevresinde yapılan görüşmeler çerçevesinde; görüşme yapılan kurum ve kuruluşların hangi sebepler sonucu bölgede yer seçimi yaptıkları, bu çevreyi seçmelerinde rol oynayan faktörler araştırılacak ve aynı zamanda bölgede kültür endüstrilerinin kümelenme eğilimi altında yatan etkenler açıklanmaya çalışılacaktır. Bunların yanında bölgenin dokusu ve sahip olduğu bazı özelliklerin, katılımcıların motivasyonu üzerindeki etkileri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Hasköy'deki eski şapka fabrikası binasında bulunan reklam ve organizasyon şirketi Dream Design Factory'nin, şehir etkinlikleri organizasyonlarına yönelik olarak çalışan katılımcı; şirketin yakın çevrelerinde yer alan Koç Müzesi ile aralarındaki iş ilişkisinden bahsederken, Koç Müzesine gelen ziyeretçilerin Dream Design

Factory'nin sergi salonunu da gezdiğini, şirketin yurt dışından gelen misafirlerini de Koç Müzesine yönlendirdiklerini belirtmiştir. Aynı şeklide yabancı misafirlerine türk yemeği tattırabilmek için yemek organizasyonlarını Lale İşkembecisi'nde yaptıklarını aktarmıştır. Daha önceki bölümümde de açıklandığı gibi; Dream Design Factory ile bölgede yer alan Güner Akın Lisesi'nin ortak düzenledikleri workshoplarla, şirket çalışanları öğrencilere tasarım konusunda eğitim vermekte ve onları yönlendirmektedirler**.** Her iki örnek de, kültür endüstrilerinin diğer kültürel fonksiyonlarla birarada, işbirliği içinde ve paslaşarak çalışma eğilimi, yani kümelenme eğilimi ile açıklanabilmektedir.

Eski şapka fabrikası'na ayak basıldığı anda, literatürün Creative Staff tanımı altında betimlediği; yoğun ama esnek iş temposu, bohem yaşantı tarzı, rahat ve farklı giyim tarzı gerek çalışanların üzerinden gerekse mekandan okunabilmektedir. Restore edilmiş olan yapının iç mekanında karşılaşılan modernizm, mobilyalar, heykeller kültür endüstrisine hizmet eden bir kurumda bulunulduğunu hatırlatır niteliktedir. Binada sergi salonu ve dünyada ilk iki şubesi Milano ve Şangay'da bulunan Design Library'nin 3. şubesi bulunmaktadır.

Yine bir önceki bölümde değinildiği gibi; görüşmede Dream Design Factory bünyesinde birçoğu ikinci bir yabancı dil bilen ve birçoğu yüksek lisans düzeyinde eğitim görmüş; işletme, güzel sanatlar, tasarım, iletişim, reklam ve ekonomi gibi bölümlerden gelen yaklaşık 85 kişinin çalıştığı öğrenilmiştir. Creative Staff olarak adlandırabileceğimiz böyle bir kadro, şüphesiz ki, Taksim ve Beyoğlu'na kolay ulaşılabilir bir noktada çalışmayı tercih edecektir.

Katılımcı, yoğun iş temposu sebebiyle çevreyi görmeye çok şansları olmadığını ancak karşıya geçip Hasköy Spor Salonu'nda çay içme lükslerinin bulunduğunu ve fırsat buldukça gittiklerini belirtmiştir.

Arçelik bünyesinde çalışan Çevre Mühendisi Bülent Gök de kendisi için taksime ve kültür üçgeni olarak tanımlayabileceğimiz bölgeye yakın olmanın önemli bir etken olduğunu belirtmiştir. Katılımcı daha önce 9 sene Sultançiftliği'nde çalıştığını ve bu deneyimden sonra Hasköy'ün kendisi için adeta nimet olduğunu dile getirmiştir. Burada işten çıktıktan sonra Kasımpaşa'da Voleybol oynamaya vakti kaldığının ve iş yerinin merkezi konumunun kendisi için önemli olduğunun altını çizmiştir.

Yine Arçelik'de çalışan işletme mühendisi Yeliz Sönmez; Arçelik binasında, bir çoğu yüksek lisans düzeyinde eğitim almış, yaş ortalamaları 30 ile 40 arasında olan ve ağırlıklı olarak mühendislerin, satış bölümlerinde ise işletme ve iktisat mezunlarının görev yaptığı 600-700 kişilik bir kadronun çalıştığını belirtmiş ve kendisi için olmasa bile çalışanların büyük bir kısmını oluşturan yeni mezunlar için taksime, sinemalara ve kültürel aktivitelere yakın olmanın önemli olduğunu tahmin ettiğini aktarmıştır.

Aynı zamanda kurum bünyesinde çalışan 600-700 kişinin ulaşımlarının servisler ile sağlandığını ve birçok bölgeye ulaşımın kolay olduğu kilit bir noktada bulunmanın bu bakımdan şirket için çok önem taşıdığını vurgulamıştır. Öte yandan Cevahir Alışveriş Merkezine ve Kağıthane'de yer alan outlet mağazalarına ulaşımın kolay olduğunu, öğle aralarında bazen buralara alışverişe gittiklerini belirtmiştir.

Sonuç olarak; hem kurum hem de Arçelik çalışanları için binanın merkezi konumu ve ulaşım kolaylığı önem taşımakta ve çalışanların hayat standardını etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan katılımcılar çevrenin otantik atmosferinin de kendilerini olumlu etkilediğini, öğle arasında dışarı çıkıp Haliç'i görmenin kendilerine iyi geldiğini aktarmışlardır.

Bir önceki başlık altında fiziksel ve sosyal dönüşümü örneklemek için kullanılan hoşgörü örneği bu bölümde de literatürün creative staff olarak tanımladığı sınıfın beklentileri altında yer verdiği hoşgörü ögesini örneklemek için kullanılacaktır. Hasköy Spor Klubü'nün karşısındaki eski şapka fabrikasında açılan Dream Design Factory'nin çalışanları hakkında sorulan sorulardan, kıyafet ve imajlarının Hasköy sakinlerine biraz farklı geldiği, ancak halk tarafından hoşgörüyle karşılandığı anlaşılmaktadır. Davut Gelişli, Dream Design Factory'nin çalışanları için " Azıcık enteller ama iyiler. Buraya çay içmeye geliyorlar. Sonuçta Hasköy güzelleşiyor ve biliniyor." demiş, semtin diğer ziyaretçileri için de "Yolda öpüşmedikleri sürece sorun yok. Öyle olursa da uyarıyoruz" diye eklemiştir. Çalışmanın ilk bölümünde açıklandığı gibi literatür; creative staff olarak tanımladığı bu sınıfın, çalışmayı isteyeceği bölgenin insanlarının hoşgörülü ve esnek olmasını beklediğini aktarmaktadır. Bu örnek Hasköy Halkı'nın hoşgörüsünü ve esnekliğini örneklemektedir. Zaten yapılan görüşmeler sırasında da bu hoşgörü ve esneklik kolaylıkla hissedilebilmektedir.

Yine bir önceki bölümde aktarıldığı gibi Hasköy Spor Klubü'nde dizüstü bilgisayarları ve takım elbiseleri ile oturup sohbet eden ve tavla oynayan kişilerin çevredeki ilaç firmalarında çalışan represantlar olduğu ve doktorlar, eczacılar ile randevularını bu bölgeden organize ederek gittikleri öğrenilmiştir. Bu örnek de kültür endüstrilerine hizmet veren bu kişilerin hem Hasköy'de vakit geçirmekten keyif aldıklarına hem de bölgenin ulaşım konusunda kilit nokta olduğuna örnek teşkil etmektedir. Hasköy Spor Klübü'nde yapılan görüşmelerde; geçen yıla kadar emniyet güçlerinin Hasköy'de beklediği ve acil durumlarda olay yerine buradan dağıldıkları öğrenilmiştir. Bu örnek de semtin merkezi konumuna ve ulaşım konusunda kilit niteliğine işaret etmektedir.

Hasköy'ün ulaşılabilirlik özelliği, bölgenin merkezi konumunu ve ulaşım olanaklarının çeşitliliğinin; eski bir sinegog olan Safiye Sultan Çay Bahçesi ile Lale işkembecisi için de müşterilerinin kentin herbir yanından geliyor olmasından kaynaklanan bir önemi bulunmaktadır.

Sütlüce'de, Ak Parti il Binası, MÜSİAD, Filistin Platformu ve Dünya Engelliler Vakfı ile yapılan görüşmelerde, tüm bu kurum ve kuruluşların Sütlüce'yi seçmelerindeki temel etmen ulaşım kolaylığı ve ana arterlere olan yakınlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

MÜSİAD Basın Koordinatörü Sadi Dinleyici buraya Mecidiyeköy'den geldiklerini ve Mecidiyeköy'de trafik sebebiyle ulaşımda çok büyük sorunlar yaşadıklarını, özellikle de otopark sorunu yaşadıklarını oysa buranın hem kent merkezinde hem de trafik karmaşasından uzak olduğunu belirtiyor. Öte yandan semtin 1. ve 2. köprü ile bağlantısının olduğunu, Haliç köprüsüne çok yakın olduğunu ve tüm merkezlere 5-10 dakika arasında ulaşılabildiğini aktarıyor.

"MÜSİAD'IN genç işadamlarıyla beraber 5112 üyesi ve MÜSİAD'a bağlı 15.000 şirket mevcuttur. Bünyemizde her sektörden üye bulunmaktadır. Bu bölgeye taşınmamızdan tüm üyelerimiz son derece memnun. Çünkü ulaşım rahatlığı ve park sorununun olmayışı onlar için çok önemli. Üyeler eskiden toplantılara gelmezlerken, şimdi katılım arttı. Gündüzleri bile buraya gelip odalarında çalışıyorlar. Hata Röportaj vereceklerse veya iş görüşmesi yapacaklarsa burada randevu verebiliyorlar."

Katılımcının bu sözleri; bölgenin kent merkezinde yer alması ve ulaşım kolaylığının kendileri ve üyeleri için önemli olduğunu, yer seçimlerinde ne denli etkin bir rol oynadığını göstermektedir.

"Sütlüce Kongre Merkezine yakın olmak teknik açıdan işlerimizi yürütmemiz bakımından bizim için önem taşımakta. Genel kurulumuzu orda düzenledik. Üyelerimiz kongreye yürüyerek gidip, genel merkeze yürüyerek döndüler ve bundan çok keyif aldılar. Miniaturk ve Santralistanbul'a yakın olmak da önemli tabi. Aslında oluşmakta olan kültür vadisinin içinde yer almak prestij açısından önem taşıyor."

Katılımcı bu sözleriyle de; hem diğer Kültürel fonksiyolara yakın olmanın, onların yanında yer almanın kendileri için önemini vurgulamış, hem de; üyeleri için sakin ama merkezde olan, çevredeki fonksiyonlara yürüme mesafesinde bulunan bir lokasyonda olmanın önemli olduğunu vurgulamıştır. Aslında katılımcının bu vurgusu ile işaret etmekte olduğu kültür endüstrilerinin kümelenme yönündeki eğilimi olmaktadır.

Sadi Dinleyici kendisi için de, bu lokasyonda çalışmanın keyifli olduğunu, bir dönem Güngören'de çalıştığı için sosyal yaşamdan neredeyse koptuğunu, yol zaman aldığı için caydırıcı olduğunu belirtmiştir. Bu anlatımdan katılımcı için eğlence mekanları ve kültürel aktivitelere yakın bir noktada çalışmanın önemli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

"Gürültünün olmaması en büyük avantaj. Buranın tek dezavantajı banka olmaması zaten. Deniz havası ve buranın Osmanlı'dan gelen manevi atmosferinde çalışabilmek çok güzel. O dönemlerde Sadabad olarak kullanılıyordu burası. Teras'a çıkınca stress kalmıyor. Güzel bir yere geldiğimizi bilerek sabahları mutlu geliyoruz. Güzel bir yere geldiğinizi bilmek hoştur. Binanın açılışını başbakanımız yaptı ve açarken, derneğimizin başkanına 'Ömer, sen burada çalışamazsın' diyerek şakalaştı"

Katılımcının bu söylemi de kültür endüstrisi çalışanlarının otantik ve tarihi doku içinde çalışmayı tercih ettikleri fikrini doğrular nitelik taşımaktadır.

Filistin Platformu Sekreteryasını yürüten Adem Yumak, kuruluşun burada yer seçme sebebini, bölgenin ulaşım kolaylığı, çevre yoluna çok yakın olması ve MÜSİAD'a yakın olması şeklinde özetlemiştir. Ayrıca kuruluşun işbirliği içinde olduğu diğer yapılanmaların da Mecidiyeköy ve Edirnekapı'da olması sebebiyle, Sütlüce bölgesi'nden her ikisine de kolaylıkla ulaşım sağlanabildiğini belirtmiştir. Bu

açıklamalar ulaşım faktörünün yanında, diğer kültür endüstrileri yapılanmalarıyla yakınlığın da yer seçimlerinde önemli rol oynadığını göstermektedir. Aynı şekilde katılımcı, organizasyonların Sütlüce Kongre Merkezi ve MÜSİAD binasında düzenlendiğini, insanları bu noktalara yönlendirmenin kolay olduğunu ve bu şekilde ekstra bir zorluk yaşamadıklarını vurguluyor. Katılımcının verdiği tüm bu örnekler, kültür endüstrilerinin kümelenme eğilimi gösterdiğini doğrular niteliktedir.

Öte yandan, Adem Yumak bölgenin merkezi noktalara yakınlığının önemini vurgularken, " Misafirlerimizi kolaylıkla bu noktalara yönlendirebiliyoruz, kolaylıkla gezebiliyorlar" demektedir.

Bölgenin dokusunun iş verililiğini nasıl etkilediğine yönelik olarak sorulan soruya ise, katılımcı; "Kafamı kaldırıp Haliç'i gördüğümde yorgunluğum hafifliyor ve stress kayboluyor" şeklinde cevap vererek aslında bu doğal güzellik ve eski doku içinde yaşamanın kendisi için öneminin altını çizmektedir.

Dünya Engelliler Vakfı İdari Müdürü Kerem Maza, burayı seçmelerindeki en önemli sebebin ulaşım kolaylığı olduğunu belirtmektedir. Katılımcı bölgeyi " Hem sakin hem de merkezde" sözleriyle tanımlamaktadır. Bölgeden hem Topkapı'nın hem de Maslak'ın 15 dakika sürdüğünü ve aynı zamanda sahil yolunda yolculuk etmenin de hoş olduğunu belirtmiştir. Bu örnek sadece ulaşım faktörünün değil, bölgenin doğal güzelliği ve otantik dokusunun da katılımcı için önem taşıdığını ifade etmektedir. Öte yandan katılımcı, devlet organları ve üniversiteler ile yakın iş ilişkileri içinde bulunduklarını, beraber çalıştıkları tüm kuruluşlara buraya taşınmalarını önerebileceğini belirtmiştir. Katılımcının, "Şişli'de bir handa çalışmaktan çok daha iyi burada çalışmak, beni motive ediyor" sözleri de bölgenin doğal güzelliği ve otantik dokusunda çalışmanın kendisine verdiği keyfi işaret etmektedir.

Görüşmenin ilginç detaylarından birisi, katılımcının son zamanlarda Tarabya'dan ayrılarak buraya taşınmayı düşündüğünü söylemesi olmuştur.

Henüz bölgeye taşınalı 1 ay olan müteahhit Bekir Kılıç'ın ofisinin camlarının yere kadar uzanacak şeklide tasarlandığı görülmüştür. Kendisi ve çalışanları bu şekilde dışarı bakarak ferahladıklarını ve sıkıntılarını attıklarını ifade etmişlerdir.

Tüm bunların dışında Grup Eksen (Bilişim ve Yazılım Sektörü), Etik Mühendislik ve Danışmanlık Tasarım Hizmetleri, Ayga Tekstil, Joyteks, Triomoda, Dabateks, Volum Denizcilik gibi şirketlerin semtte son 1 yıl içinde yer seçtikleri tespit

edilmiştir. Bu şirketlerin Ak Part İl Başkanlığı, MÜSİAD gibi kurumları izleyerek bölgeye gelmeleri kültür endüstrilerinin kümelenme eğilimine örnek teşkil etmektedir. Ayrıca Bölgede Zeki Triko'nun yönetim binası bulunmaktadır.

Cibali-Fener-Balat çevresindeki kurum ve kuruluşların yer seçim kararlarını etkileyen benzer faktörler ön plana çıkmıştır.

Daphnis Otel müdürü Onur Ulutaş 2 yıl önce devraldıkları butik otelin bir şehir oteli olduğunu ve kent merkezinde, tarihsel doku içinde yer almasının bu bakımdan çok önemli olduğunu belirtmiştir. Birçok otel varken, kendi müşterilerinin burayı tercih etmelerindeki sebebin Haliç ve Haliç'in tarihi atmosferi olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda "Birçok noktaya yakın olması ve ulaşımın kolay olması bizim için ve müşterilerimiz için önemli kriterleri oluşturuyor" diyerek merkezi konumun ve ulaşım kolaylığının altını çizmektedir.

Katılımcı kendisinin de mezun olduğu Kadir Has Üniversitesi'nin öğretim görevlileri ve yurt dışından gelen misafirlerinin otelde konakladığını belirtmektedir ki bu durum aslında kültür endüstrilerinin birbirleriyle etkileşim içinde olduğunun da göstergesi olma niteliğindedir.

Çevrede çanakta kuru fasulyesiyle ün salmış restoranın sahibi Erol Şentürk'ün de, Kadir Has Üniversitesi'nin öğretim görevlileri ve öğrencilerinin sıkça yemeğe geldiklerini belirtmesi, aynı şekilde bu etkileşimi işaret etmektedir.

Efor Prodüksiyon'un Proje Koordinatörü Muhammed Aslanoğlu, "Kültür fonksiyonlarına yakın olmak müşterilerimizi daha çok etkiliyor. Müşterilerimiz buranın havasını seviyor. Eskiden biz onlara giderdik, buraya taşındığımızdan beri onlar bize gelmek istiyorlar, üst katta çay ikram ediyoruz onlara." Demiştir. Bu cümlelerin altında ve müşterilerinin bölgeyi ziyaret etmeyi sevmelerinin altında yatan sebep çevrenin otantik atmosferi ve doğal yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendisinin de bu bölgede çalışmaktan keyif aldığını, bu atmosferin iş verimliliğini arttırdığını belirtmiştir.

Muhammed Aslanoğlu aynı zamanda eğlence ve kültürel aktivitelere ulaşımın kolay ve çabuk olmasının da, kendisi için önemli olduğunu, böylece yüksek tempoyla çalışsalar da iş çıkışı arkadaşlarıyla buluşabildiğini dile getirmektedir.

Plato Meslek Yüksek Okul İcra Kurulu Başkanı Başkanı Mustafa Melek, bir güzel sanatlar üniversitesinin kent merkezinde yer almasının kaçınılmaz olduğunu

belirtmiştir. Katılımcı aynı zamanda güzel sanatlar üniversitesinin bulunduğu bölgede farklı sınıfların ve tezatlıkların bir arada bulunmasının, öğrencilerin verimliliği açısından gerekli olduğunu düşündüklerini belirtmiştir. Öte yanda ulaşım imkanlarının çeşitliliğini yer seçimi yaparken öğrencileri için göz önünde bulundurduklarını vurgulamıştır. Şu an bölgeye metrobüsle gelmek mümkün olduğu gibi, düzenli vapur seferlerinin de başladığını ve bu bölgeden Üsküdar'a 45 dakikada gitmenin mümkün olduğunu belirtmiştir.

Mustafa Melek köhneleşmiş olmasına rağmen bu çevrede olmayı sevdiğini, tarihi dokunun ve denizin bulunmasının kendi üretkenliğini arttırdığı gibi öğrencileri de olumlu etkilediğini söylemiştir. Katılımcı bölgede bina bulmanın zor olduğunu, bir binadan 8 sınıf çıktığını ve restorasyonun külfetli olduğunun belirterek, "Dışarıdan çok daha büyük arazilerde yeni binaları çok daha ucuza mal ederdik ancak bizim için burada olmak önemli" şeklinde eklemiştir. Brown üniversitesi'nden gelen mimar bir konuklarının "Burayı sakın çok değiştirmeyin, çingeneler ve sosyal doku kalsın" diyerek kendilerini sosyal yapıya zarar vermeme yönünde uyardığını bildirmiştir. Katılımcının bu sözleri kültürel endüstri yapıları ve çalışanları için çalıştıkları bölgelerin otantik bir dokuya sahip olmasının çok önemli bir nokta olduğu fikrini pekiştirmektedir. Aynı şekilde ailesi ile birlikte buraya taşınmayı düşündüğünü belirten Melek, buranın hem daha pahalı olduğu hem de sosyal çevreye adapte olamayıp dönmek riskini alamadığı için Levent Bölgesi ile Balat Bölgesi arasında seçim yapamadığını vurgulamıştır.

Mustafa Melek, Kadir Has Üniversitesi ile yardımlaştıklarını, gerek akademik kadro, gerekse kütüphane hizmetleri yönünden Kadir Has Üniversitesi'nin kendilerine çok yardımcı olduğunu, bu sebeplerle onlara yakın olmanın çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu örnek Kültürel fonksiyonlar arasındaki etkileşimi ve birbirine yakın olma yani kümelenme eğilimini işaret etmektedir.

Katılımcılara görüşmenin ardından aşağıdaki çizelge gösterilerek, tabloda yer alan maddelere, Haliç Bölgesi'nde bulunmanın kendileri için önemine göre, 5'ten 1'e kadar puan vermeleri istenmiştir.

**Çizelge 5.2 :** Derinlemesine görüşme yapılan kişilerin puanladığı faktörler

| YER SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER | Lütfen bu bölgede bulunmanın sizin için önem sırasına göre aşağıdaki faktörlere 1-5 arasında puan veriniz |
|---|---|
| **Sosyal Çeşitlilik** | |
| **Yüksek Hoşgörülü Bir Sosyal Çevre** | |
| **Yaratıcı İşgücü** | |
| **Sosyal Ve Kültürel Olanaklara Yakınlık** | |
| **Kentsel Çevrenin Otantik Atmosferi** | |
| **Tarihi Çevre** | |
| **Bağlantılı Olunan Firmalar Ve Müşterilere Yakınlık** | |
| **Ulaşım Kolaylığı, Erişebilirlik** | |
| **Kent Merkezine Yakınlık** | |
| **Konuta Yakınlık** | |
| **Yatırım İmkanı** | |

Katılımcıların puanlamalarının ardından yapılan değerlendirmede her faktörün aldığı puanlar toplanmıştır. Değerlendirme sonucunda "Ulaşım Kolaylığı, Erişilebilirlik" faktörü 31 puan alarak en önemli faktör olarak öne çıktığı görülmüştür. Toplam 25 puan verilmiş olan "Kentsel Çevrenin Otantik Atmosferi" faktörünün katılımcılar için ikinci önemli faktör olduğu anlaşılmıştır. "Kent Merkezine Yakınlık" ve "Tarihi Çevre" faktörlerinin her birine 18'er puan verilmiştir ve böylece bu faktörler üçüncülüğü paylaşmışlardır. Katılımcılar için en önemli ilk beş faktör arasına diğer bir faktör de, katılımcılar tarafından 11 puan verilmiş olan "Sosyal ve kültürel olanaklara yakınlık" faktörü olmuştur.

Katılımcılar tarafından verilen puanlar çerçevesinde, katılımcıların gözünden bölgenin önemini belirleyen faktörler şekillenmiş; bu faktörlerin aldıkları puanlara göre sıralaması aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir;

**Çizelge 5.3 :** Puanlama sonuçları

| | |
|---|---|
| **Ulaşım Kolaylığı, Erişebilirlik** | 31 Puan |
| **Kentsel Çevrenin Otantik Atmosferi** | 25 Puan |
| **Kent merkezine yakınlık** | 18 Puan |
| **Tarihi Çevre** | 18 Puan |
| **Sosyal Ve Kültürel Olanaklara Yakınlık** | 11 Puan |
| **Sosyal Çeşitlilik** | 5 Puan |
| **Yüksek Hoşgörülü Bir Sosyal Çevre** | 5 Puan |
| **Bağlantılı Olunan Firmalar Ve Müşterilere Yakınlık** | 4 Puan |
| **Yaratıcı işgücü** | 2 Puan |

### 5.3.3 Kültür politikalarının kültür endüstrilerinin yer seçimindeki rolü

Yapılan görüşmelerde yerel ve merkezi ölçekte uygulanan mekansal politikaların, bölgede kentsel yenileşme sürecine paralel olarak artan ve bölgenin daha önceleri alışık olmadığı sektörlerde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların Haliç çevresine gelmelerinde etkin bir rol oynayıp oynamadığı anlaşılmaya çalışılmış, katılımcıların anlattıkları bir kısmının bölgeye gelmesinde büyük şehir belediyesinin rolünün olduğunu göstermiştir.

Görüşmeler yorumlanmadan önce üzerinde durulması gereken; zaten kentsel yenileşmenin kendisinin bir politik karar olduğudur. Dönüşüm süreci daha en başta, 1980'lerde Haliç'in temizlenmesi ve sanayinin bölgeden uzaklaştırılmasına yönelik politik kararlarla ve politikacılar eliyle başlatılan bir süreçtir. Daha önceki bölümlerde incelenen ve bölgeye yönelik geliştirilmiş olan farklı ölçeklerdeki kültürel politikalar da bu görüşü doğrulamaktadır.

Sütlüce'de görüşülen MÜSİAD Basın Koordinatörü Sadi Dinleyici, görüşme esnasında, Belediye'nin vaad ettiklerini yaparsa, semtin daha da güzelleşeceğini, söylemiş olması; bölgede yer seçmiş olmalarında kültürel politikaların rolüne işaret etmektedir. Katılımcıya belediyenin vaadleri diyerek ne kastettiği sorulduğunda ise, yerel yönetimin Sütlüce Kongre Merkezi'nin faaliyete geçerek yoğun bir faaliyet programı izleyeceğini, çevrede peyzaj ve çevre düzenlemeleri yapılacağını, sahil yolunun iyileştirileceğini ve bölgeye çok farklı yeni yatırımlar yapılacağını belirttiğini aktarmıştır. Gerek bu örnek gerekse Ak Parti İl Binası'nın semte taşınmış olması; çevredeki fiziksel iyileşme, sosyal dönüşüm ile yeni iş alanlarının, kurum ve

kuruluşların bölgeye gelmesinin altında, aslında bireysel ve kurumsal kararlardan çok daha fazlasının olduğunu ve yer seçimi karar sürecini etkilediğini ortaya koymaktadır. Çünkü başka bir deyişle; Ak Parti İl Binası'nın semte taşınmış olması; uzun dönemli politikaların hayata geçtiğinin ve verilen vaadlerin yerine geleceğinin garantisi olma özelliği taşımaktadır. MÜSİAD Binasının açılışının Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılmış olması da, derneğin bölgeye gelmesine bir teşvik şeklinde yorumlanabilmektedir.

Filistin Platformu'nun sekreteryasını yürüten Adem Yumak da kentsel yenileşmeyi algılayışından bahsederken benzer tabirleri cümle içinde kullanmıştır.

Hasköy'de bulunan Safiye Sultan Çay Bahçesi'nin işletmecisi de; görüşme esnasında, burayı açmadan önce bir kafe veya lokanta açmak istedikleri için yer araştırmaya başladıkları ve restore edilmiş eski bir sinegog olan bu mekanı kendilerine kiralayan İstanbul Büyük Şehir Belediyesinin, Hasköy'ü kendilerine önerirken bu bölgenin yıldızının parlayacağını belirttiğini aktarmıştır. Katılımcı küresel krizin işlerini olumsuz etkilediğinden bahsederken, büyükşehir belediyesinin kendilerine vaad ettiklerini bulamadıkları anlaşılmıştır.

Hasköy Spor Klubü'nde görüşülen katılımcılar, yakın çevrelerinde yer alan Dream Design Factory'de birkaç haftada bir düzenlenen organizasyonlara politikacıların ve medya aracılığıyla tanınan kişilerin katıldıklarını dile getirmişlerdir. Bu örnek de bölgeye yönelik gizli bir politik teşvik şeklinde yorumlanabilmektedir.

Katılımcılar ayrıca; bölgeyi ziyaret eden ve İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'nde bir dönem İmar İşleri Daire Başkanlığı'nda üst düzey yöneticilik yapan bir kişinin; bölge sakinleri için "Burada yaşayanlar ya gidecek, ya gidecek" şeklinde bir yorum yaptığını belirtmişlerdir. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'nde üst düzey yöneticilik yapmış olan bu kişinin bu yorumunun altında da mekansal politikalara dair bir öngörü yatmaktadır.

Çanak Kurufasulye Restoranı'nın sahibi Erol Şentürk, Tarihi Balat Köprüsü'nün Balat'tan Sütlüce'ye taşındığı için işlerinin olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Katılımcının çalışmanın daha önceki aşamalarında farklı bir açıdan ele alınan bu katkısı, aynı zamanda politik kararların mekana ve ekonomik faaliyetlere nasıl yansıdığını da vurgulamaktadır. Bugün Tarihi Balat Köprüsü Sütlüce'ye taşınmış olduğu için, köprü üzerinde gerçekleştirilen festivaller de Sütlüce'ye taşınmıştır.

Balat'ta antikacılık yapan ve Tuğra Şömine'nin sahibi olan Celal Özdal'ın eskiden bakırcılıkla uğraşırken bugün antikacılık yapıyor olmasının sebebinin, hem çevreye yeni yerleşen kişilerin antika ve otantik eşya talepleri hem de yerel yönetimin bu yöndeki yönlendirmesi olduğuna çalışmanın önceki bölümlerinde deyinilmiştir. Yerel yönetimin katılımcıya zorlayıcı olarak ya da olmayarak böyle bir öneriyle gelmiş olması; yerel yönetimin çevrede devam eden kentsel yenileşme sürecine yönlendirici etkisini ve sürece müdahale edebiliyor olduğunu göstermektedir. Yerel yönetimin müdahalelerinin, farklı ölçeklerdeki kültür politikalarının ve daha önceden alınmış politik kararlarının sonucu olduğu düşünüldüğünde de, kültürel politikaların da kentsel yenileşme ve kültür fonksiyonunun bölgede yer seçiminde aktif rol oynadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Haliç Bölgesi'ndeki kentsel yenileşme ve fonksiyonel dönüşüme ivme kazandıran mimari dönüşüm projeleriyle Sanayi yapılarının kültürel binalara dönüştürülmesi süreci; bu binaların yatırımcıları tarafından elde edilmesi ve kimi binaların da kamu eliyle dönüştürülmesi irdelendiğinde de; aynı sonuçlara ulaşılmaktadır. Zaten bu oluşumlar da bölgeye yönelik yapılan planların ve kültürel politikaların uzantısı olarak hayata geçirilmiş stratejiler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak; Haliç Bölgesi'ndeki Kentsel yenileşme sürecinde olduğu kadar, kültürel fonksiyonların yer seçimi karalarında da, yerel yönetimin, bölgeye yönelik planlama çalışmalarının ve kültürel politikaların yönlendirici etkisi bulunmaktadır.

### 5.3.4 Eski sakinlerin kentsel yenileşme algısı

Hasköy Spor Klubü'nde yapılan görüşmeler sonucunda, Hasköy sakinlerinin bölgedeki fiziksel iyileşmeden, güvenlik probleminin çözülmesinden ve Hasköy'ün hareketlenmesinden memnun oldukları; ancak bu değişimlerin kendilerini semtten koparmasından da korktukları öğrenilmiştir. Katılımcılar bu korkularını "Hasköylü Hasköy'ü kaybetmekten korkuyor" cümlesiyle ifade etmişlerdir.

"Hasköy'ün pisliğini çeken insanlar Hasköy'e giremeyecek"

Bu cümle ile Hasköy sakinleri, buradan gitmek zorunda kalma konusunda duydukları kaygıyı ortaya koymaktadır.

Hasköy Spor Klubü, Koç Müzesi'ne yürüme mesafesinde bulunmaktadır. Burada Koç Müzei'ne ait bir marina yapılması planlandığı için, belediye yetkililerinin

kendilerine Kemerburgaz'da büyük bir arazi vermeyi teklif ettiklerini bildirmişlerdir. Aynı zamanda ileride semte turist olarak gelmekten endişe ettiklerini de dile getirmişlerdir.

" Burada yaşayanlar ya gidecek, ya gidecek"

Katılımcılar; bu cümlenin, İ.B.B'de zamanında İmar İşleri Daire Başkanlığı'nda üst düzey yöneticilik yapan bir kişi tarafından sarfedildiğini söylemişlerdir. Altında mekansal politikalara yönelik bir öngörü yatan bu yorum, Hasköy sakinlerinin kaygılarının yersiz olmadığını göstermektedir.

Sütlüce'de semtin karakteristik bir özelliği olan yıllardır varlığını sürdüren uykuluk restoranları bulunmaktadır. Aynı zamanda semte son iki yıl içinde gelmiş uykulukçular da bulunmaktadır. Yeni gelen uykulukçular Sütlüce Kongre Merkezi ve bölgedeki değişimden memnunken, uzun yıllardır burada olan uykulukçuların memnuniyetsiz oldukları tespit edilmiştir. Semtin eski sakinleri; uzun bir süre konre merkezi inşaatının tozunu ve çilesini çektiklerini ancak ekonomik olarak hiçbir faydasını göremediklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda kongre merkezinde düzenlenen bir organizasyona, davetiyeleri olmadığı için alınmadıklarını, henüz binanın içini görmedikleri için dışarıdan bakmakla yetindiklerini dile getirmektedirler. Sakinlerin anlattıklarından binanın yapılmasını büyük bir merak ve hevesle bekledikleri ancak hayal kırıklığına uğradıkları anlaşılmaktadır.

Öte yandan Sütlüce'de eski bir terzi dükkanında, semt sakinleri ile yapılan görüşmede Kongre Merkezi'nin hayatlarını olumsuz yönde etkilediği öğrenilmiştir. Bina kütle olarak büyük olduğu gibi, bahçesi ve parmaklıklarıyla da birçok dükkanın ve konutun önünü kapatmıştır. Sakinlerin asıl şikayetçi oldukları konu ise, bina yüzünde sahil yolunun kesilmesi ve az ileri gidebilmek için ya dik sokaklardan Sütlüce içine girerek dolaşarak geçmek ya da sahil yolundan minibüse binerek geçmek zorunda kalınmasıdır. Sahil yolunda; eski uylukçuların olduğu taraftan, yeni uylukçuların olduğu tarafa yani kongre merkezinin bir yanından öbür yanına yürüyerek geçme imkanı kalmamıştır.

Bu örnekler bölge sakinlerinin gelişmeleri merak ve hevesle izledikleri kadar, gelişmelerden endişe ve kaygı da duyduklarını ortaya koymaktadır.

## 5.4 Haliç'te Kültür Endüstrilerinin Yer Seçimi, Kümelenmesi Ve Kentsel Yenileşme İle Kültür Endüstrileri Arasındaki Etkileşimin Değerlendirilmesi

Hasköy, Sütlüce, Cibali-Fener-Balat semtlerinin tümünde Kentsel Yenileşme süreçleri devam etmekle birlikte süreçler birebir örtüşmemektedir. Fener ve Balat çevresinde tarihi binaların va gayrimüslimlere ait yapıların restorasyonlarının yapılması üzerinden devam eden fiziksel iyileşme süreci; Sütlüce'de kaçak yapıların üzerinde bulunduğu arsaların alınarak, bu arsalar üzerinde modern binaların yapılması şeklinde kendini göstermektedir. Benzer şekilde Hasköy'de karşılaşılan mülkiyet sorununa, gecekondu ve kaçak yapıların yoğun olarak bulunduğu Sütlüce bölgesinde rastlanmamaktadır.

Farklı semtlerde devam eden süreçlerin detaylarda farklı özellikleri olsa da; semtlerdeki Kentsel Yenileşme Süreçleri, Kentsel Yenileşme Teriminin tanımının getirdiği temel benzerlikleri taşımaktadırlar. Yani bütüne bakıldığında; süreçlerin ana hatlarıyla benzeşmekte olduğu, değişimi meydana getiren süreçlerin ve dönüşümü yönlendiren dinamiklerin benzerlikler gösterdiği görülmektedir.

Kentsel yenileşmenin kendini yarattığı ve hem kültürel hem de fonksiyonel değişimi beraberinde getirdiği; kültürel fonksiyonların ise bulunduğu çevreye gerek sosyal, gerek kültürel gerekse ekonomik anlamda katkı sağlayarak dönüşüm sürecini etkilediği, kültür fonksiyonunun kentsel yenileşmeyi itici bir güç olarak hareket ettiği görülmektedir. Başka bir deyişle; mimari dönüşüm projeleri ve sanayi yapılarının fonksiyonlarında meydana gelen dönüşüm doğal bir sonuç olarak bölgede fiziksel yenileşmenin önünü açmış, Haliç çevresinde kentsel yenileşmeyi hızlandıran bir etki yaratmıştır. Fiziksel yenilenme ve Kentsel Yenileşme süreci ise; daha çok kültürel fonksiyonu bölgeye çekmeye başlamıştır ki gelen kültür fonksiyonu kimi zaman kendi binasının restorasyonunu kendi yaparak kimi zaman ise sürece farklı katkılar sağlayarak kentsel yenileşmeyi, sosyal ve kültürel dönüşümü tetikleyen bir rol üstlenmiştir. Kültürel fonksiyonlar ise yine kültürel fonksiyonları bölgeye çekerek, kentsel yenileşme sürecinin sürekliliği sağlamıştır. Yapılan görüşmeler varılan bu sonuçlar, kentsel yenileşme sürecinin kendini geri besleyen bir döngü içinde gerçekleştiğini göstermektedir. Başka bir deyişle, Kentsel yenileşme ve Kültür Endüstrileri hem birbirinin sebebi hem de sonucu olarak tekrar tekrar girmektedirler zincirleme reaksiyona. Özetle bölgede yapılan incelemeler ve görüşmeler sonucunda,

kültür endüstrileri ile Kentsel yenileşme arasında süreç boyunca sürekli bir etkileşim yaşandığı ortaya konmuştur.

Bu karmaşık döngü içinde, Kültürel fonksiyonların diğer kültürel fonksiyonları da çevreye çeken ve böylece kentsel yenileşmeyi hızlandıran, tetikleyen ve yenileşme sürecinin devamlılığına katkı sağlayan bir işlevle karşımıza çıkması, kültür endüstrilerinin yalnız yenileşme sürecindeki rolünü ortaya koymakla kalmamakta aynı zamanda kültür endüstrilerinin kümelenme eğilimini işaret etmektedir.

Öte yandan kültürel fonksiyonların işbirliği içinde ve yardımlaşarak çalıştıkları için birbirlerine yakın olmaktan memnuniyet duydukları, birbirleriyle aynı çevre içerisinde yer almayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Aynı şekilde farklı kültür fonksiyonlarının ortak ziyaretçileri olması, ziyaretçilerini diğer fonksiyonlara da yönlendirmeleri, yine bu işbirliğini işaret etmektedir. Sadece ziyaretçiler değil, kültür endüstrisi sektörünün çalışanları da diğer kültür endüstrisi yapılarında farklı sebeplerle vakit geçirmektedirler. Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların paylaştıkları deneyimleri; kültür endüstrilerinin kümelenme eğilimini, bu öbeklenmenin altında yatan sebepleri ve birbirlerine duydukları ihtiyacın gerekçelerini ortaya koymaktadır.

Görüşme yapılan katılımcıların süreci algılayışlarını aktarırken kullandıkları örnekler ve paylaştıkları deneyimleri sonucunda varılan bir yargı da; kentsel yenileşmenin süreç içinde bir şekilde bir eleme gerçekleştirmeyi ve kendi araçlarıyla kendine özgü bir sınıf yaratmayı başarıyor olmasıdır.

Görüşme yapılan katılımcılara yöneltilen sorularla; bölgeye geliş sebepleri, bu çevreyi seçmelerinde etkili olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların tümünün ortak olarak dile getirdiği ve öncelikli olarak vurguladıkları özellik bölgenin ulaşım imkanlarının kolaylığı olmuştur. Ulaşım kolaylığı ve çeşitliliğinin diğer tüm faktörlerden açık ara önce olduğunun net bir şekilde vurgulanması tez çalışması için önem taşımaktadır.

Katılımcıların yer seçimi kararı alırken göz önünde bulundurdukları diğer faktörler önem sırasına göre kentsel çevrenin otantik atmosferi, merkezi konum, tarihi çevre ve sosyal-kültürel aktivitelere yakınlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan görüşmeler, bu faktörleri bölgenin sosyal çeşitliliğinin ve esnek, hoşgörülü sosyal

yapısının izlediğini göstermektedir. Görüşmeler sonucunda bazı katılımcılar için bağlantılı olunan firmalara yakınlığın da önem taşıdığı gözlenmiştir.

Kentsel Yenileşme sürecinin; farklı ölçeklerdeki kültür politikalarının ve daha önceden alınmış politik kararlarının sonucu olduğu, yerel yönetimin müdahalelerinin süreci yönlendirici etkisi göz önüne alındığında; politik süreçlerin ve kültürel politikaların, kentsel yenileşme ve kültür fonksiyonunun bölgede yer seçiminde aktif rol oynadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Süreç içinde yer alan ve süreci belirleyen oluşumların; bölgeye yönelik planların ve kültürel politikaların uzantısı olarak hayata geçirilmiş stratejiler olduğu ortadadır.

Haliç Bölgesi yapılan görüşmeler ışığında; kentsel yenileşme sürecinde olduğu kadar, kültürel fonksiyonların yer seçimi karalarında da; yerel yönetimin, politik süreçlerin, bölgeye yönelik planlama çalışmalarının ve kültürel politikaların yönlendirici etkisi bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç, doğru ve uzun soluklu kültür politikaları geliştirilmesinin; kent mekanı üzerindeki, kentler ve bölgelerin şekillenmesindeki önemini hatırlatmaktadır.

Değişim sürecinin halen devam etmekte olduğu, fiziksel iyileşmenin ve kentsel yenileşmenin çevrede kültürel ve sosyal dönüşümü de beraberinde getirdiği, dönüşümün bölgede ekonomik yansımalarının da olduğu yapılan görüşmelerin ve alan incelemelerinin çıkarımları arasında yer almaktadır. Ayrıca çalışmalar sonucunda bölgenin yatırımcılar için gözde bir bölgeye dönüştüğü, sürecin gayrimenkul değerlerinde hızlı bir artışı da beraberinde getirdiği ortadadır.

Son olarak da çalışmada; bölgenin eski sakinlerinin, tüm gelişmeleri merak ve hevesle izledikleri ancak bir o kadar da gelişmelerden endişe ve kaygı da duydukları ve süreçten soyutlandıkları için hayal kırıklığı yaşadıkları ortaya konmaktadır.

# 6. SONUÇ

Tez çalışmasının geldiği bu aşamada; literatürün ortaya koyduğu bilgiler ile alan çalışmalarına ilişkin elde edilen sonuçların ne ölçüde örtüştüğü sorgulanmış, bölgeye ilişkin yapılan farklı ölçeklerdeki planlama çalışmalarının sürece etkisi yorumlanmış, başka bir deyişle çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümünde ele alınan bilgilerin sağlaması yapılırken, aynı zamanda çalışma sonuçları değerlendirilmiştir.

Tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucunda; bir yandan yazılı kaynaklardan ulaşılan bilgilerin sağlaması yapılmış olup, diğer yandan yazılı kaynakların incelenmesi aşamalarında yer verilmemiş olan özgün sonuçlara ulaşılmıştır.

Tez çalışmasının ilk aşamalarında literatürün ortaya koyduğu bilgiler ışığında; Kültür Endüstrileri teriminin ilk ortaya atıldığı dönemlerden bugünlere çok yol katederek günümüz kentler için ayrıcalıklı bir önem kazandığı ve kültür endüstrisine dair faaliyetlerin günümüzün yarışan kentlerinin küresel içindeki rekabet güçlerini arttıran ve devlet politikalarıyla desteklenen unsurlar halini aldığı belirtilmiştir. Yine literatürün ortaya koyduğu bilgiler çerçevesinde; günümüzde bilginin üretildiği, işlendiği, paylaşıldığı ve pazarlandığı merkezler olarak betimlenen kent yapılanması içinde öne çıkan kültür endüstrilerinin, birbirleriyle yoğun bir ilişki içinde kümelenme potansiyellerini takip ederek kent içinde bir araya gelmek suretiyle yaratıcılık adaları meydana getirdikleri ortaya konulmuştur. Ardından bu bilgiler ışığında; Kültür Endüstrileri'nin kümelenme eğilimi sonucu meydana gelen kültür adalarının diğer kümelenmelerden farklı ve özgün bir karakteristik özellik olarak; kültür endüstrisine ilişkin faaliyetlerin kümelenme gösterdikleri bölgelerin, otantik, dinamik, hoşgörülü ve esnek yaşam alanları olduğunun altı çizilmiştir. Ayrıca kendine genellikle kent merkezinde yer seçen ve zaman zaman da bu yer seçimini kent merkezindeki işlevini yitirmiş endüstri binalarını yeniden işlevlendirmek suretiyle gerçekleştiren kültürel aktivitelerin, dolaylı olarak ve kendi yöntemleriyle kentsel yenileşmeye katkı sağladıkları vurgulanmıştır. Ardından bugüne kadar bölgeye ilişkin yapılan farklı ölçeklerdeki planlama çalışmaları ve çeşitli

müdahaleler incelenerek; farklı ölçeklerdeki bu planların gerek özgün vurguları gerekse geliştirdikleri ortak stratejiler bir bütün olarak ele alındığında; İstanbul'da kültür endüstrilerine yatırım yapılması, Haliç'in bir kültür adası haline gelmesi, Haliç çevresinde ve bölgede yer alan sanayi yapılarının fonksiyonlarında dönüşüm yaşanmasında, planlama çalışmalarının ve politik süreçlerin etkin bir rolü olduğuna değinilmiştir.

Özetle bu çalışmasının ilk aşamalarında; Kültür Endüstrilerinin otantik, dinamik, hoşgörülü ve esnek yaşam alanlarını tercih ettikleri, bu bölgelerde kümelenme eğilimi göstererek öbekler halinde yer seçtikleri ve politik sürecin de verdiği destek eşliğinde, bir tür zincirleme reaksiyon sonucunda kentsel yenileşmeyi tetikleyerek kentsel mekanın şekillenmesine daha net bir ifadeyle iyileşmesine etki ettikleri ifade edilmiştir.

Görüşme yapılan katılımcılara yöneltilen sorularla; bölgeye geliş sebepleri, bu çevreyi seçmelerinde etkili olan faktörler tespit edilmiştir. Katılımcıların tümünün ortak olarak dile getirdiği ve öncelikli olarak vurguladıkları özellik, bölgenin ulaşım imkanlarının kolaylığı olarak kendini göstermiştir. Derinlemesine görüşmeler sonucunda, ulaşım kolaylığı ve ulaşım çeşitliliğinin katılımcıların bölgeyi tercih etmelerinde diğer faktörlerden daha etkin bir rol oynadığı ortaya çıkmıştır.

Gerek katılımcılarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler gerekse katılımcıların yer seçimi kararı alırken göz önünde bulundurdukları faktörlere puan vermeleri sonucunda, önem sırasına göre kentsel çevrenin otantik atmosferi, merkezi konum, tarihi çevre ve sosyal-kültürel aktivitelere yakınlık faktörlerinin Haliç Bölgesi'nde yer edinmek istemelerinde aktif rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Alan çalışması, bu faktörleri bölgenin sosyal çeşitliliğinin ve esnek, hoşgörülü sosyal yapısının izlediğini ortaya koymuştur. Görüşmeler sonucunda bazı katılımcılar bağlantılı olunan firmalara yakınlığın da önem taşıdığı gözlenmiştir. Bu sonuçlar, yazılı kaynakların; kültür endüstrilerinin otantik, dinamik, hoşgörülü ve esnek yaşam alanlarını tercih ettikleri yönünde ortaya koyduğu bilgilerle örtüşmekte ve doğrulamaktadır.

Alan çalışmaları sonucunda; farklı semtlerde devam eden süreçlerin detaylarda farklı özellikleri olsa da; semtlerdeki Kentsel Yenileşme Süreçleri, Kentsel Yenileşme Teriminin tanımının getirdiği temel benzerlikleri taşıdıkları görülmüştür. Yani

bütüne bakıldığında; süreçlerin ana hatlarıyla benzeşmekte olduğu, değişimi meydana getiren süreçlerin ve dönüşümü yönlendiren dinamiklerin benzerlikler gösterdiği görülmektedir.

Derinlemesine görüşmelerin sonuçları; kültürel fonksiyonların işbirliği içinde ve yardımlaşarak çalıştıkları için birbirlerine yakın olmaktan memnuniyet duyduklarını, birbirleriyle aynı çevre içerisinde yer almayı tercih ettiklerini göstermiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerde farklı kültür fonksiyonlarının ortak ziyaretçileri olduğu, katılımcıların ziyaretçilerini diğer fonksiyonlara da yönlendirdikleri ve işbirliğini içinde hareket ettikleri anlaşılmıştır. Sadece ziyaretçiler değil, kültür endüstrisi sektörünün çalışanları da diğer kültür endüstrisi yapılarında farklı sebeplerle vakit geçirmektedirler. Yapılan derinlemesine görüşmelerde katılımcıların paylaştıkları deneyimler; kültür endüstrilerinin kümelenme eğilimini, bu öbeklenmenin altında yatan sebepleri ve birbirlerine duydukları ihtiyacın gerekçelerini ortaya koymuştur. Bu veriler ele alındığında, yapılan alan çalışmasının Haliç Bölgesi'ndeki kültürel aktivitelerin öbeklenmesini açıklarken, literatürün vurguladığı kümelenme eğilimi ile örtüşmektedir.

Yazılı kaynaklar incelenirken, bu kaynaklar ışığında; kültür endüstrilerinin kentsel yenileşmeyi tetikleyici bir etki yarattığına yer verilmiştir. Alan çalışmasıyla, bu tetikleyici etkinin yanı sıra daha da karmaşık bir etkileşimin gerçekleştiği ortaya konmuştur. Kültürel fonksiyonların bulunduğu çevreye gerek sosyal, gerek kültürel gerekse ekonomik anlamda katkı sağlayarak dönüşüm sürecini etkilediği, kültür fonksiyonunun kentsel yenileşmeyi itici bir güç olarak hareket ettiği görülmüştür. Öte yandan kentsel yenileşmenin de kendini yarattığı ve hem kültürel hem de fonksiyonel değişimi beraberinde getirdiği görülmektedir. Başka bir deyişle; mimari dönüşüm projeleri ve sanayi yapılarının fonksiyonlarında meydana gelen dönüşüm doğal bir sonuç olarak bölgede fiziksel yenileşmenin önünü açmış, Haliç çevresinde kentsel yenileşmeyi hızlandıran bir etki yaratmıştır. Fiziksel yenilenme ve Kentsel Yenileşme süreci ise; daha çok kültürel fonksiyonu bölgeye çekmeye başlamıştır ki gelen kültür fonksiyonu kimi zaman kendi binasının restorasyonunu kendi yaparak kimi zaman ise sürece farklı katkılar sağlayarak kentsel yenileşmeyi, sosyal ve kültürel dönüşümü tetikleyen bir rol üstlenmiştir. Kültürel fonksiyonlar ise yine kültürel fonksiyonları bölgeye çekerek, kentsel yenileşme sürecinin sürekliliği sağlamıştır. Yapılan görüşmelerde varılan bu sonuçlar, kentsel yenileşme sürecinin

kendini geri besleyen bir döngü içinde gerçekleştiğini göstermektedir. Başka bir deyişle, Kentsel yenileşme ve Kültür Endüstrileri hem birbirinin sebebi hem de sonucu olarak tekrar tekrar girmektedirler zincirleme reaksiyona. Özetle bölgede yapılan incelemeler ve görüşmeler sonucunda, kültür endüstrileri ile Kentsel yenileşme arasında süreç boyunca sürekli bir etkileşim yaşandığı ortaya konmuştur. Yapılan alan çalışmaları, yazılı kaynakların ortaya koyduğu bilgileri doğrular ve pekiştirir nitelikte olduğu gibi aynı zamanda Haliç Bölgesi'nde daha karmaşık bir yapıyı, kentsel dönüşüm ve kültür endüstrileri arasında bir etkileşim, çift taraflı bir sebep sonuç ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur.

Bu karmaşık döngü içinde, Kültürel fonksiyonların diğer kültürel fonksiyonları da çevreye çeken ve böylece kentsel yenileşmeyi hızlandıran, tetikleyen ve yenileşme sürecinin devamlılığına katkı sağlayan bir işlevle karşımıza çıkması, kültür endüstrilerinin yalnız yenileşme sürecindeki rolünü ortaya koymakla kalmamış aynı zamanda literatürün kümelenme eğilimi olarak nitelediği öbeklenmeye de işaret etmiştir.

Haliç Bölgesi'nde yapılan görüşmeler ışığında; tez çalışması, kentsel yenileşme sürecinde olduğu kadar, kültürel fonksiyonların yer seçimi karalarında da; yerel yönetimin, politik süreçlerin, bölgeye yönelik planlama çalışmalarının ve kültürel politikaların yönlendirici etkisi bulunduğunu ortaya koymuştur.

Kentsel Yenileşme sürecinin; farklı ölçeklerdeki kültür politikalarının ve daha önceden alınmış politik kararlarının sonucu olduğu, yerel yönetimin müdahalelerinin süreci yönlendirici etkisi göz önüne alındığında; politik süreçlerin ve kültürel politikaların, kentsel yenileşme ve kültür fonksiyonunun bölgede yer seçiminde aktif rol oynadığı, süreç içinde yer alan ve süreci belirleyen oluşumların; bölgeye yönelik planların ve kültürel politikaların uzantısı olarak hayata geçirilmiş stratejiler olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Görüşme yapılan katılımcıların süreci algılayışlarını aktarırken kullandıkları örnekler ve paylaştıkları deneyimleri sonucunda varılan bir yargı da; kentsel yenileşmenin süreç içinde bir şekilde bir eleme gerçekleştirmeyi ve kendi araçlarıyla kendine özgü bir sınıf yaratmayı başarıyor olması olmuştur. Yazılı kaynak incelemesinde yer verilmeyen bu yargı, tez çalışmasının özgün sonuçlarından olmuştur.

Öte yandan; bölgede gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucunda, bölgenin eski sakinlerinin, tüm gelişmeleri merak ve hevesle izledikleri ancak bir o kadar da gelişmelerden endişe ve kaygı da duydukları ve süreçten soyutlandıkları için hayal kırıklığı yaşadıkları çalışmanın özgün bir sonucu olarak ortaya konmuştur.

Haliç çevresinde; Hasköy, Sütlüce, Cibali-Fener-Balat semtlerinde, değişim sürecinin halen devam etmekte olduğu, fiziksel iyileşmenin ve kentsel yenileşmenin çevrede kültürel ve sosyal dönüşümü de beraberinde getirdiği, dönüşümün bölgede ekonomik yansımalarının da olduğu, bölgenin yatırımcılar için gözde bir bölgeye dönüştüğü, sürecin gayrimenkul değerlerinde hızlı bir artışı da beraberinde getirdiği yapılan görüşmelerin ve alan incelemelerinin çıkarımları arasında yer almıştır.

Son söz olarak, tez çalışması kapsamında ve derinlemesine görüşmeler sonucunda; kültür endüstrilerinin Haliç çevresinde yer seçmelerinde rol oynayan faktörler tespit edilmiş, kümelenme eğilimi göstererek öbekler halinde Hasköy, Sütlüce, Cibali-Fener-Balat çevresinde yerleştikleri ortaya konmuş, kültür politikalarının ve politik sürecin de desteklediği dönüşüm süreci boyunca; kültür endüstrileri ile kentsel yenileşme arasında kesintisiz bir etkileşiminin meydana geldiği saptanmıştır.

Çalışmanın tüm bu ortaya koydukları planlama disiplini açısından ele alındığında, gerek planlama disiplinini gerekse sosyal bilimleri yakından ilgilendiren sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Herşeyden önce bölgedeki kentsel yenileme süreci farklı kentsel yenileme bölgelerine rehberlik edebilecek niteliktedir. Yenileme sürecinin getirdikleri ve sürecin kendi doğal akışında kullandığı araçlar kent plancılarınca değerlendirilmeli, süreci ve bölgeyi olumlu etkileyen unsurlar farklı planlama çalışmalarında kent plancıları eliyle kullanılmalı ve hatta geliştirilmelidir. Üst ölçek plan kararlarının alınmasında kültür endüstrileri ve kümelenme eğilimlerinin gözönüne alınmasının özellikli bölgeler yaratılmasında ve kaynakların verimli değerlendirilmesinde ne denli önemli olduğu ortadadır. Kültür Politikalarının da süreçte ne kadar etkin bir rol üstendiği ve bölgenin şekillenmesinde etkili olduğu ortadadır. Bu kadar etkin olan bir aracın doğru kullanılması da oldukça önemlidir ki; bu noktada da kent plancılarının doğru bildiklerini savunmaları, karar verme süreçlerinde aktif rol oynayabilmeleri ve yanlış olduğuna inandıkları kararlar konusunda eğitimleri çerçevesinde ilgili kişileri aydınlatarak yönlendirici bir tavır sergilemeleri gerekmektedir. Kent sakilerinin kentsel yenileme sürecini algıları ve bu süreçten nasıl etkilendikleri de hem kent plancılarını hem de sosyal bilimcileri

yakından ilgilendiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent sakinlerinin bu süreçten zarar görmemeleri, mağdur olmamaları için ve yenileme süreçlerinin hedeflemediği sonuçlara ulaşmasının önlenmesi için; planlama disiplini ve sosyal bilimlerin bu olguyu doğru şekilde anlamaları ve değerlendirmeleri gerekmektedir.

## KAYNAKLAR


**Adıgüzel, Y., 2001.** Kültür Endüstrisi Kitle Toplumunun Açmazları, Şehir Yayınları, İstanbul.

**Adorno, T.W., 1975.** Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünmek, İletişim Yayınları, İstanbul.

**Adorno, T.W., 2007.** Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi, İletişim Yayınları, İstanbul.

**Akalın, E. Ö., 2003.** Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Alan Araştırması, Dolapdere Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul.

**Andersson, A.E., 1985.** 'Creativity and regional development', Papers of the Regional Science Association, 56: 5-20.

**Baycan Levent, T., 2010.** Creative Cities: Context and Perspectives, Istanbul Technical University, İstanbuş Turkey

**Belge, M., 2007.** İstanbul Gezi Rehberi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

**Delice, S., 2007.** Elektrik, Modernleşme ve Kamusal Alan: Silahtarağa Elektrik Santrali ve Santralistanbul'u Düşünmek, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul.

**Erden, Y.D., 2003.** Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri, Doktora Tezi, MSGSU, İstanbul.

**Erden, D. 2009.** Haliç'te Dönüşüm ve Tarihsel Süreklilik, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi

**Erden, D. ve Firidin, E.,2003.** Kentsel Dönüşüm Projeleri: Kolaj Kentler, MSGSU, İstanbul.

**Ergin, N., 2001.** Rahmi M. Koç Müzesi İstanbul Dergisi, Ekim 2001, s 136.

**Eruzun, C., 2001.** Sütlüce Kültür ve Kongre Merkezi, İstanbul Dergisi, Ekim 2001.

**Evans, G. 2009.** 'Creative Cities, Creative Spaces and Urban Policy', Urban Studies.

**Florida, R. 2002.** The Rise of the Creative Class. Basic Books: New York**.**

**Güreli, N., 2009.** Ben Haliç, Heyamola Yayınları, İstanbul

**Hall, P. 2000.** 'Creative Cities and Economic Development', Urban Studies.

**Irmak, H., 2003.** Sütlüce'de Mezbahaneden Kültür Merkezine, Haliç dergisi Haliç Belediyeler Birliği Yayın Organı, Aralık 2003.

**Keskin, Z., 2004.** Haliç'in 1980 sonrası Mekansal Dönüşümü, Bitirme Ödevi, MSGSU, İstanbul.

**Kıraç, B. ve Kaptı, M., 2005.** Monografik Bir Çalışma: Silahtarağa Elektrik Fabrikası,

**Kocabaş A., 2006.** Kentsel Dönüşüm Yenişleştirme: İngiltere Deneyimi ve Türkiye'deki Beklentiler

**Landry, C. 2000.** The creative city: a toolkit for urban innovators. London, Earthscan Publications.

**Marcus, C. 2005.** Future of Creative Industries: Implications for Research Policy. DG Research, European Commission, Brussels.

**Merkel, J. 2008.** 'Ethnic Diversity and the "Creative City". The Case of Berlin's Creative Industries', Paper presented at Future Workshop, October, 2008.

**Musterd, S., Bontje, M., Chapain, C., Kovacs, Z., Murie, A. 2007.** Accomodating creative knowledge. A literature review from a European perspective. ACRE report 1. Amsterdam: AMIDSt.

**Önem, B., 2005.** Haliç Bölgesi'nde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik, itüdergisi, Cilt 4, S:1

**Plan Raporu 1/5.000 Ölçek, 2001.** 1/5000 Ölçekli Haliç Kıyıları Master Plan Raporu, İstanbul.

**Plan Raporu 1/100.000, 2006.** 1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu,

İstanbul

**Peck, J. 2005.** 'Struggling with the Creative Class', International Journal of Urban and Regional Research.

**Porter, M.E. 1998.** 'Clusters and the New Economics of Competition', Harvard Business Review.

**Sassen, S. 2001.** The global city New York, London, Tokyo. Princeton University Press: USA

**T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2010.** www.enerji.gov.tr

**T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2010**. www.kultur.gov.tr.

**T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2010**. www.bayindirlik.gov.tr

**Törnqvist, G. 1983.** 'Creativity and the renewal of regional life' in A. Buttimer (ed) Creativity and context: A seminar report. Lund Studies in Geography. B. Human Geography.

**Tümertekin, E., 1997.** İstanbul İnsan ve Mekan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

**Wu, W. 2005.** 'Dynamic Cities and Creative Clusters', World Bank Policy Research Working Paper 3509.

**Wu, Chin-tao. 2005.** Kültürün Özelleştirilmesi 1980ler Sonrasında Şirketlerin Sanata Müdahalesi

**UÇKAN, Ö., 2009.** Kültür Endüstrileri, Kentler ve Ağlar; Kültür Politikaları, RH+ artmagazine, S: 66, Aralık 2009, sf. 50 – 51

**UNCTAD 2008.** Creative Economy Report 2008: The Challenge of Assessing the Creative Economy Towards Informed Policy-making. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), Washington, DC: UN.

**URL-1,** www.economiacriativa.sp.gov.br/videoDocumento/documentos

**URL-2, www.bilgi.edu.tr**, Bilgi Üniversitesi, 2010

**URL-3, www.rmk-museum.org.tr,** Rahmi Koç Müzesi, 2010

**URL-4, www.khas.edu.tr** Kadir Has Üniversitesi, 2010

**URL-5,** www.yapı.com.tr

**Vassaf, G., 2005.** Kültür Endüstrileri ve Aydınlar, Radikal Gazetesi, 24.07.2005.

**Zukin, S. (1998).** 'Urban lifestyles: diversity and standardization in spaces of consumption', Urban Studies.

**EKLER**

**EK A.1 :** Anket

**İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ FBE BÖLGE PLANLAMA PROGRAMI**

**Adınız:**
**İşyeri/Kurum Adı:**
**Meslek:**
**İşyeri Faaliyet Alanı:**
**İşyeri Adresi:**

1. **İşyerinizin kuruluş tarihi nedir? Tadilat yaptıysanız sebebi ve tarihi nedir?**

2. **İşyeriniz için burayı seçmenizde kentsel yenileşmeyle çevre kalitesinin artmasının ve fiziksel iyileşmenin rolü var mı? 15 yıl önce yine işyerinizi burada açmayı düşünür müydünüz?**

3. **Neden burada yer seçtiniz? Kent merkezinde bulunmak işinizi nasıl etkiliyor? Memnun musunuz?**

4. **İşyerinizin bulunduğu bu bölgenin ve tarihi dokunun işiniz ve yaşam şekliniz üzerindeki etkileri nelerdir? İş veriminizi nasıl etkilemektedir?**

5. **Hangi iş kolları ile yakın ilişki içindesiniz? Bu firmalar Haliç çevresinde mi yoksa kentin daha uzak bölgelerinde mi?**

6. **..... yakın olmak sizin için önemli/gerekli mi? Müşteri sayınızda etkisi var mı? Buranın kullanıcıları ve ziyaretçileri sizin de müşteriniz mi?**

7. **Nerede oturuyorsunuz? Yakın çevrede oturmayı düşünür müsünüz?**

8. **Çevrede son yıllarda nasıl fonksiyon değişiklikleri yaşandı? Yeni yatırımlar hakkında bilginiz var mı?**

**9. İşyeriniz için burayı seçmenizde hangi faktörler etkin rol oynamıştır? En önemli 5 tanesini sıralar mısınız?**

| YER SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER | Lütfen bu bölgede bulunmanın sizin için önem sırasına göre aşağıdaki faktörlere 1-5 arasında puan veriniz |
|---|---|
| **Sosyal çeşitlilik** | |
| **Yüksek Hoşgörülü bir sosyal çevre** | |
| **Yaratıcı işgücü** | |
| **Sosyal ve kültürel olanaklara yakınlık** | |
| **Kentsel Çevrenin Otantik Atmosferi** | |
| **Tarihi Çevre** | |
| **Bağlantılı olunan firmalar ve müşterilere yakınlık** | |
| **Ulaşım kolaylığı, erişebilirlik** | |
| **Kent merkezine yakınlık** | |
| **Konuta yakınlık** | |

## ÖZGEÇMİŞ

**Ad Soyad:** Fatma Gözde KÖSEOĞLU

**Doğum Yeri ve Tarihi:** Denizli - 21.02.1981

**Adres:**

**Lisans Üniversite:** Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü